

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

До захисту допустити
Завідувач кафедри _____ Людмила НЄМЕЦЬ
« ____ » _____ 2023 р.

**ГЕОДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГЕ-41
спеціальність **106 «Географія»**,
ОПП «Економічна, соціальна географія та ре-
гіональний розвиток»
Божко Наталія Андріївна

Науковий керівник: к. геогр. н.,
доцент **Кравченко Катерина Олександрівна**

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ
Секретар ЕК Олена ПЕДЬ
« ____ » _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Населення як об'єкт дослідження суспільної географії	7
1.2. Демографічні особливості населення	9
1.3. Характеристика розселення населення та економічні характеристики	16
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ	19
2.1. Загальні відомості про Південно-Західну Азію	19
2.2. Заселенські процеси та формування складу населення	24
2.3 Чисельність та розселення населення	27
2.4. Склад населення	40
2.4.1. Етнічний та національний склад населення	40
2.4.2. Лінгвістичний склад населення	46
2.4.3. Релігійний склад населення	49
РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ	52
Природний рух населення	52
Міграційний рух населення	63
Статеві-вікова структура населення	67
Тривалість життя	72
Демографічне навантаження	77
Зайнятість населення	79
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми. Населення є основним фактором розвитку території, а вивчення його характеристик має вирішальне значення для розуміння соціально-економічних процесів. Населення служить джерелом робочої сили для економічної діяльності. Розуміння розміру, складу та кваліфікації робочої сили має важливе значення для оцінки трудового потенціалу регіону. Ці знання допомагають у плануванні робочої сили, програмах підвищення кваліфікації та залученні інвестицій, які відповідають наявним трудовим ресурсам. Аналіз демографічної ситуації дає змогу зрозуміти виклики та можливості, з якими стикається регіон. Такі фактори, як зростання чисельності населення, вікова структура, рівень народжуваності та моделі міграції, впливають на різні аспекти розвитку, включаючи попит на товари та послуги, потреби в охороні здоров'я, вимоги до освіти та соціального забезпечення.

Характеристики населення, такі як рівень доходів, моделі споживання та переваги, відіграють вирішальну роль в економічному плануванні. Вивчаючи населення, управління, політики та підприємства можуть передбачати споживчі тенденції, регулювати виробничі потужності та відповідним чином адаптувати маркетингові стратегії. Це допомагає сприяти сталому економічному зростанню та покращенню рівня життя.

Населення визначає просторовий розподіл і щільність поселень на території. Розуміння моделей поселення допомагає планувати розвиток інфраструктури, включаючи транспортні мережі, житлові проекти та надання комунальних послуг і послуг. Це допомагає в управлінні урбанізацією, запобіганні просторовим диспропорціям і забезпеченні справедливому доступу до ресурсів і можливостей. Зміни у складі та структурі населення впливають на соціальну динаміку та системи соціального забезпечення. Вивчення населення допомагає виявити вразливі верстви населення, оцінити соціальні потреби та розробити відповідні програми соціального забезпечення. Це дає уявлення про соціальну згуртованість, культурне розмаїття та розвиток громади, сприяючи інклюзивним та ста-

лим соціумам. Аналіз демографічних тенденцій і прогнозів дозволяє моделювати та прогнозувати майбутні зміни в складі та структурі населення. Ця інформація є цінною для довгострокового планування, формулювання демографічної політики та стратегій сталого розвитку. Це дає змогу передбачати та вирішувати майбутні виклики, такі як старіння населення, зміна робочої сили та зміна споживчих вимог.

Південно-Західна Азія, також відома як Західна Азія або Близький Схід, має кілька унікальних характеристик, які відрізняють її від інших субрегіонів Азії. Зазначений регіон вважається батьківщиною багатьох великих світових цивілізацій і релігій, включаючи Месопотамію, Стародавній Єгипет, іудаїзм, християнство та іслам. Багата історія та культурна спадщина регіону глибоко вплинули на розвиток суспільства та сформували його особливу ідентичність.

Південно-Західна Азія займає стратегічно важливе положення на перехресті Європи, Азії та Африки. Регіон був центром геополітичних інтересів і конфліктів через значні енергетичні ресурси, торговельні шляхи та політичну динаміку. Присутність великих держав і триваючі конфлікти сформували демографічний і соціально-економічний ландшафт регіону.

Південно-Західна Азія є домом для різноманітних етнічних груп і мов. Регіон охоплює арабську, перську, тюркську, курдську, вірменську та багато інших етнічних спільнот, кожна з яких має свої окремі мови, культуру та традиції. Це розмаїття сприяє динамічній соціальній структурі регіону. Південно-Західна Азія володіє величезними запасами нафти та природного газу, що робить її критичним гравцем на світових енергетичних ринках. Експлуатація цих ресурсів мала глибокий вплив на економічний розвиток регіону, урбанізацію та моделі міграції.

Регіон зазнав різноманітних політичних викликів, включаючи колоніалізм, державотворення, авторитарні режими та триваючі конфлікти. Ці фактори вплинули на переміщення населення, потоки біженців і демографічні зміни всередині та за кордоном.

Регіон демонструє широкий спектр соціально-економічних відмінностей. Деякі країни, особливо ті, що мають значні нафтові багатства, мають високий рівень доходів і розвинену інфраструктуру, тоді як інші стикаються з бідністю, недорозвиненістю та соціальною нерівністю. Ці відмінності впливають на демографічні моделі, міграційні потоки та регіональну динаміку. Тому дослідження демографічних процесів та населення Південно-Західної Азії є актуальним.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра: визначення демографічних, екістичних та економічних особливостей населення Південно-Західної Азії. Згідно з метою роботи були сформульовані наступні завдання:

- дослідити теоретичні особливості суспільно-географічного дослідження населення регіону, розкрити зміст поняття населення як об'єкта дослідження, визначити його екістичні, економічні та демографічні характеристики тощо;
- визначити особливості системи розселення населення Південно-Західної Азії, з'ясувати його економічні характеристики, а також розглянути історичні особливості господарського освоєння та заселення субрегіону;
- проаналізувати демографічні особливості населення Південно-Західної Азії, розглянути природний та міграційний рух населення, демографічне навантаження, схарактеризувати етнічну, національну, релігійну, вікову та статеву структуру населення тощо;

Об'єктом дослідження виступає населення, **предметом** є геодемографічні особливості населення Південно-Західної Азії.

Під час підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра на різних етапах дослідження були застосовані різні наукові методи як загальнонаукові, так і конкретно наукові для отримання всебічного розуміння субрегіону.

Використання історичного методу дозволило з'ясувати історичний контекст і фактори, які вплинули на динаміку населення, особливості заселенських процесів та освоєння територій субрегіону; порівняльно-історичний метод був застосований для порівняння демографічних тенденції та закономірності в різні

історичні періоди, для визначення подібностей, відмінностей та довгострокового демографічного розвитку країн Південно-Західної Азії; порівняльно-географічний метод дав змогу визначити особливості демографічних характеристик, демографічних процесів країн субрегіону, що дозволило визначити спільні риси, відмінності та фактори, що формують динаміку населення в межах субрегіону. Статистичні та математичні методи: ці методи передбачають збір, аналіз та інтерпретацію даних за допомогою статистичних методів. Ключові демографічні показники, такі як міграційні потоки, статеві-вікова структура, чисельність населення, смертність, народжуваність, рівень зайнятості кількісно вимірюються та аналізуються, щоб зрозуміти динаміку населення.

За допомогою аналізу та синтезу досліджено та інтерпретовано демографічні дані та висновки, визначено закономірності, тенденції та взаємозв'язки для розуміння демографічної ситуації. Метод систематизації дозволив впорядкувати та класифікувати демографічні дані, показники тощо. Для визначення динамічних та просторових особливостей було застосовано графічні та картографічні методи для побудови графіків, діаграм та картографічних моделей з метою візуалізації демографічних даних. Все це дозволило дослідити та проаналізувати демографічні характеристики та процеси, визначити тенденції в Південно-Західній Азії.

Інформаційна база дослідження складається з методичних та наукових видань, матеріалів офіційних інтернет-ресурсів таких як статистичні управління країн, що входять до Південно-Західної Азії, світового банку даних, організації об'єднаних нації та інші, а також фахова література, атласи та карти.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра має загальний обсяг 93 сторінки, вона складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 47 найменувань. Робота включає 2 таблиці, 56 рисунків, в тому числі картосхеми, діаграми, структурно-логічні схеми, графіки тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Населення як об'єкт дослідження суспільної географії

Вивчення *народонаселення* є багатодисциплінарною сферою, яка охоплює різні соціальні науки, включаючи географію, соціологію, демографію та економіку та ін. Населення є фундаментальним поняттям для розуміння суспільства та його динаміки [2].

Дослідження населення передбачає вивчення розміру, щільності, розподілу та швидкості зростання популяцій. Це включає в себе аналіз таких факторів, як народжуваність, смертність, міграційні моделі та прогнози населення.

Окрім кількісних аспектів, дослідження населення також зосереджено на якісних характеристиках населення. Це передбачає вивчення демографічних факторів, таких як вікова структура, статевий склад, рівень освіти, професія, рівень доходу та соціальна динаміка в різних групах населення.

Дослідження народонаселення має на меті виявити й проаналізувати тенденції зростання населення з часом. Це включає вивчення закономірностей збільшення або зменшення населення, старіння населення, урбанізації та впливу таких факторів, як рівень народжуваності, рівень смертності та міграція, на динаміку населення [4, 5].

Дослідження населення вивчає просторовий розподіл населення як усередині країни, так і між регіонами. Також вивчає фактори, які впливають на розподіл населення, такі як географічні особливості, економічні можливості, соціальні та культурні чинники та урядова політика [14].

Дослідження народонаселення вивчає демографічні структури, включаючи віково-статеві піраміди, коефіцієнт утриманства та когорти населення. Також аналізуються демографічні процеси, такі як народжуваність, смертність, міграція та їхній вплив на склад і зміни населення.

Розуміння населення має важливе значення для різних дисциплін і політиків, оскільки воно дає розуміння соціальних, економічних і екологічних проблем і можливостей. Вивчаючи динаміку населення, дослідники можуть краще зрозуміти суспільні зміни, планувати майбутні потреби та розробляти ефективну політику та стратегії для вирішення проблем, пов'язаних із населенням [13].

Основні ознаки населення представлені на рис. 1.1.

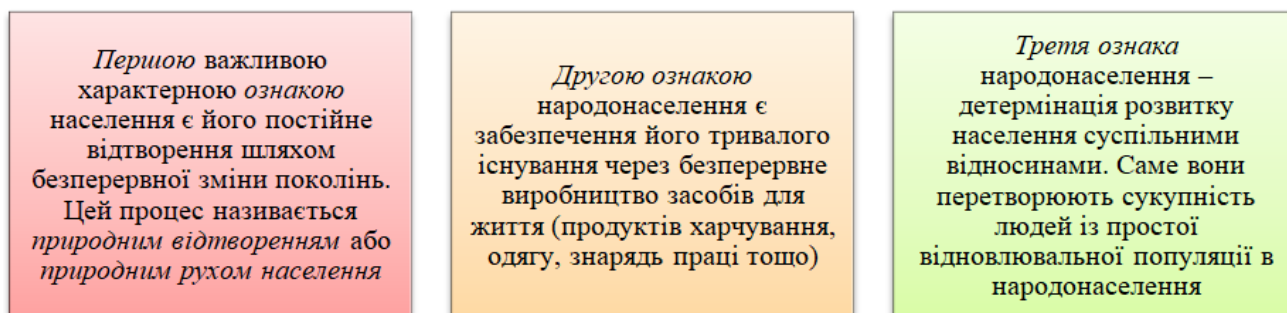

Рис. 1.1. Основні ознаки населення (побудовано на основі [2, 4, 14])

Вивчаючи населення на регіональному або субрегіональному рівні, дослідники прагнуть зрозуміти специфічні характеристики та динаміку цієї конкретної території. Це включає вивчення демографічних моделей, моделей розселення та економічної діяльності в регіоні (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Головні характеристики населення (побудовано на основі [38])

Вивчення населення на регіональному рівні передбачає аналіз таких *демографічних показників*, як чисельність населення, щільність, вікова структура, статевий склад, коефіцієнти народжуваності, смертності та міграції. Дослідники

досліджують, як ці демографічні фактори змінюються в межах регіону та як вони впливають на динаміку населення.

Вивчення моделей розселення на регіональному рівні зосереджується на тому, як населення розподіляється між різними країнами регіону. Це включає в себе аналіз рівнів урбанізації, міграції з села в місто, просторової організації поселень і розвитку житлових, комерційних і промислових районів. Дослідники вивчають фактори, які впливають на моделі розселення, такі як географічні особливості, транспортні мережі, економічні можливості та державна політика [33, 39].

Економічний аспект вивчення населення на регіональному рівні передбачає аналіз видів економічної діяльності та галузей, наявних у регіоні. Це включає вивчення таких секторів, як сільське господарство, виробництво, послуги, торгівля та туризм. Дослідники вивчають моделі зайнятості, рівні доходів, економічний розвиток і вплив динаміки населення на регіональну економіку [40].

Отже, визначення просторово-часових особливостей демографічних, економічних та економічних показників народонаселення є основним завданням при визначенні геодемографічної характеристики регіону з позиції суспільної географії.

1.2. Демографічні особливості населення

Демографічні характеристики відіграють вирішальну роль у розумінні населення та демографічних процесів. Вони визначають процеси відтворення населення, обумовлюють якісний та кількісний склад населення, знаходяться під впливом сукупності факторів, що мають вплив на зміну їх просторово-часових характеристик. Ці характеристики можна згрупувати в кілька ключових категорій (рис. 1.3.).

Відтворення населення, як демографічний процес, означає здатність населення відновлюватися шляхом народжуваності та смертності. Він охоплює кі-

лькісні та якісні аспекти динаміки населення, пов'язані з народжуваністю, смертністю та міграцією.

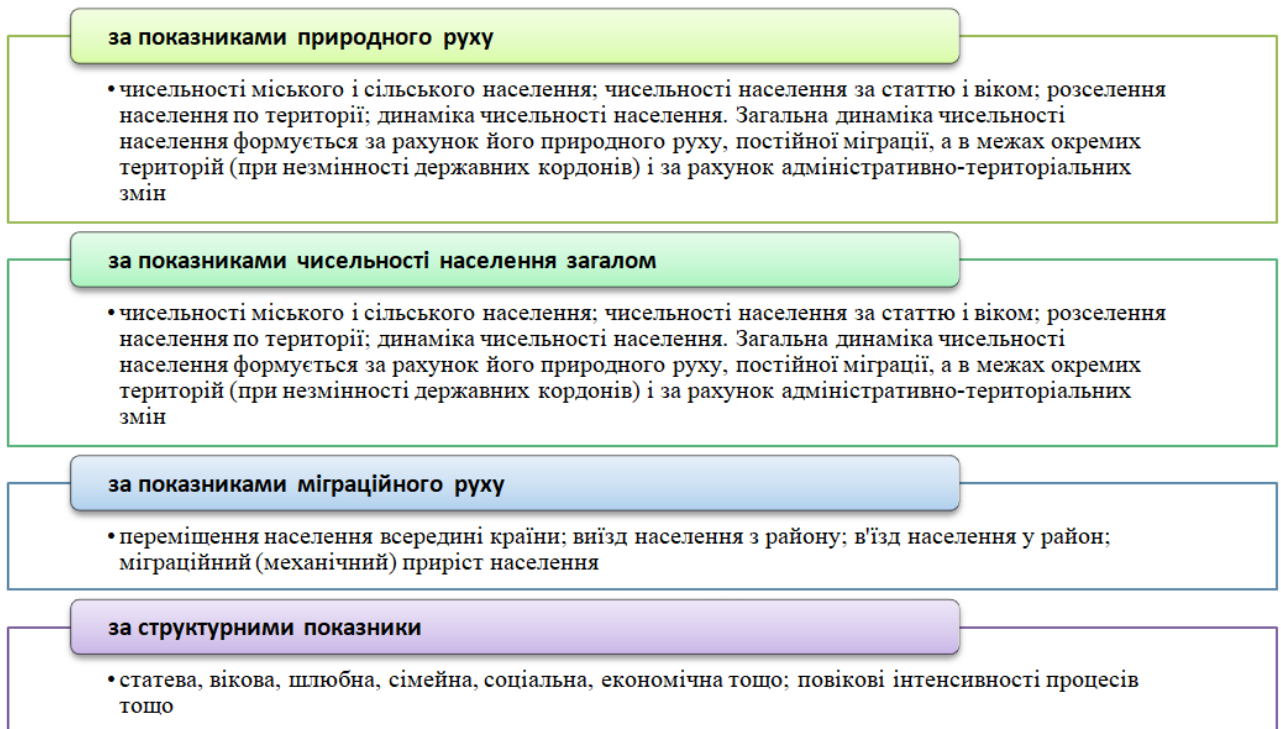

Рис. 1.3. Ключові групи показників для дослідження геодемографічних характеристик регіону (побудовано на основі [2, 40])

Демографічні характеристики населення представлені на рис. 1.4.

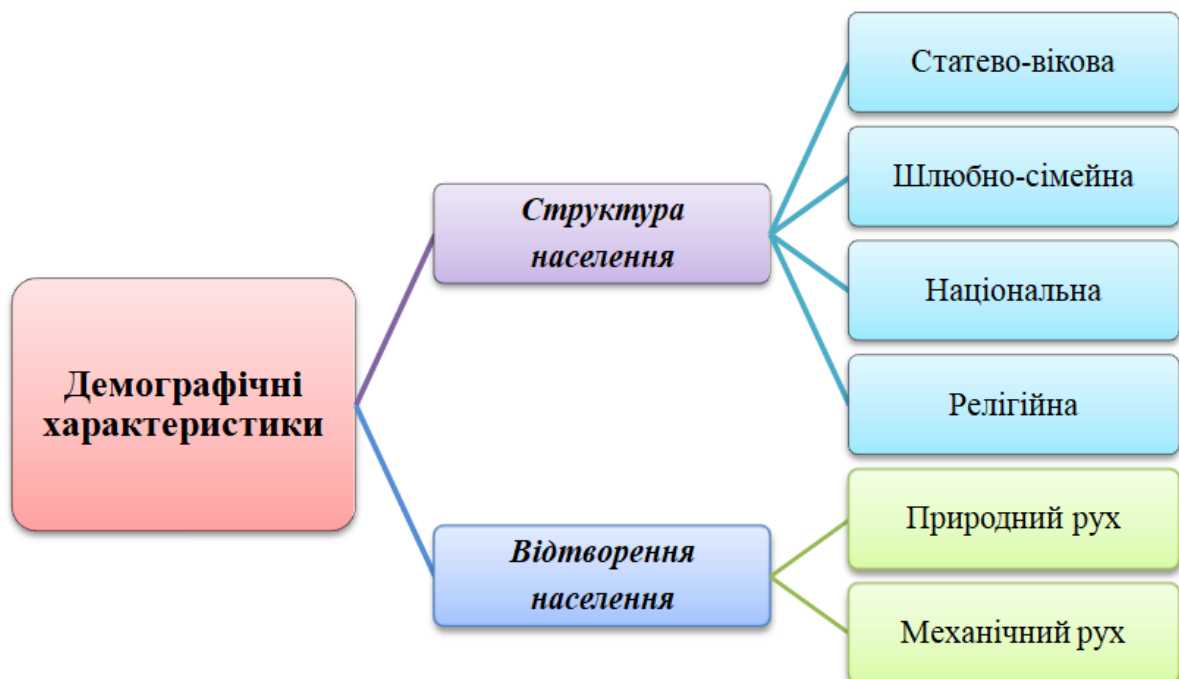

Рис. 1.4. Головні характеристики населення (побудовано на основі [38, 40])

З іншого боку, якісне відтворення означає збереження основних характеристик популяції, таких як вікова структура, співвідношення статей і генетична різноманітність. Це передбачає передачу ознак і атрибутів від одного покоління до наступного, забезпечуючи безперервність та ідентичність популяції.

На відтворення населення впливають різні фактори, зокрема соціальні, економічні, культурні та екологічні умови. Ключові демографічні показники, такі як рівень народжуваності, рівень смертності та міграційні моделі, дають змогу зрозуміти репродуктивну поведінку та динаміку населення. Ці показники допомагають оцінити здатність населення підтримувати себе, адаптуватися до мінливих обставин і задовольняти свої суспільні та економічні потреби [41].

Демографічні процеси охоплюють природні зміни, кількісні та якісні явища, перетворення, що відбуваються всередині когорт населення. Ці процеси включають різні фактори, які впливають на розмір, склад і характеристики популяції.

Демографічні процеси можна умовно розділити на ті, що сприяють зростанню чисельності населення, і ті, що призводять до його скорочення. Фактори, що сприяють зростанню населення, включають народжуваність, імміграцію і соціальні фактори, які сприяють збільшенню населення. З іншого боку, фактори, що сприяють зменшенню чисельності населення, включають смертність, еміграцію та інші соціальні фактори, які можуть зменшити чисельність популяції [38].

Крім того, існують демографічні процеси, які безпосередньо не впливають на чисельність населення, але відіграють значну роль у формуванні його структури та динаміки. Ці процеси включають переміщення між соціальними групами, такі як одруження, розлучення, зміни в освітньому рівні, професійні зміни та інші соціальні та культурні зміни, які впливають на склад і характеристики населення.

Під *демографічною ситуацією* розуміється стан демографічних процесів, структури населення та розселення на певній території протягом короткого пе-

ріоду часу, як правило, одного року. Він охоплює як природні, так і міграційні рухи та особливості структури населення [14].

Значну роль у формуванні демографічної ситуації відіграє рівень соціально-економічного розвитку. Регіони з нижчим соціально-економічним розвитком мають тенденцію до відтоку населення, демографічного навантаження, дисбалансу статеві-вікової структури, гірших показників природного руху населення. Інші фактори, такі як соціальна та демографічна поведінка, соціальна безпека та якість життя, також впливають на демографічну ситуацію [38].

Природний рух населення стосується змін у чисельності та складі населення внаслідок процесів народжуваності та смертності. Показник природного руху може бути позитивним (приріст населення), негативним (зменшення населення) або нейтральним.

Відтворення населення характеризується сукупністю відносних і абсолютних показників природного руху населення [40]. Воно включає такі показники, як народжуваність, смертність, рівень народжуваності та рівень дитячої смертності та ін. (рис. 1.5, рис. 1.6, рис. 1.7.). Тривалий негативний приріст населення призводить до депопуляції, що характеризується систематичним скороченням чисельності популяції та погіршенням її якісних характеристик.

Рис. 1.5. Система показників смертності населення
(побудовано за [2, 4, 33, 38, 40])

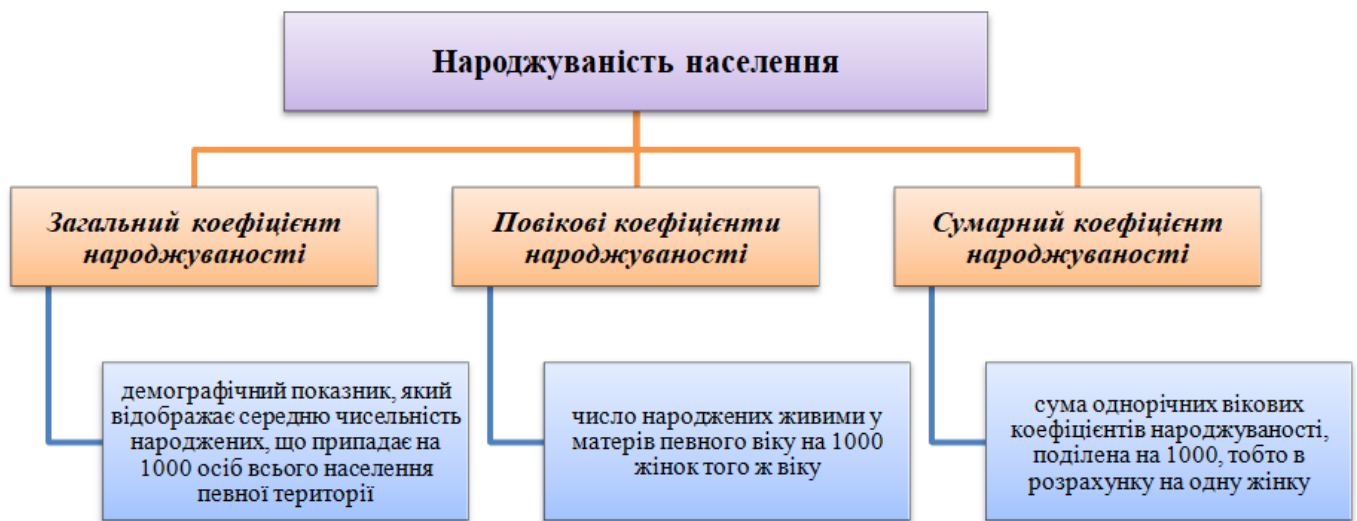

Рис. 1.6. Система показників народжуваності населення (побудовано за [33, 40])

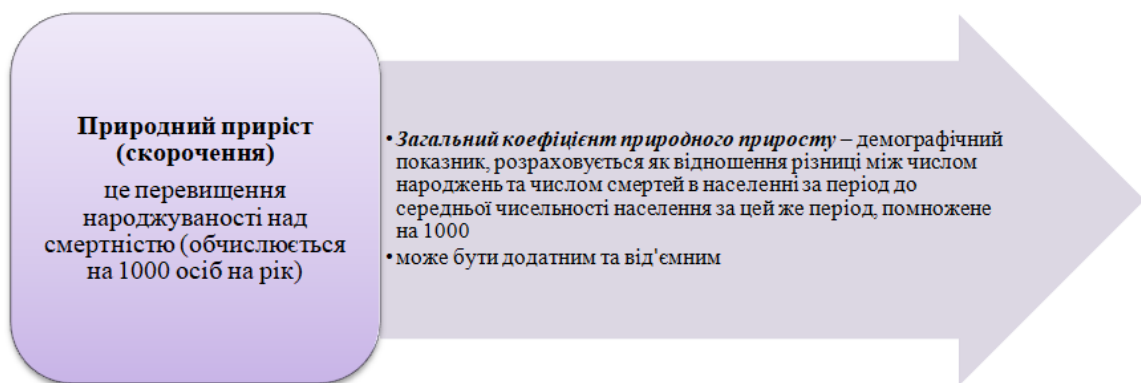

Рис. 1.7. Показники природного руху населення (побудовано за [33, 40])

Міграція – це процес зміни постійного місця проживання, що включає переміщення людей до іншого регіону чи країни. Міграція може бути класифікована як зовнішня (міждержавна) або внутрішня (внутрідержавна), залежно від того, чи передбачає вона перетин міжнародних чи регіональних кордонів. Крім того, внутрішня міграція може бути класифікована як внутрішньорегіональна або міжрегіональна на основі перетину регіональних кордонів [36, 41].

Для аналізу міграційних процесів використовуються абсолютні та відносні показники (рис. 1.8, рис. 1.9).

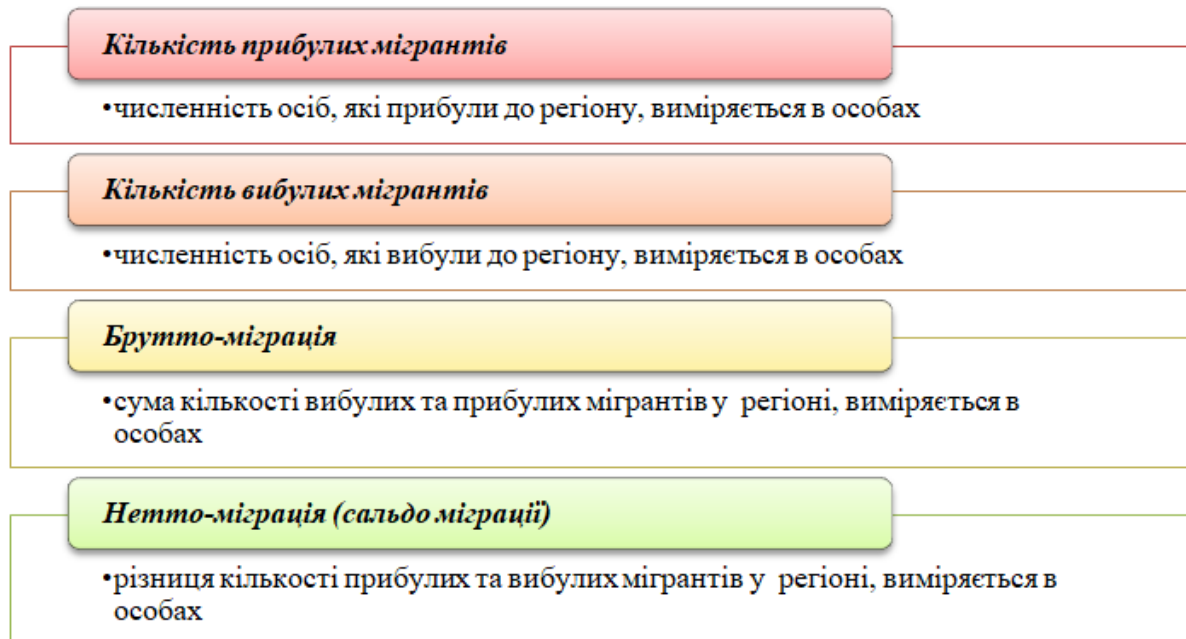

Рис. 1.8. Абсолютні показники механічного руху населення
(побудовано за [36, 40])

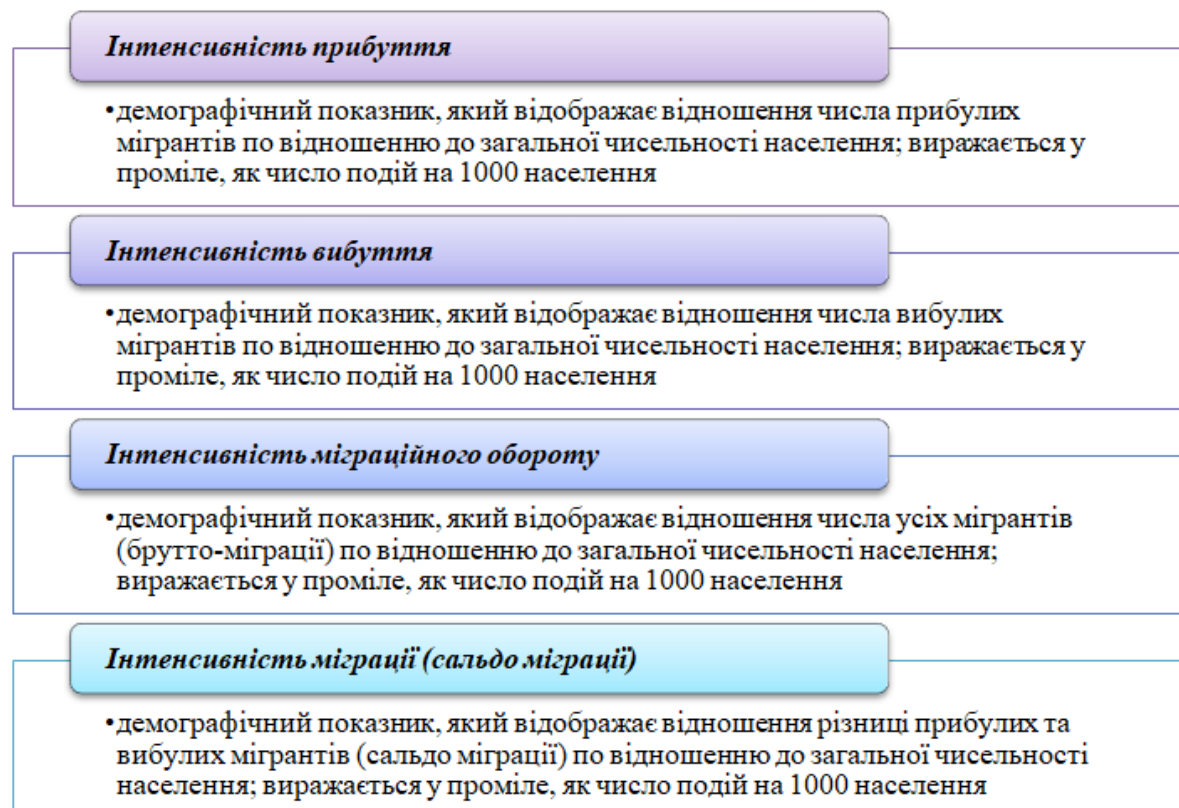

Рис. 1.9. Відносні показники механічного руху населення
(побудовано за [36, 40])

Міграція має наслідки як для регіонів-донорів, так і для регіонів-реципієнтів, що призводить до змін у чисельності населення, його складі та інших демографічних характеристиках [41].

Для характеристики та аналізу структури населення – вікової, статевої, релігійної, етнічної тощо, застосовуються показники демографічного навантаження (рис. 1.10).

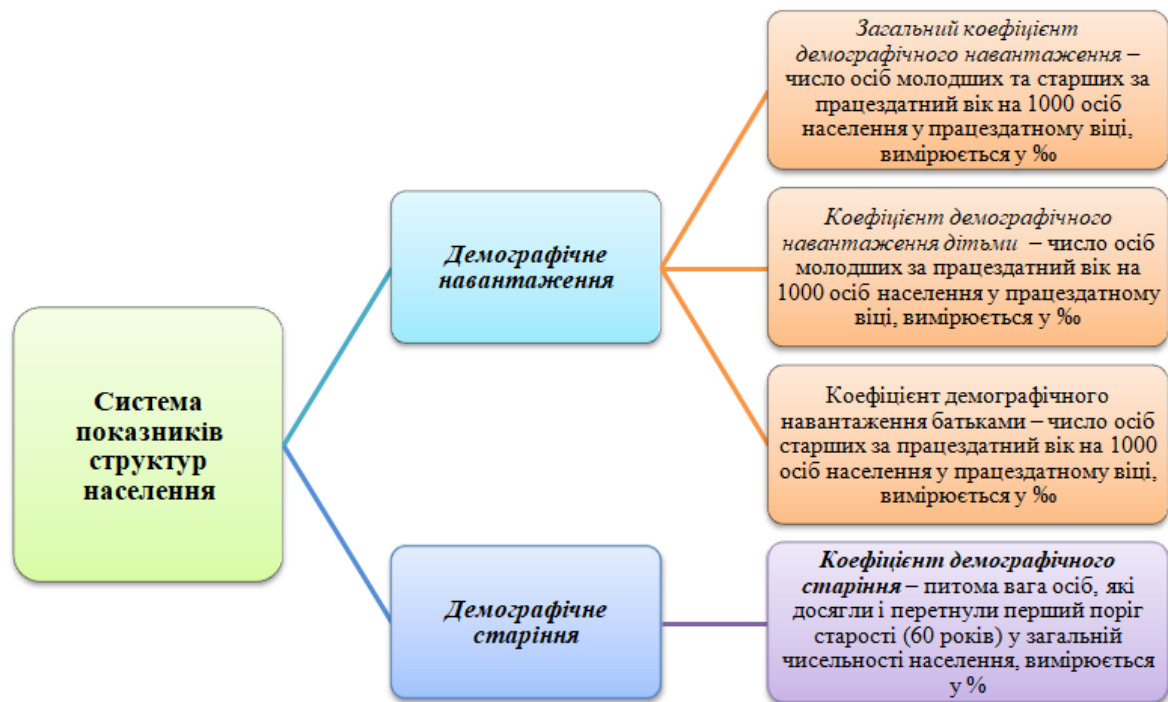

Рис. 1.10. Комплекс показників структур населення (побудовано за [4, 36])

Демографічне навантаження відноситься до кількісної міри вікової структури населення, особливо підкреслюючи навантаження, яке покладається на суспільство та економіку непродуктивним населенням. Воно дає оцінку співвідношення між різними віковими групами населення, зокрема працездатного та непрацездатного віку.

Демографічне навантаження є не тільки демографічним показником, а й соціально-економічною характеристикою структури суспільства. Воно пропонує уявлення про частку економічно та соціально неактивних осіб у порівнянні з населенням працездатного віку. Цей показник допомагає оцінити «навантаження» або навантаження на економіку, спричинене непродуктивним прошарком населення.

1.3. Характеристика розселення населення та економічні характеристики

Розселення населення означає процес переміщення та перерозподілу населення, часто зумовлений такими факторами, як освоєння нових територій, економічні можливості та соціальні фактори. Воно охоплює всі просторові переміщення населення і впливає на розвиток і розміщення поселень, призводить до зміни розміщення населення та формування системи розселення.

Під *системою розселення* розуміють розташування та організацію поселень у межах певної області чи району. Вона складається з різноманітних поселень, що відрізняються розміром, функціями та іншими характеристиками. На особливості системи розселення в межах регіону впливають і сприяють внутрішньорегіональній диференціації соціальних, економічних і демографічних особливостей населення. Іншими словами, система розселення та її особливості є як причиною, так і наслідком соціально-економічної та демографічної диференціації в межах регіону.

Щільність або густота населення – загальноживаний показник, що характеризує розподіл населення по території. Він кількісно визначає середню кількість людей, які проживають на певній одиниці території, зазвичай виражається як кількість осіб на квадратний кілометр. Щільність населення розраховується діленням чисельності населення даної адміністративної одиниці чи території на її відповідну площу. Визначається за формулою (1) [40], наведеною нижче:

$$D = \frac{P}{S} \quad \begin{array}{l} \text{де } N - \text{чисельність населення,} \\ S - \text{площа регіону (адміністративної одиниці)} \end{array} \quad (1)$$

Щільність населення служить мірою рівня концентрації населення на певній території. Вона дає уявлення про інтенсивність людських поселень і може вказувати на рівень навантаження або тиску на ресурси, інфраструктуру та послуги в певній території. Вища щільність населення часто вказує на більш урбанізовані та густонаселені райони, тоді як нижча щільність населення зазвичай пов'язана з сільськими чи малонаселеними регіонами [39].

Економічні критерії є важливими для розуміння характеристик населення, оскільки вони дають змогу зрозуміти трудові ресурси, статус зайнятості та економічну діяльність окремих осіб у межах населення [36]. Основні економічні характеристики представлено на рис. 1.10

Рис.1.10. Основні економічні характеристики населення

Трудові ресурси – стосується загальної кількості осіб працездатного віку, які можуть бути працевлаштовані. До складу населення входять як зайняті, так і безробітні [8, 14].

Економічно активне населення – також відоме як *робоча сила*, ця категорія включає осіб, які зараз працюють або активно шукають роботу. Цей показник представляє частину населення, яка зайнята економічною діяльністю як працівники або шукачі роботи [40].

Зайнятість населення – ця категорія зосереджується на частці населення, яке зараз зайняте в різних секторах економіки. Зайнятість населення дає уявлення про розподіл робочих місць між різними галузями та професіями [8, 36].

Безробіття населення – це відноситься до осіб, які є частиною робочої сили, але наразі безробітні та активно шукають роботу. Рівень безробіття є важливим показником стану ринку праці та економічних показників [4].

Інші економічні характеристики можуть включати такі фактори, як професійна структура, рівень доходу, рівень кваліфікації, рівень зайнятості робочої сили, рівень бідності та інші пов'язані економічні показники [2]. Ці характерис-

тики допомагають отримати більш повне розуміння економічної ситуації та динаміки серед населення.

Безумовно, зайнятість і безробіття населення є ключовими економічними характеристиками, які суттєво впливають на добробут людей і суспільства.

Зайнятість населення життєво важлива для використання трудових ресурсів і загального функціонування економіки. Це сприяє економічному зростанню, продуктивності та створенню доходу. Зайнятість дозволяє людям заробляти на існування, розвивати навички та підвищувати свій рівень життя. Вона також задовольняє потреби в робочій силі в різних секторах і галузях, сприяючи економічній стабільності та розвитку [13].

Безробіття стосується ситуації, коли люди, які бажають і здатні працювати, не можуть знайти відповідну роботу. Це складне питання з соціальними та економічними наслідками. Високий рівень безробіття може призвести до зниження доходів, зростання бідності, соціальних заворушень і навантаження на державні ресурси. Безробіття може негативно вплинути на психічне здоров'я, самооцінку та загальне самопочуття людини. На взаємодію між зайнятістю та безробіттям впливають різні фактори, такі як економічні умови, технологічний прогрес, політика ринку праці, а також навички та кваліфікація робочої сили. Зміни в структурі економіки, зміни в галузевих потребах і коливання ділового циклу можуть впливати на рівень зайнятості та рівень безробіття [36].

Економічні характеристики населення, включаючи зайнятість і безробіття, мають далекосяжні наслідки. Вони впливають на розподіл доходів, соціальну нерівність, рівень бідності, соціальну згуртованість і загальну якість життя. Уряди та політики часто впроваджують стратегії та програми для сприяння створенню робочих місць, зниження рівня безробіття та підвищення гнучкості ринку праці. Розуміння економічних характеристик населення, включаючи зайнятість і безробіття, має вирішальне значення для аналізу соціальних і демографічних моделей. Це дозволяє всебічно вивчити взаємозв'язки між динамікою чисельності населення, структурою розселення та економічним розвитком. Враховуючи ці взаємозалежності, розробники політики можуть сформулювати цільові заходи для вирішення проблеми безробіття, сприяти інклюзивному зростанню та покращити добробут окремих людей і громад [34].

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ

2.1. Загальні відомості про Південно-Західну Азію

Південно-західну частину Азії називають різними назвами: Західна Азія, Західна Азія, Південно-Західна Азія, Близький Схід або Близький Схід. Крайня південно-західна частина Азії є регіоном на перетині шляхів між Азією, Африкою та Європою. Терміни певною мірою мають подібне поняття до «Близького Сходу». До складу регіону Південно-Західної Азії входить 20 країн, туди належать країни Близького Сходу, зокрема Ємен, Оман, Об'єднані Арабські Емірати, Катар, Бахрейн, Саудівська Аравія, Кувейт, Ірак, Йорданія, Ізраїль, Афганістан, Іран, Палестина, Ліван, Сирія, Туреччина, Кіпр; а також країни Закавказзя – Грузія, Вірменія, Азербайджан (рис. 2.1.) [3, 9]. Країни розташовані на стику трьох частин світу: Європи, Азії, Африки та на перехресті важливих морських комунікацій (Босфор, Дарданелли, Суецький канал, Баб-ель-Мандебська протока).

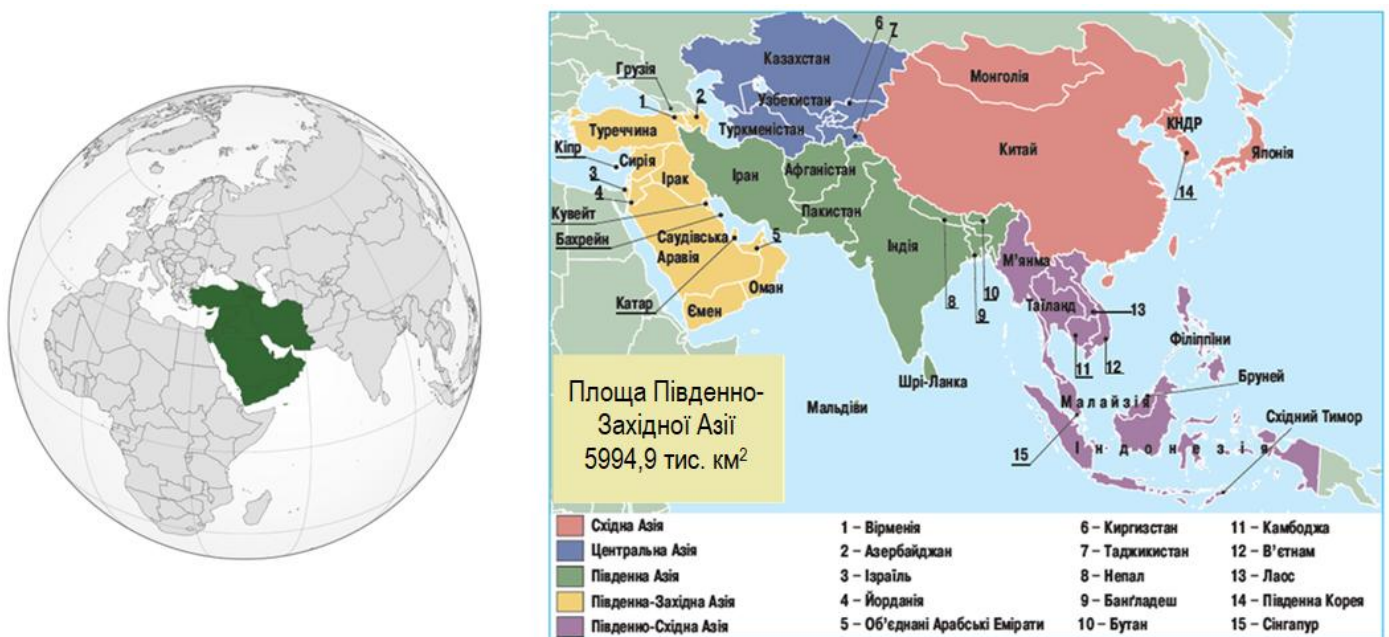

Рис. 2.1. Географічне розташування країн Південно-Західної Азії [14]

З 20 країн-членів ООН, які повністю або частково розташовані в регіоні, 13 є частиною арабського світу. Країни регіону входять до ООН, ЛАД, ОПЕК (Ірак, Іран, Кувейт, Саудівська Аравія, Катар, ОАЕ) [11].

Туреччина з 1955 року є членом НАТО, а з 1961 року – Організації економічного співробітництва та розвитку. Кіпр є членом ЄС з 2004 року [11].

Південно-Західна Азія займає площу 5994,9 тис. км² (що становить близько 17 % території Азії). Населення регіону становить близько 313 млн. осіб [12, 44].

Західна Азія омивається на заході Середземним і Червоним морями, на півночі – Чорним, Кавказом і Каспійським морями, на сході – Іранськими околицями, а на півдні – Аравійським морем та Індійський океан.

Різні регіони Західної Азії включають Малу Азію, також Анатолію (півострів), Кавказький регіон, Східне Середземномор'я або Левант, історичний регіон Месопотамії, Вірменське нагір'я, історичний регіон Сирії, географічний та історичний регіон Палестина, Синайський півострів, Аравійський півострів з екорегіоном Аравійської пустелі та Іранське нагір'я.

Південно-Західна Азія охоплює різноманітні географічні об'єкти, включаючи Аравійський півострів, Малоазійський (Анатолійський) півострів, Вірменське та Іранське нагір'я, частини Великого та Малеого Кавказу, Месопотамію (регіон між річками Тигр і Євфрат), Палестину і острів Кіпр. Регіон омивається Середземним морем, Чорним морем, Червоним морем, Аравійським морем і Перською затокою [43].

З точки зору географії, Південно-Західна Азія в основному характеризується посушливим і напівпосушливим кліматом з пустельними і степовими ландшафтами, що переважають у більшій частині регіону. У регіоні також знаходяться важливі водойми, такі як річки Тигр і Євфрат, які історично відігравали вирішальну роль у розвитку цивілізації в регіоні [42].

Південно-Західна Азія є домом для деяких найдавніших цивілізацій у світі, зокрема шумерів, вавилонян та асирійців.

Регіон також відомий як «Колиска цивілізації», оскільки саме тут перші люди почали селитися та розвивати сільське господарство [42].

Південно-Західна Азія є батьківщиною трьох основних релігій: іудаїзму, християнства та ісламу.

Найбільші у світі запаси нафти знаходяться в Південно-Західній Азії, зокрема в Саудівській Аравії, Ірані та Іраку. У регіоні зосереджено 60% світових запасів нафти (40% світового видобутку) і 30% природного газу (річний видобуток становить до 10% світового видобутку). Найбільше в світі родовище газу «Північний намет» (на шельфі біля Катар) [23, 37].

Економічно Південно-Західна Азія є важливим регіоном завдяки багатим запасам нафти та газу. У регіоні розташовані деякі з найбільших нафтовидобувних країн світу, такі як Саудівська Аравія, Іран, Ірак і Кувейт. Ці країни значною мірою покладаються на експорт нафти та газу, щоб підтримувати свою економіку та отримувати дохід. У регіоні також розвивається виробничий сектор, особливо в таких країнах, як Туреччина та Ізраїль [43].

Хоча нафтові багатства та наявність природних ресурсів принесли значні економічні вигоди країнам Південно-Західної Азії, вони також створили певні проблеми, зокрема:

- Залежність від нафти: економічне зростання багатьох країн регіону значною мірою залежить від експорту нафти та газу. Ця залежність від одного товару робить їх вразливими до коливань світових цін на нафту, що може мати значний вплив на їхні економіки.
- Нерівний розподіл багатства: концентрація багатства в руках невеликої еліти призвела до високого рівня нерівності доходів у багатьох країнах регіону. Це призвело до соціальної напруги та політичної нестабільності.
- Погіршення навколишнього середовища: видобуток і переробка природних ресурсів може мати значний вплив на навколишнє середовище, наприклад, забруднення повітря та води та вирубка лісів. Ці впливи можуть мати негативний вплив на здоров'я та добробут місцевих громад.

- Політична напруженість: контроль над природними ресурсами, зокрема нафтою, може бути джерелом політичної напруги як усередині, так і між країнами регіону. Суперечки щодо запасів нафти призвели до конфліктів і нестабільності, як-от війна в Перській затоці між Іраком і Кувейтом у 1990 році.
- Залежність від іноземних працівників: багато країн регіону значною мірою покладаються на іноземних працівників, щоб заповнити робочі місця в таких галузях, як будівництво, домашня робота, нафтогаз і газ. Ця залежність може створити проблеми щодо трудових прав, експлуатації та соціальної інтеграції.

Загалом, хоча нафтові багатства та наявність природних ресурсів принесли значні економічні вигоди країнам Південно-Західної Азії, вони також створили проблеми, які необхідно вирішити для сталого розвитку та процвітання в регіоні.

Країни Південно-Західної Азії демонструють різний ступінь соціально-економічного розвитку. Ізраїль відомий своїми передовими технологіями та інноваційним сектором, його часто називають «нацією стартапів». Туреччина створює нову індустріальну країну та член G20. Країни Перської затоки (ОАЕ, Кувейт, Катар, Бахрейн, Саудівська Аравія та Оман) володіють значними запасами нафти, що сприяє їх зростанню та процвітання. Іран має різноманітну економіку та використовує свої нафтові та газові ресурси. Ірак і країни Закавказзя (Грузія, Вірменія, Азербайджан) стикаються з соціально-економічними викликами, відновлюючись від конфліктів і проходячи процеси розвитку. Йорданія, Ємен, Сирія та Афганістан стикаються з економічною боротьбою та соціальними проблемами.

Політичні системи та громадський порядок у Південно-Західній Азії різноманітні та відрізняються від країни до країни. Проте можна помітити деякі спільні теми та тенденції.

Для багатьох країн регіону характерні авторитарні уряди, які часто очолюються однією правлячою родиною чи політичною партією. Ці уряди зазви-

чай мають сильний центральний контроль і обмежені демократичні інститути. Наприклад, Саудівська Аравія, Іран і Сирія є країнами з авторитарними урядами, які обмежують політичні свободи, діяльність громадянського суспільства та жорстко контролюють ЗМІ.

З іншого боку, деякі країни регіону, такі як Ізраїль, Туреччина та Ліван, мають більш демократичні політичні системи з регулярними виборами та більшою свободою слова та преси.

Громадський порядок в регіоні також складний і різноманітний. Останніми роками багато країн регіону пережили політичну нестабільність, конфлікти та насильство. Триваючі конфлікти в Сирії та Ємені, наприклад, призвели до великомасштабного переміщення та гуманітарних криз. Крім того, терористичні групи, такі як ІДІЛ, здійснили напади в кількох країнах регіону, включаючи Ірак, Сирію, Туреччину та Саудівську Аравію.

Арабська весна – це серія протестів і повстань, які відбулися на Близькому Сході та в Північній Африці (MENA) у 2010-2011 роках. Рух розпочався в Тунісі в грудні 2010 року, коли протести проти високого безробіття, корупції та політичних репресій призвели до усунення президента Зін Ель-Абідін Бен Алі. Туніська революція надихнула подібні протести в інших країнах, зокрема в Єгипті, Лівії, Ємені, Сирії, Бахреїні та інших [16].

Наслідки «арабської весни» були неоднозначними. У деяких країнах, наприклад у Тунісі та Єгипті, протести призвели до значних політичних змін із усуненням давніх авторитарних лідерів і запровадженням більш демократичних систем.

Проте в інших країнах протести зустріли жорстокі репресії, і авторитарним режимам вдалося зберегти владу. У деяких випадках, наприклад у Сирії та Ємені, протести переросли в повномасштабні громадянські війни, які тривають і сьогодні.

Арабська весна мала значний вплив на регіон і світ. Вона продемонструвала силу масових рухів у здійсненні політичних змін, але також підкреслив

проблеми побудови демократичних інститутів і забезпечення стабільності після таких потрясінь.

Це також підкреслило складну динаміку регіональної та міжнародної політики, оскільки сторонні гравці, такі як росія та Сполучені Штати, були втягнуті в конфлікти в Сирії та Лівії.

Арабська весна була викликана різними факторами, включаючи економічну нерівність, політичну корупцію та відсутність політичних свобод. Протести були переважно мирними, але деякі з них переросли в насильство, зокрема в Лівії та Сирії, де вони переросли у збройні конфлікти.

Однак багато країн регіону також мають відносно стабільний і безпечний громадський порядок з низьким рівнем злочинності та насильства. Такі країни, як Оман і Об'єднані Арабські Емірати, мають потужні правоохоронні органи та заходи безпеки для підтримки громадської безпеки.

Загалом політичні системи та громадський порядок у Південно-Західній Азії складні та різноманітні, що відображає різноманітну історію, культуру та геополітичний контекст регіону.

Південно-Західна Азія розвивається від численних національних, релігійних та інших збройних конфліктів. Деякі відомі конфлікти включають ізраїльсько-палестинський конфлікт, громадянську війну в Сирії, поточний конфлікт у Ємені та напруженість між Іраном та іншими країнами Перської затоки.

2.2. Заселенські процеси та формування складу населення

Територія Південно-Західної Азії має багату та складну історію заселення та розвитку, яка охоплює тисячі років. Південно-Західна Азія вважається колискою цивілізації, оскільки тут зародилися деякі з найдавніших цивілізацій світу. Цей регіон був батьківщиною для стародавньої Месопотамії, яка охоплювала родючі землі між річками Тигр і Євфрат, де процвітали шумери, аккадці, вавилоняни та ассірійці. Ці цивілізації досягли значного прогресу в сільському господарстві, писемності, праві та управлінні [7, 43].

Імперія Ахеменідів, заснована Кіром Великим у VI столітті до нашої ери, була однією з найбільших імперій в історії. Вона охоплювала величезні території в Південно-Західній Азії, включаючи сучасні Іран, Ірак, а також частину Туреччини та Єгипту. Перська імперія була відома своєю адміністративною ефективністю та культурним внеском.

Завоювання Олександра Македонського в IV столітті до нашої ери принесли грецький вплив у регіон. Елліністичний період став свідком змішування грецької та місцевої культур, що призвело до появи нових міст-держав і поширення елліністичного мистецтва, архітектури та філософії. Імперія Селевкідів, заснована одним із полководців Олександра, контролювала більшу частину регіону. Римляни завоювали більшу частину регіону в I столітті до нашої ери, включивши його до складу Римської імперії. Місто Єрусалим стало важливим центром християнства. Пізніше, після поділу Римської імперії, східна частина, відома як Візантійська імперія, мала значну присутність у регіоні.

Піднесення ісламу в VII столітті нашої ери спричинило значні зміни в регіоні. Халіфат Рашидун, а за ним халіфати Омейядів і Аббасидів заснували могутні ісламські імперії, які простягалися від Іспанії до Індії. Ці імперії сприяли торгівлі, науковим досягненням і культурним обмінам, залишивши тривалий вплив на регіон. У VII і VIII століттях арабо-ісламські армії поширилися в Південно-Західну Азію, поширюючи іслам і встановлюючи нові політичні та культурні рамки. Арабо-ісламські завоювання призвели до арабізації регіону та запровадження ісламського правління та правових систем [43].

Хрестові походи, серія релігійних воєн у середньовічний період, мали глибокий вплив на Південно-Західну Азію. Європейські християни розпочали військові кампанії, щоб повернути контроль над Святою Землею від мусульманських правителів. Результатом хрестових походів стали культурний обмін, торгові мережі та створення держав хрестоносців. Держави хрестоносців, засновані європейськими християнами в Леванті в середні віки, такі як Єрусалимське королівство, графство Тріполі та князівство Антіохія, існували протягом кількох століть. Ці держави взаємодіяли та конфліктували з місцевими му-

сульманськими правителями. Реконкіста, період християнської реконкісти на Піренейському півострові, також вплинула на історію регіону.

Османська імперія, заснована в XIII столітті, розширила свої території, щоб охопити більшу частину Південно-Західної Азії, Північної Африки та частини Європи. Імперія панувала над різними етнічними та релігійними групами, сприяючи створенню багатонаціонального та багатоконфесійного суспільства. Занепад і розпад імперії на початку XX століття ознаменував значний поворот в історії регіону [42].

Імперія Сефевідів, заснована на початку XVI століття, встановила шийтський іслам як державну релігію в Персії (сучасний Іран). Імперія мала значні культурні, мистецькі та архітектурні досягнення, що залишило тривалий вплив на регіон.

У XIX і на початку XX століття Південно-Західна Азія потрапила під вплив європейських колоніальних держав. Османська імперія, ослаблена внутрішніми конфліктами, поступилася контролем над різними територіями європейським державам, таким як Британія та Франція. Цей період колоніального панування мав далекосяжні наслідки для політичних кордонів регіону, експлуатації ресурсів і зусиль з модернізації [12].

Після розпаду та розпаду Османської імперії після Першої світової війни регіон зазнав значних змін із перекроюванням кордонів і створенням сучасних національних держав. Угода Сайкса-Піко (1916 р.) і Севрський договір (1920 р.) сформували політичний ландшафт регіону, що призвело до утворення таких країн, як Ірак, Сирія, Ліван, Трансйорданія (нині Йорданія) і Палестина. Виникло багато сучасних національних держав, зокрема Туреччина, Ірак, Йорданія, Ліван, Сирія та Ізраїль. Створення Ізраїлю в 1948 році призвело до триваючих конфліктів і складної динаміки в регіоні [11].

У середині XX століття в Південно-Західній Азії з'явилися рухи за незалежність і процес деколонізації. Такі країни, як Індія та Пакистан, отримали незалежність від британського колоніального панування у 1947 році, тоді як кіль-

ка арабських країн у регіоні, включаючи Ірак, Сирію та Ліван, досягли незалежності від європейських держав.

Створення держави Ізраїль у 1948 році та подальші арабо-ізраїльські конфлікти були важливими історичними подіями в регіоні. Конфлікт за землю, самовизначення та національну ідентичність сформував політичну динаміку та відносини між країнами Південно-Західної Азії [10].

Ці історичні особливості мали суттєвий вплив на формування розселенької мережі, культурну спадщину та політичні ландшафти Південно-Західної Азії, створивши різноманітний і складний регіон із багатою історичною спадщиною.

2.3. Чисельність та розселення населення

Населення Південно-Західної Азії різноманітне і за останні десятиліття швидко зросло. За даними Організації Об'єднаних Націй, у 2020 році населення регіону становило приблизно 296 млн. осіб, причому більшість людей проживає в містах [23]. На початок 2023 року населення регіону становило понад 320 млн. осіб.

Населення регіону зосереджено в кількох країнах, включаючи Іран, Туреччину, Ірак, Саудівську Аравію, Саудівську Аравію. В цих країнах проживає більше 80 % населення регіону і на них припадає значна частина економічної та культурної діяльності (рис. 2.2).

Максимальна чисельність населення регіону в Ірані і становить 87,92 млн. осіб, мінімальна в Бахреїні – 1,46 млн. осіб та Кіпрі – 1,24 млн. осіб [15, 23, 24, 26, 35] (рис. 2.3).

Це пов'язано з тим, що ці країни є найбільш густонаселеними в регіоні та мають розвинену економіку, яка надає людям можливість заробляти гроші та забезпечувати свої сім'ї.

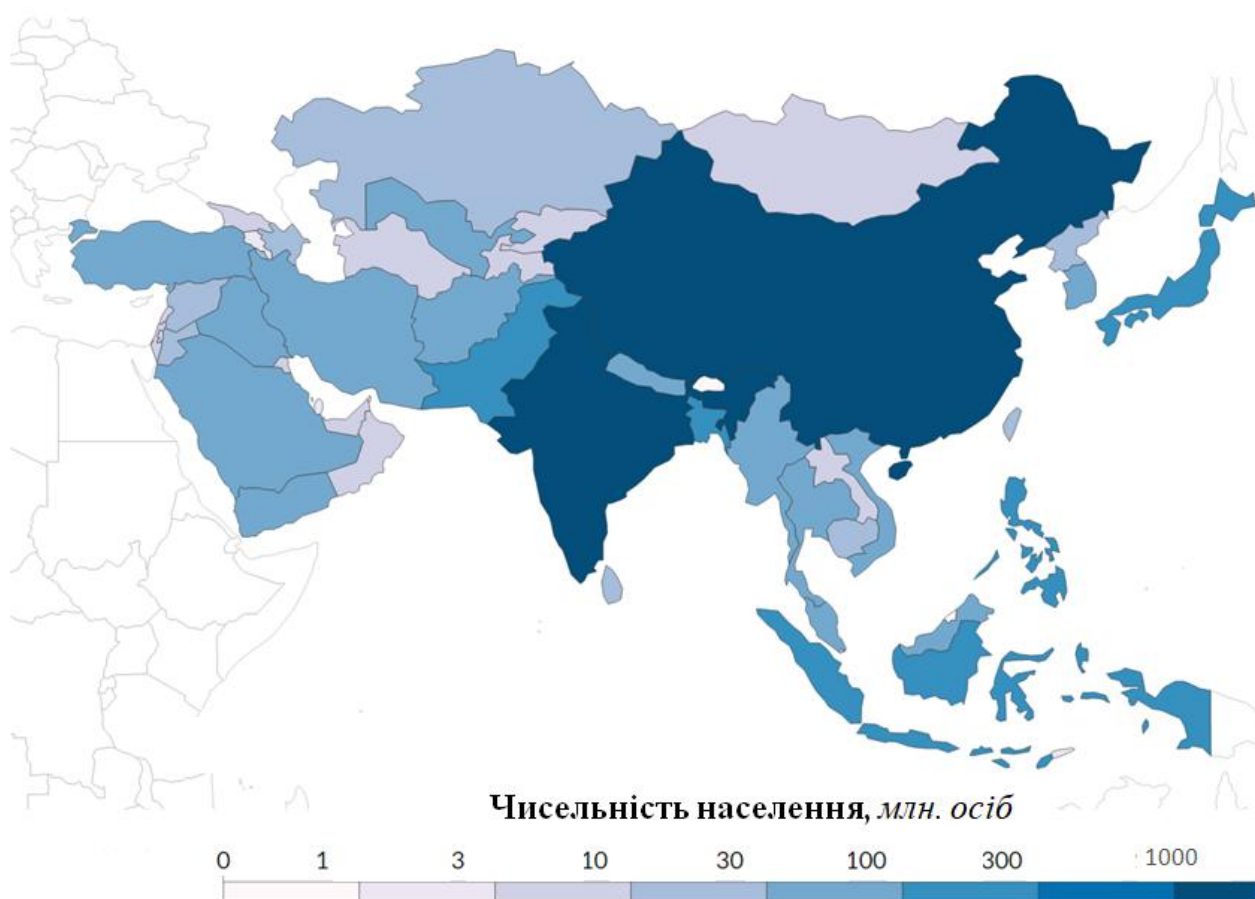

Рис. 2.2. Чисельність населення країн Азії

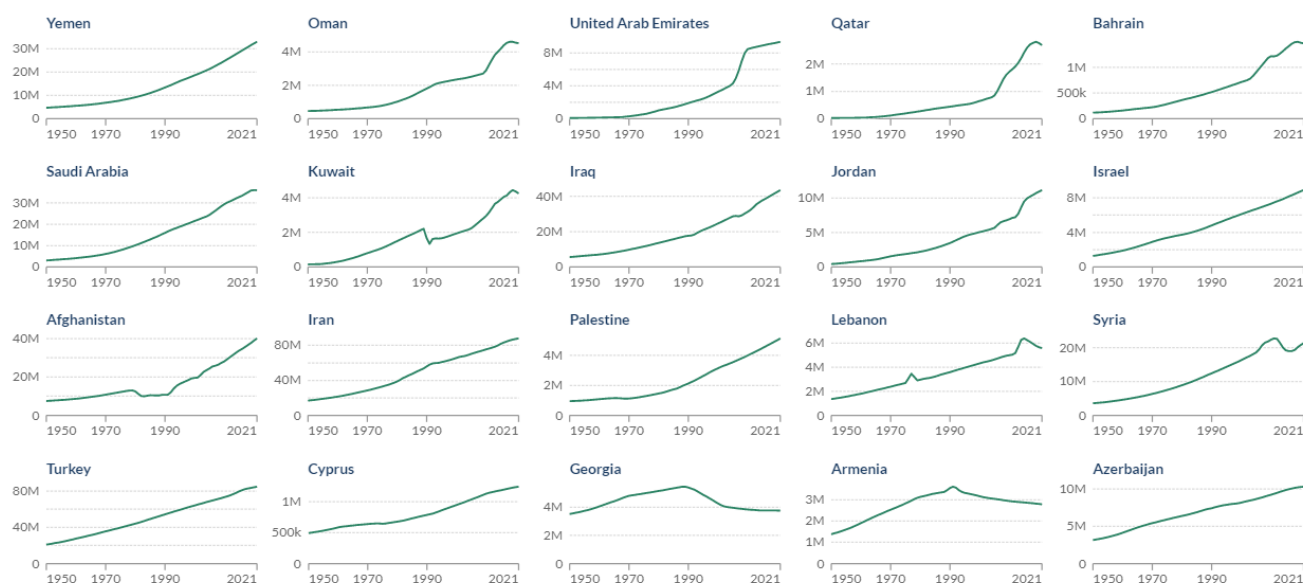

Рис. 2.3. Динаміка чисельності населення (побудовано за [16])

Крім того, в цих країнах розташовані значні релігійні та культурні центри, що також підвищує їх привабливість для вірян, паломників, туристів та мандрівників.

Наприклад, Іран має давню історію та багату культуру, тоді як Саудівська Аравія є місцем для найсвятіших місць ісламу, які приваблюють паломників з усього світу. Слід також зазначити, що в деяких країнах, наприклад, в Ірані та Туреччині, є високий рівень природного приросту населення, що сприяє збільшенню їх чисельності.

У Південно-Західній Азії кілька країн мають пустельні регіони, що впливає на розміщення та щільність населення. Так, Аравійська пустеля охоплює значну частину території Саудівської Аравії. Величезний простір посушливих земель, екстремальні температури та обмежені джерела води створюють проблеми для людських поселень [34]. Щільність населення в пустельних районах Саудівської Аравії загалом низька порівняно з міськими та прибережними регіонами. На території ОАЕ є частини Аравійської пустелі, включаючи пустелю Руб'-ель-Халі. У той час як такі великі міста, як Дубай і Абу-Дабі, мають високу щільність населення через урбанізацію та економічний розвиток, пустельні території мають низьку щільність населення через негостинні умови. Центральні та східні регіони Ірану включають великі пустельні території, такі як пустелі Дашт-е-Кавір і Дашт-е-Лут. Ці пустелі мають обмежені джерела води та суворий клімат, що призводить до меншої щільності населення порівняно з більш родючими регіонами країни. Західна та південно-західна частини Іраку охоплені великою Аравійською пустелею та її продовженням Сирійською пустелею. Ці пустельні регіони мають обмежений сільськогосподарський потенціал і стикаються з проблемами дефіциту води, що робить їх менш придатними для щільного поселення людей. Східна частина Йорданії переважно пустеля, включаючи частини Аравійської пустелі. Посушливі умови, брак води та обмежені сільськогосподарські можливості сприяють меншій щільності населення в цих районах (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Щільність населення Південно-Західної Азії [43]

Найбільш густонаселеними країнами Південно-Західної Азії є Бахрейн ($1868,79$ осіб/км²), Палестина ($852,72$ осіб/км²), Ліван ($546,7$ осіб/км²), Ізраїль ($411,22$ осіб/км²), Кувейт ($238,53$ осіб/км²). Найменша густина населення у Омані ($14,61$ осіб/км²), Саудівській Аравії ($16,72$ осіб/км²), Ірані ($53,98$ осіб/км²) [1, 16, 17, 22, 26, 28, 30, 35] (рис.2.5, рис. 2.6).

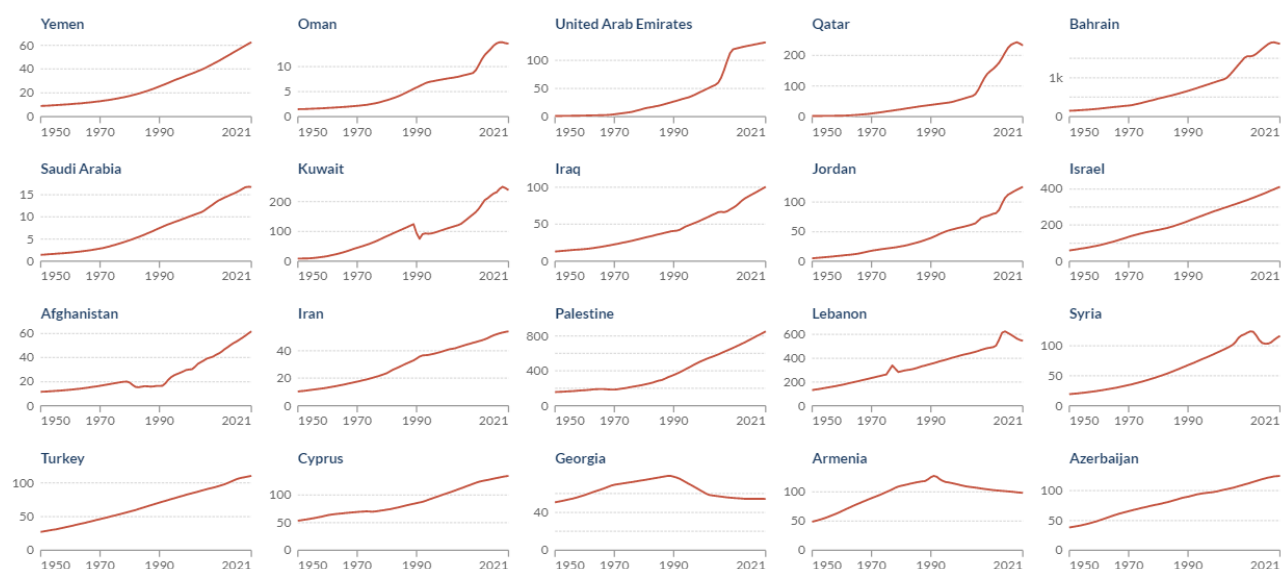

Рис. 2.5. Динаміка щільності населення країн Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

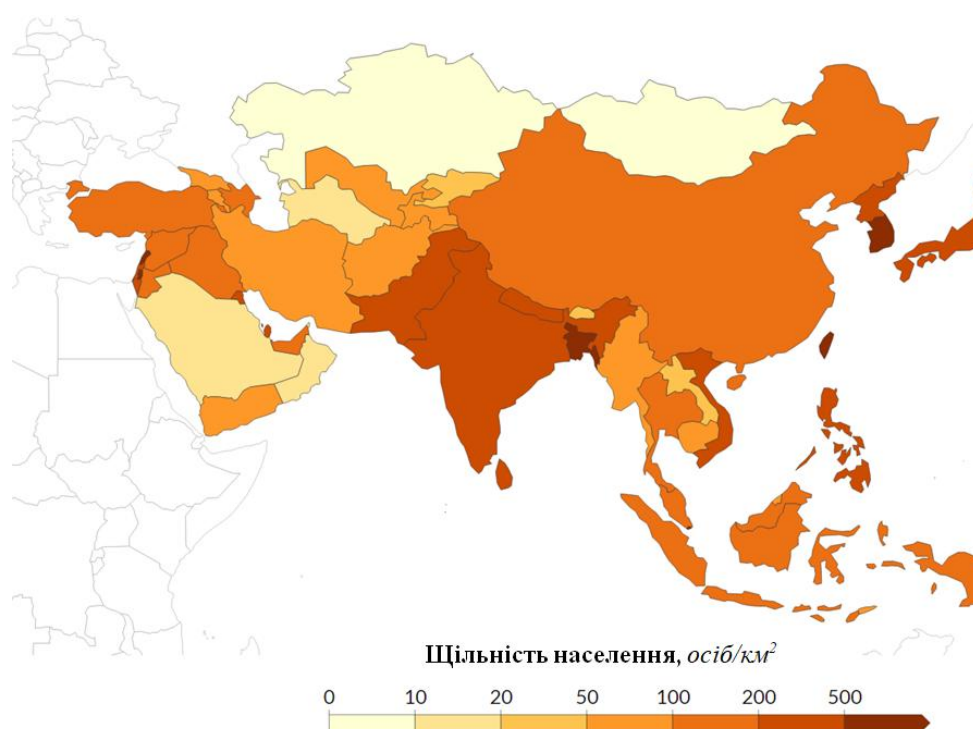

Рис. 2.6. Щільність населення країн Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

Декілька країн навколо Перської затоки, наприклад Саудівська Аравія, Кувейт, Катар, Бахрейн і Об'єднані Арабські Емірати, за останні десятиліття зазнали швидкого зростання населення (рис. 2.7). Є кілька факторів, які сприяють цій тенденції: зокрема, високий рівень народжуваності (багато з цих країн мають високий рівень народжуваності, що означає, що народжується більше дітей, ніж людей помирає, що призводить до збільшення населення); імміграція (ці країни приваблюють велику кількість іммігрантів, переважно з інших країн регіону, які приїжджають працювати в таких галузях, як нафтогазова, будівництво та готельний бізнес. Ці працівники часто беруть із собою сім'ї, що додатково сприяє зростанню населення); економічний розвиток (швидкий економічний розвиток цих країн призвів до збільшення можливостей роботи та покращення рівня життя, що, у свою чергу, призвело до зростання народжуваності та імміграції); поліпшення охорони здоров'я (покращення охорони здоров'я призвело до зниження рівня дитячої смертності та збільшення тривалості життя, що також сприяє зростанню населення); культурні чинники (традиційні культурні

цінності в цих країнах часто надають великого значення великим сім'ям, що також може сприяти високій народжуваності) та інші.

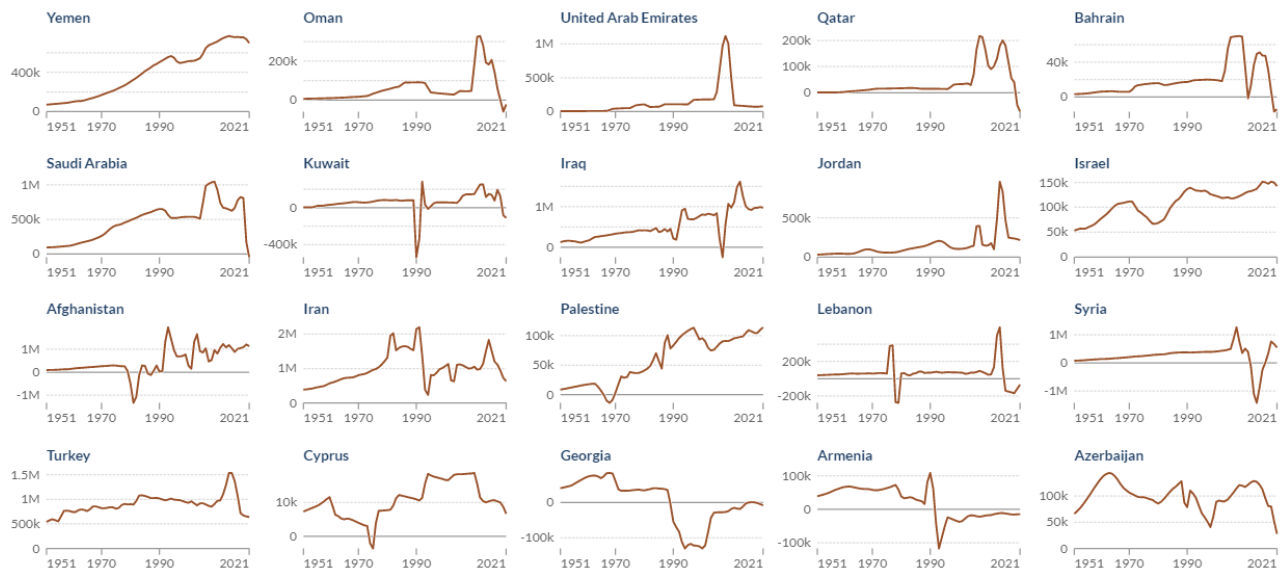

Рис. 2.7. Динаміка річного приросту населення країн Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

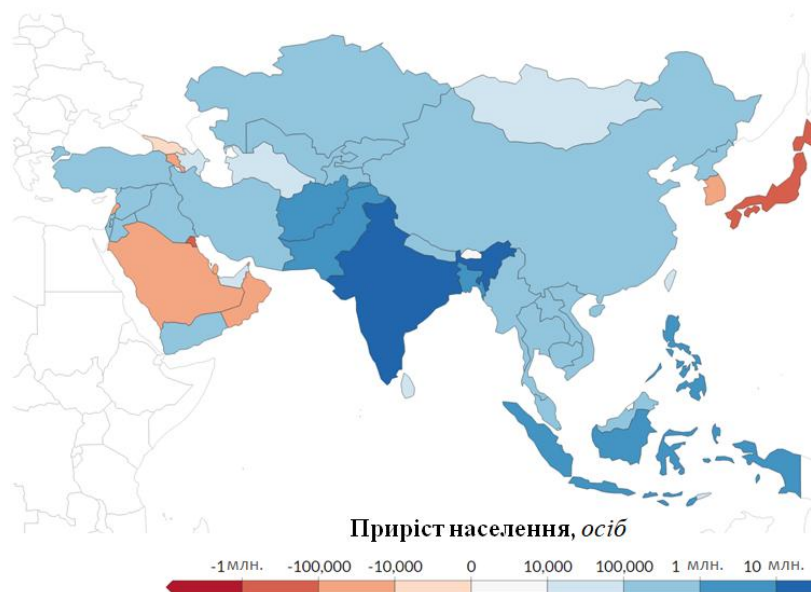

Рис. 2.8. Загальний приріст чисельності населення країн Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

Так, у 2021 році найвищий приріст населення був в Афганістані (1,13 млн. осіб), Іраку (976,6 тис. осіб), Ємені (697,6 тис.), Туреччині (640 тис.), Ірані (633,2 тис.), Сирії (551,8 тис.). Скорочення населення зафіксовано у 8 країнах регіону: Грузії (-7,9 тис. осіб), Бахрейні (-14,2 тис.), Вірменії (-14,6 тис.), Омані

(-22,9 тис.), Саудівській Аравії (-46,7 тис.), Лівані (-70,3 тис.), Катарі (-72,2 тис.), Кувейті (-110,3 тис.) [16] (рис. 2.8).

Загалом поєднання високого рівня народжуваності, імміграції, економічного розвитку, покращення охорони здоров'я та культурних факторів сприяло швидкому зростанню населення в деяких країнах навколо Перської затоки.

На моделі розселення населення Південно-Західної Азії впливають різноманітні фактори, включаючи географію, історичні події, природні ресурси та культурну динаміку країн.

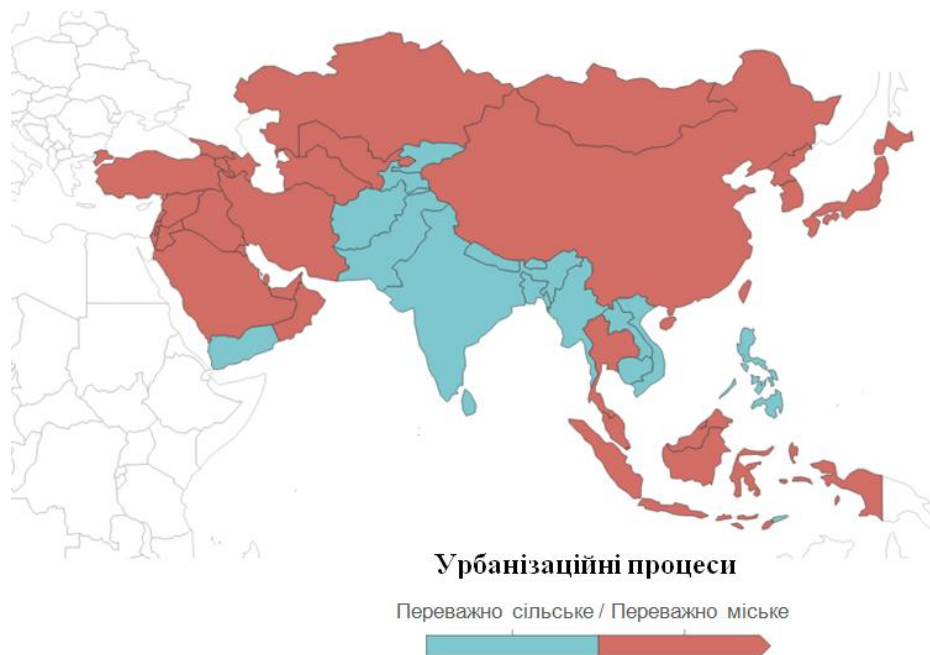

Рис. 2.9. Переважання сільського або міського населення в країнах Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

Південно-Західна Азія демонструє значний розрив між містом і селом. Хоча є густонаселені міські центри, у сільській місцевості все ще є значні сільськогосподарські та скотарські громади (рис. 2.9). Швидкість урбанізації різниться в різних країнах: в деяких спостерігається швидке зростання міст, а в інших зберігається переважно сільське населення. Так, наприклад, Стамбул є найбільшим містом Туреччини, яке охоплює як Європу, так і Азію. Це яскравий культурний та економічний центр, відомий своєю багатою історією, архітектурними пам'ятками та галасливими ринками. Тегеран, столиця Ірану, є густонаселеним містом, розташованим у підніжжі гір Альборз. Це політичний, еконо-

мічний і культурний центр Ірану зі значною кількістю населення та розгалуженим містом. Прикладом сільських районів з низькою щільністю населення може бути Ваді-Рам – це пустельний регіон на півдні Йорданії, відомий своїми приголомшливими ландшафтами, зокрема червоними піщаними дюнами, скелями та стародавніми археологічними пам'ятками. Він має низьку щільність населення, у цьому районі проживають кочові громади бедуїнів. Пустеля Тар – це величезний пустельний регіон, що простягається через північно-західну Індію та південно-східний Пакистан. Він малонаселений, з розкиданими сільськими поселеннями та кочовими громадами. Сільське господарство та скотарство практикуються в кишенях, схожих на оазиси. Гори Аль-Хаджар в Омані характеризуються пересіченою місцевістю, глибокими каньйонами та традиційними гірськими селами. Щільність населення у цих віддалених сільських районах є відносно низькою, а громади займаються сільським господарством.

Родючі річкові долини регіону історично приваблювали поселення людей. Річки Тигр і Євфрат у Месопотамії (сучасний Ірак), річка Ніл у Єгипті та річки Інд і Ганг на Індійському субконтиненті підтримували процвітаючі сільськогосподарські цивілізації. Ці річкові долини забезпечували водою для зрошення та сприяли торгівлі та транспорту.

Через посушливий і напівзасушливий характер більшої частини регіону поселення оазисів були вирішальними для проживання людей. Оазиси – це території з джерелами води в пустельних регіонах, часто пов'язані з підземними водними ґрунтами або джерелами. Ці поселення дозволили громадам розпочати сільськогосподарську діяльність і підтримувати себе в інших складних умовах.

Південно-Західна Азія має довгу берегову лінію вздовж Середземного, Червоного, Аравійського морів та Перської затоки. Протягом історії прибережні міста та порти відігравали значну роль у торгівлі, комерції та культурному обміні. Такі міста, як Стамбул, Бейрут, Джидда та Дубай, процвітали як важливі морські центри.

Регіон характеризується різними гірськими хребтами, такими як гори Загрос і Альборз в Ірані, гори Тавр в Туреччині. Ці гірські регіони вплинули на

моделі розселення, створюючи природні бар'єри, впливаючи на клімат і сільське господарство, а також слугуючи культурними та етнічними кордонами.

Південно-Західна Азія має історію кочового та бедуїнського способу життя, особливо в посушливих та пустельних регіонах. Громади бедуїнів традиційно займалися скотарством, пересуваючись зі своїми стадами в пошуках пасовищ. Хоча в регіоні переважають осілі поселення, у деяких регіонах продовжують відігравати певну роль кочові традиції та спосіб життя.

Релігійні та культурні фактори також впливають на моделі розселення населення. Регіон є домом для основних світових релігій, включаючи іслам, християнство, іудаїзм і різні секти індуїзму. Такі міста, як Мекка, Медіна, Єрусалим і Варанасі, мають важливе релігійне значення, приваблюючи паломників і формуючи динаміку поселень.

Південно-Західна Азія зіткнулася з численними конфліктами та політичними потрясіннями, що призвело до значних криз біженців і переміщення населення. Ізраїльсько-палестинський конфлікт, громадянська війна в Сирії, конфлікти в Іраку та Афганістані, а також переслідування етнічних і релігійних груп призвели до переміщення населення всередині та за кордон, що впливає на моделі поселення.

Величезні запаси нафти та газу в регіоні призвели до розвитку поселень, заснованих на ресурсах. Міста в країнах Перської затоки, такі як Абу-Дабі, Ер-Ріяд і Доха, зазнали швидкого зростання завдяки нафтовій промисловості. Ці міста часто мають сучасну інфраструктуру та приваблюють іноземних працівників.

Важливо відзначити, що моделі розселення в Південно-Західній Азії є динамічними та постійно розвиваються під впливом різноманітних економічних, політичних та екологічних факторів. Складна історія регіону, різноманітні культури та геополітична динаміка сприяють різноманітності моделей розселення та розподілу населення.

Рівень урбанізації відносно низький і становить у середньому 65 %: найвищий у Кувейті – 98 %, Катарі – 96 %, Ізраїлі – 92 %, Йорданії – 91 %, Бахрей-

ні – 89,5 %, ОАЕ – 87 %, найнижчий – у Азербайджані – 56%, Сирії 55 %, Ємені – 38 % і в Афганістані – 25 % [16] (рис. 2.10.).

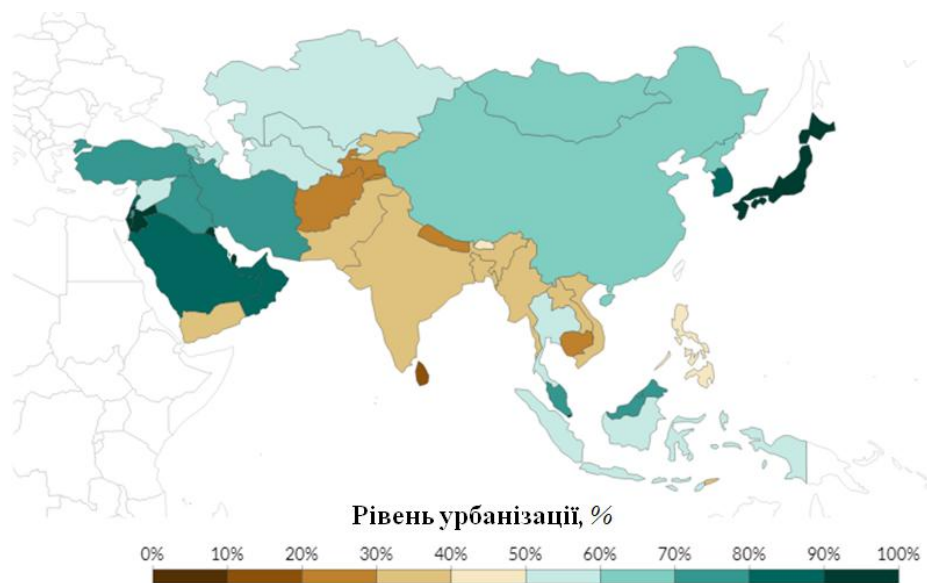

Рис. 2.10. Частка людей, які проживають в містах країн Азії, 2021 рік
(побудовано за [15])

Майже половина населення проживає в сільській місцевості, переважно в селах компактного розміщення.

Тенденція урбанізації в Південно-Західній Азії була швидкою та значною протягом останніх кількох десятиліть (рис. 2.11). За даними Світового банку, міське населення в регіоні зросло з 44% у 1990 році до 58% у 2020 році, і, за прогнозами, досягне 68% до 2050 року [15].

Цю тенденцію спричиняє кілька факторів, зокрема:

- Економічне зростання. Протягом останніх десятиліть у багатьох країнах Південно-Західної Азії спостерігається швидке економічне зростання, головним чином завдяки нафтовій і газовій промисловості. Це зростання призвело до розвитку нових галузей промисловості та можливостей роботи, що, у свою чергу, приваблює людей до міст.
- Міграція із села в місто: у міру того, як у містах покращилися можливості працевлаштування та доступ до освіти та охорони здоров'я, багато людей із сільської місцевості мігрували до міських центрів у пошуках кращого життя.

- Політична нестабільність: конфлікти та політична нестабільність у деяких частинах регіону змусили людей залишити свої домівки та шукати притулку в містах.

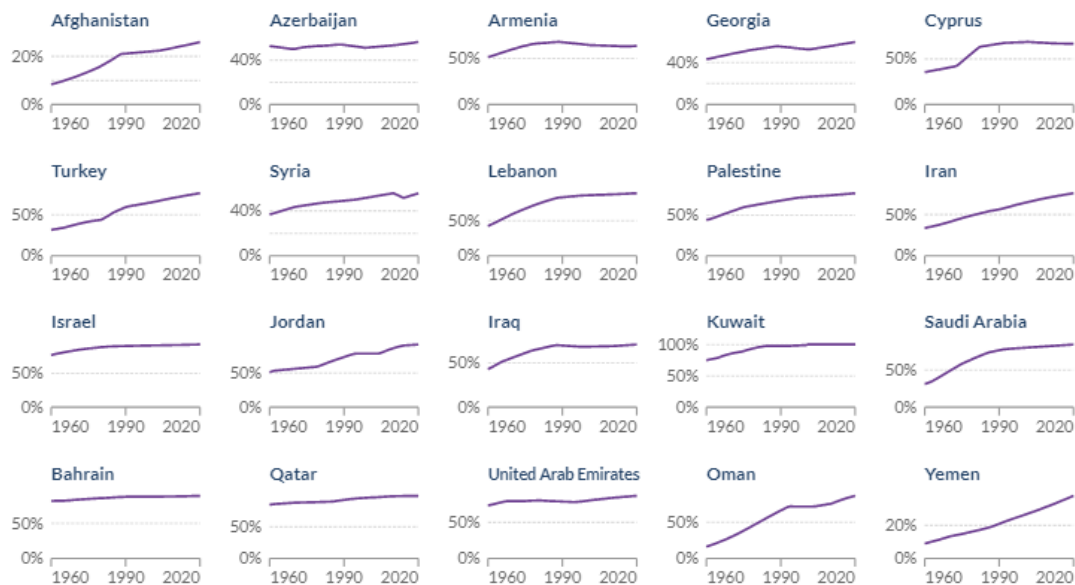

Рис. 2.11. Динаміка чисельності міського населення країн Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

Швидка урбанізація в Південно-Західній Азії призвела до кількох проблем, включаючи перенаселення, недостатню інфраструктуру та погіршення навколишнього середовища. Уряди регіону працюють над вирішенням цих проблем, інвестуючи в інфраструктуру, сприяючи сталому розвитку та покращуючи доступ до основних послуг.

Загалом, тенденція до урбанізації в Південно-Західній Азії, ймовірно, збережеться в найближчі роки, коли міста відіграватимуть дедалі важливішу роль в економічному та соціальному розвитку регіону.

Найбільшими агломераціями регіону є: Тегеран (14,5 млн. осіб), Стамбул (14 млн. осіб), Багдад (7,4 млн. осіб), Ер-Ріяд (6 млн. осіб).

Міста-мільйонери – Стамбул (14,3 млн. осіб), Тегеран (8,7 млн.), Багдад (6,6 млн. осіб), Ер-Ріяд (5,6 млн. осіб), Анкара (4,5 млн.), Амман (2,4 млн.), Бейрут (2,2 млн.), Дамаск (1,9 млн.), Баку (1,2 млн.), Єреван (1,1 млн.), Тбілісі (1,1 млн.) та ін. [16].

Південно-Західна Азія є батьківщиною для кількох глобальних міст, які відіграють важливу роль в економіці та культурі регіону. Ось деякі з найвідоміших глобальних міст Південно-Західної Азії:

- Дубай – глобальне місто, відоме своєю сучасною архітектурою, розкішними магазинами та яскравим нічним життям. Це також великий фінансовий центр і один із найбільш завантажених аеропортів у світі.
- Абу-Дабі – столиця Об'єднаних Арабських Еміратів, відома своєю приголомшливою архітектурою, культурними пам'ятками та музеями світового рівня. Це також великий центр видобутку нафти та газу та має зростаючий фінансовий сектор.
- Тель-Авів – це космополітичне місто, відоме своїми пляжами, нічним життям і процвітаючою стартап-сценою. Тут також розташовано кілька культурних закладів, а також розвивається мистецька та музична сцена.
- Стамбул – це історичне місто, яке знаходиться на кордоні між Європою та Азією. Він має багату культурну спадщину та відомий своєю приголомшливою архітектурою, старовинними пам'ятками та галасливими ринками.
- Доха – місто, яке швидко розвивається, відоме своїм сучасним горизонтом і музеями світового рівня. Тут також відбувається кілька великих спортивних подій, зокрема Чемпіонат світу з футболу 2022 року.
- Ер-Ріяд – столиця Саудівської Аравії, відома своєю традиційною архітектурою, історичними пам'ятками та сучасними торговими центрами. Це також великий центр видобутку нафти та має зростаючий фінансовий сектор.

Ці глобальні міста в Південно-Західній Азії служать центрами бізнесу, туризму та культури, а також є домом для деяких з найбільш динамічних і яскравих громад регіону.

Серед найбільших за чисельністю населення столиці можна назвати наступні Тегеран (Іран) – 8,9 млн. осіб, Ріяд (Саудівська Аравія) – 6,91 млн. осіб, Багдад (Ірак) – 6,81 млн. осіб, найменших: (Рамалла) Полестина – 275 тис. осіб, Єрусалим (Ізраїль) – 907 тис. осіб, Доха (Катар) – 633,4 тис. осіб, Манама (Бахрейн) – 564,6 тис. осіб [15] (рис.2.12).

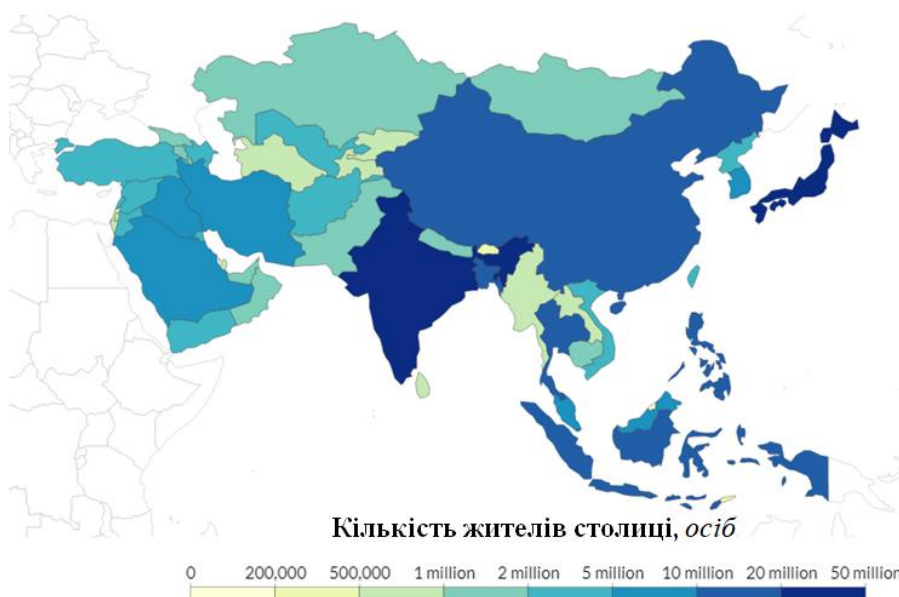

Рис. 2.12. Кількість жителів столиці країн Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

Цікавим та інноваційним є Масдар-Сіті – це запланований міський проєкт, розташований в Абу-Дабі, ОАЕ. Він був запущений у 2006 році компанією Abu Dhabi Future Energy Company з метою створення стійкого міста з нейтральним викидом вуглецю, що живиться виключно від відновлюваних джерел енергії.

Місто створено як центр для компаній, що займаються відновлюваною енергетикою та чистими технологіями, а також як живу лабораторію сталого міського життя. Він має ряд інноваційних технологій і конструктивних особливостей, таких як:

- відновлювані джерела енергії: місто живиться за рахунок сонячної, вітрової та геотермальної енергії. Тут знаходиться одна з найбільших у світі фотоелектричних сонячних електростанцій, яка забезпечує понад 10% енергетичних потреб міста;
- екологічні будівлі: усі будівлі в місті спроектовані таким чином, щоб бути енергоефективними та стійкими, з такими функціями, як пасивне охолодження, зелені дахи та екологічні матеріали;

- розумний транспорт: у місті є мережа автономних електромобілів, які забезпечують транспорт для жителів і гостей. Тут також є мережа велосипедних доріжок і пішохідних доріжок;
- економія води: місто має найсучаснішу систему управління водними ресурсами, яка використовує оборотну воду для зрошення та охолодження. Він також містить низку заходів щодо збереження води, таких як туалети з низьким потоком води та крани.

Масдар-Сіті все ще знаходиться на стадії розвитку, але воно вже залучило низку компаній, що займаються відновлюваною енергетикою та чистими технологіями, а також дослідницькими установами та навчальними закладами. Він служить прикладом того, чого можна досягти за допомогою сталого міського планування та технології відновлюваної енергії.

2.4. Склад населення

2.4.1. Етнічний та національний склад населення. Регіон характеризується значним культурним та етнічним розмаїттям, де представлені різні мови, релігії та етнічні групи.

Трьома основними етнічними групами в Південно-Західній Азії є араби, перси та курди (рис.2.13). Хоча всі три групи переважно сповідують релігію ісламу, кожна з них дотримується різного сектора ісламу [12].

Південно-Західна Азія є регіоном з різноманітним етнічним і національним складом населення. Більшість населення *Ємену* належить до етнічної групи, відомої як єменці, які мають переважно арабське походження. Існують також невеликі громади афро-арабів, хадрамів і махра. *Ємен* є переважно арабською країною, і більшість її населення ідентифікує себе як єменські араби. Існують також невеликі громади африканців, жителів Південної Азії та інших етнічних груп.

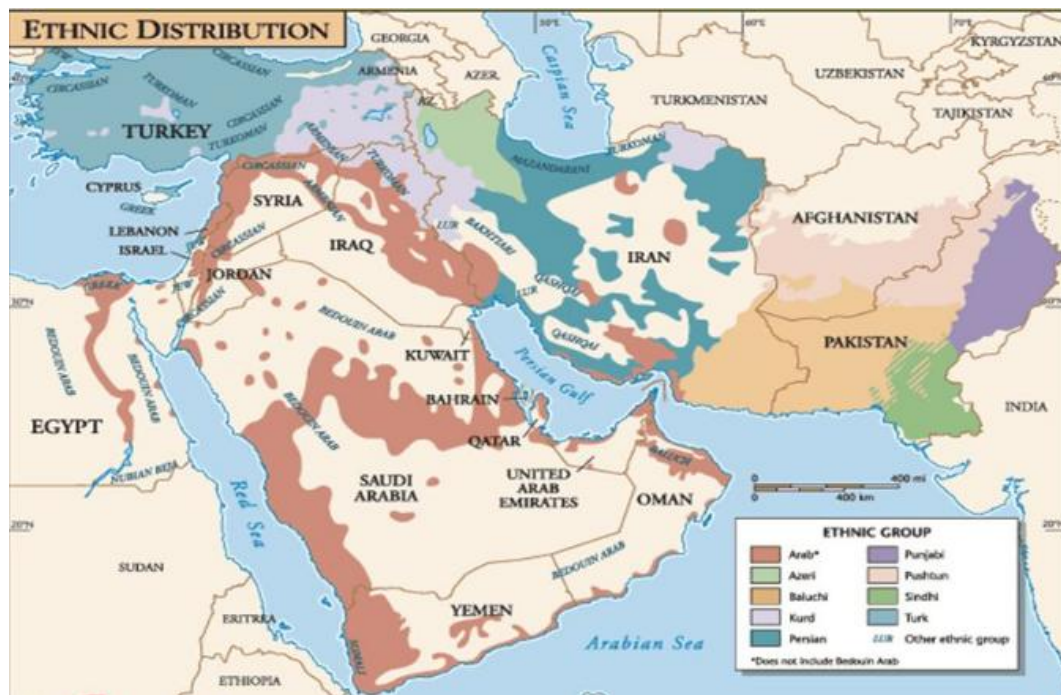

Рис. 2.13. Етнічні групи країн Південно-Західної Азії [44]

Етнічний склад *Оману* переважно арабський, більшість населення ідентифікує себе як оманці. Є також значні громади белуджів, занзібарців і персів. В національному складі Оману переважають оманці, які становлять національну більшість. Оманська ідентичність в основному базується на арабській спадщині та культурних традиціях.

ОАЕ мають різноманітний етнічний склад. Найбільшою етнічною групою є емірати, які складають переважно араби. Є також значна кількість вихідців з Південної Азії (переважно з Індії, Пакистану та Бангладеш), іранців та інших спільнот емігрантів. ОАЕ є федерацією семи еміратів, і більшість населення ідентифікує себе як емірати. Однак через велику кількість емігрантів країна має багатоетнічне та багатокультурне суспільство [3].

Етнічний склад *Катару* переважно арабський, більшість населення ідентифікує себе як катарці. Є також значні громади південноазіатців, філіппінців та інших груп емігрантів. Катарці становлять національну більшість у Катарі, і ідентичність країни в основному базується на арабській спадщині та ісламській культурі. Еміграційне населення сприяє розмаїттю країни [12].

Бахрейн має різноманітний етнічний склад. Більшість населення складають бахрейнські араби, які мають арабське походження. Існують також значні громади персів, белуджів і південноазіатців. Національну більшість у Бахреїні утворюють бахрейнські араби, які історично були домінуючою групою. Культурному розмаїттю сприяє значна кількість емігрантів.

Етнічний склад *Саудівської Аравії* переважно арабський, більшість населення ідентифікує себе як саудівці. Існують також значні громади афро-арабів, вихідців з Південної Азії та інших груп емігрантів. Саудівці складають національну більшість у Саудівській Аравії, а ідентичність країни базується на арабській культурі та ісламських традиціях. Наявність мільйонів іноземних працівників також сприяла демографічному різноманіттю країни [42].

Більшість населення *Кувейту* складають кувейтські араби, які є корінною етнічною групою. Є також значні громади некувейтських арабів, включаючи палестинців, єгиптян і сирійців. Серед інших етнічних груп присутні вихідці з Південної Азії, іранці та белуджі. Національну більшість у Кувейті утворюють громадяни Кувейту. Кувейтські араби є домінуючою національною групою, і ідентичність країни в основному базується на арабській культурі та традиціях Кувейту.

Ірак має різноманітний етнічний склад. Найбільшою етнічною групою є араби, які складають більшість населення. Є також значні популяції курдів, туркменів, ассирійців та інших етнічних груп, кожна з яких має свої власні мови та культуру. Ірак є багатоетнічною країною, і національний склад відображає різноманіття населення. Іракські араби утворюють найбільшу національну групу, за якою йде курдське населення. Країна також визнає права інших етнічних і релігійних спільнот, зокрема туркменів, ассирійців і азідів [12].

Більшість населення в *Йорданії* складається з йорданців, які мають переважно арабське походження. Є також значна популяція палестинців, черкесів і бедуїнських племен. Інші присутні етнічні групи включають іракців, сирійців і вірмен. Йорданці складають національну більшість у Йорданії, і ідентичність країни в основному базується на арабській культурі Йорданії. Населення вклю-

чає як корінних йорданців, так і палестинців, при цьому в країні проживає значна кількість палестинських біженців та їхніх нащадків [3].

Ізраїль має різноманітний етнічний склад завдяки своїй унікальній історії та присутності іммігрантів з різних куточків світу. Більшість населення складають ізраїльтяни-євреї, які походять з різних верств населення, включаючи ашкеназі (європейці), сефарди/мізрахі (близькосхідні та північноафриканські) та ефіопські євреї. Є також значна кількість арабського населення, включаючи палестинських арабів і арабських бедуїнів. Ізраїль офіційно визнано єврейською державою, ізраїльтяни-євреї становлять національну більшість. Однак арабська меншина, включаючи палестинських громадян Ізраїлю, відіграє значну роль у населенні та суспільстві країни.

Афганістан є багатоетнічною країною з різноманітним етнічним складом. Найбільшою етнічною групою є пуштуни, за ними йдуть таджики, хазарейці, узбеки та інші етнічні спільноти, кожна з яких має власні мови та культуру. Країна також є домом для різних менших етнічних груп, включаючи аймаків, туркменів, белуджів і нурістанців. Афганістан – це нація, що складається з різних етнічних груп, причому пуштуни є найбільшою етнічною групою. Країна визнає права та представництво різних етнічних спільнот у своїх політичних і соціальних структурах.

Іран етнічно різноманітний. Більшість населення ідентифікує себе як перси, утворюючи найбільшу етнічну групу. Є також значні групи азербайджанців, курдів, лурів, арабів, белуджів та інших етнічних спільнот, кожна зі своєю мовою, культурою та регіональною ідентичністю. Іран є багатоетнічною нацією з переважно перською ідентичністю. Перська культура та мова історично відігравали центральну роль в ідентичності країни. Однак уряд визнає та захищає права інших етнічних груп, дозволяючи їм зберігати свої відмінні культурні та мовні традиції.

Населення *Палестини* переважно складається з палестинських арабів, яке включає різні підгрупи, такі як палестинці Західного берега і жителі Гази. Існує також значна кількість ізраїльських євреїв, включаючи поселенців на Західному березі річки Йордан, а також громади бедуїнів у пустелі Негев. Палестинці, які

переважно ідентифікують себе як палестинські араби, складають більшість національного складу в Палестині. Однак через складну політичну ситуацію та наявність ізраїльських поселень є також єврейське населення на Західному березі річки Йордан і в Східному Єрусалимі.

Ліван відомий своїм різноманітним етнічним складом. Найбільшою етнічною групою є ліванські араби, які становлять більшість населення. Є також значна кількість вірмен, сирійців та різних інших етнічних спільнот, включаючи маронітів, друзів і алавітів. Ліван визнає 18 офіційно визнаних релігійних громад, які відіграють значну роль у національному складі країни. Населення включає ліванських арабів, вірмено-ліванців та інші етнічні та релігійні групи, кожна з яких має свої особливості ідентичності та культурні традиції [12].

Сирія має різноманітний етнічний склад. Найбільшою етнічною групою є сирійські араби, які становлять більшість населення. Є також значна кількість курдів, вірмен, туркменів, асирійців та інших етнічних спільнот, кожна з яких має свою мову та культуру. Національний склад: сирійці, переважно сирійські араби, складають національну більшість у Сирії. Однак країна також визнає права та представництво різних етнічних і релігійних громад, включаючи курдів, вірмен і асирійців.

Туреччина має різноманітний етнічний склад. Найбільшою етнічною групою є турки, які складають більшість населення. Є також значна кількість курдів, арабів, черкесів та інших етнічних спільнот, кожна з яких має свою особливу культурну ідентичність. Туреччина – це нація, яка складається переважно з турецьких громадян, причому турецький народ утворює національну більшість. Однак країна визнає права та представництво різних етнічних і релігійних громад, включаючи курдів, вірмен і арабів [3].

Кіпр має складний етнічний склад через свою історію та політичну ситуацію. Найбільшими етнічними групами є греки-кіпріоти та турки-кіпріоти. Греки-кіпріоти мають грецьке походження, тоді як турки-кіпріоти мають турецьке походження. Є також менші громади вірмен, маронітів та інших етнічних груп. Кіпр розділений на дві окремі одиниці, Республіку Кіпр, переважно населену греками-кіпріотами, і самопроголошену Турецьку Республіку Північного Кіпру,

переважно населену турками-кіпріотами. Населення країни розділене за етнічними ознаками, і тривають зусилля щодо примирення та возз'єднання [12].

Грузія, Вірменія, Азербайджан – ці країни розташовані в регіоні Південного Кавказу та мають унікальний етнічний склад. Більшість населення *Грузії* складають етнічні грузини. Є також значна популяція вірмен, азербайджанців та інших етнічних груп. *Вірменію* переважно населяють етнічні вірмени, які складають більшість населення. *Азербайджан* населений переважно етнічними азербайджанцями. Є також значна популяція вірмен, росіян та інших етнічних груп. Національний склад: кожна країна визнає права та представництво своїх відповідних етнічних груп. Національний склад цих країн переважно базується на домінуючих етнічних групах, таких як грузини в Грузії, вірмени у Вірменії, азербайджанці в Азербайджані. Однак на території цих країн також проживають різноманітні етнічні громади [42].

Отже, Південно-Західна Азія є регіоном з різними етнічними та національними групами. Склад населення відрізняється від країни до країни, проте можна визначити деякі загальні тенденції:

- арабське населення становить значну частину населення багатьох країн Південно-Західної Азії. Арабські етнічні групи зустрічаються в таких країнах, як Саудівська Аравія, Ірак, Ємен, Йорданія, Сирія, Ліван і країни Перської затоки;
- перське та іранське населення. Іран, також відомий як Персія, має переважно перське населення. Іранці складають етнічну більшість, а перська мова є офіційною. У сусідніх країнах, таких як Афганістан і Таджикистан, також є громади перськомовного населення;
- Курди – це етнічна група зі своєю власною мовою та культурою. Вони переважно зосереджені в Іраку, Ірані, Сирії та Туреччині. Курди домагаються визнання та автономії в країнах, які вони населяють;
- значну присутність в регіоні мають тюркські етноси. До тюркського населення належать турки в Туреччині, азербайджанці в Азербайджані, туркмени в Туркменістані, узбеки в Узбекистані та казахи в Казахстані;

- єврейське та ізраїльське населення: Ізраїль має значну кількість єврейського населення, і це єдина держава в світі, де переважно проживають євреї. Єврейські громади мають історичні та культурні зв'язки з регіоном, а Ізраїль є домом для різноманітних єврейських етнічних груп з усього світу;
- Південно-Західна Азія є домом для багатьох інших етнічних і національних груп, зокрема, асирійці, халдеї та інші християнські громади в Іраку, Сирії та Лівані; вірмени з громадами в таких країнах, як Вірменія, Іран, Ліван і Сирія; белуджі, пуштуни та інші етнічні групи в Афганістані та Пакистані; громади друзів у Лівані, Сирії та Ізраїлі; черкеси в таких країнах, як Йорданія та Ізраїль; різні туркменські, азербайджанські та неарабські громади в таких країнах, як Ірак, Іран та Сирія.

Важливо відзначити, що етнічний і національний склад у регіоні є складним і динамічним через історичні фактори, міграційні моделі, політичні зміни та конфлікти.

2.4.2. Лінгвістичний склад населення. В регіоні поширено кілька мовних сімей, зокрема, алтайська сім'я (турки, турки-кіпріоти, азербайджанці); *найбільша* – семіто-хамітська сім'я, до якої належить арабське населення регіону та євреї Ізраїлю; індоєвропейська сім'я, її іранська група: пуштуни, белуджі, курди, перси; картвельська сім'я: грецька група – греки-кіпріоти, вірменська група – вірмени, грузини (рис. 2.14).

Мовний склад населення Південно-Західної Азії різноманітний і складний. Арабська мова є найпоширенішою мовою в Південно-Західній Азії (рис. 2.15). Це офіційна мова таких країн, як Саудівська Аравія, Ірак, Ємен, Йорданія, Сирія, Ліван і країни Перської затоки. Арабська мова має різні діалекти та регіональні варіації, але сучасна стандартна арабська мова (MSA) є стандартизованою формою, яка використовується в офіційній комунікації, ЗМІ та літературі [42].

Перська мова, також відома як фарсі, є офіційною мовою Ірану, якою розмовляє більшість іранців. Нею також розмовляють у деяких частинах Афганістану та Таджикистану. Перська мова має багату літературну традицію та вплинула на інші регіональні мови.

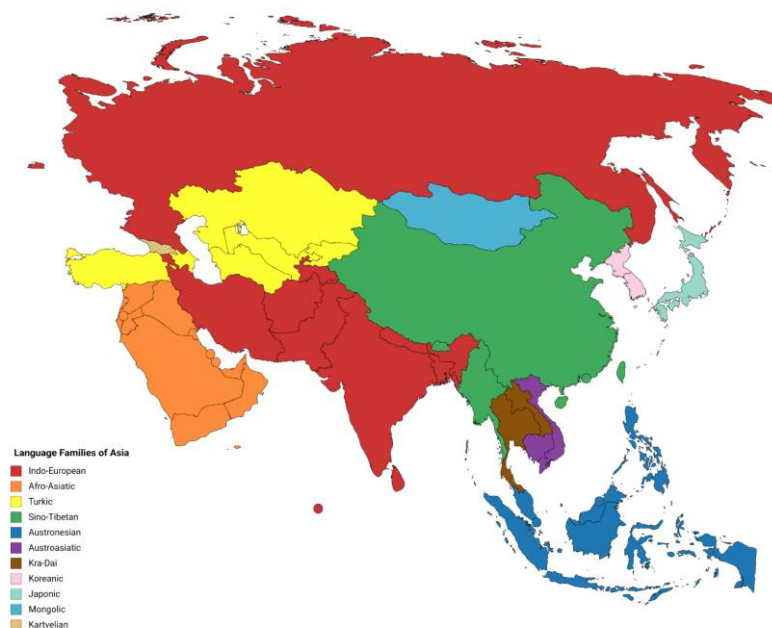

Рис. 2.14. Мовні сім'ї країн Азії [23]

Курдською мовою розмовляє в основному курдська етнічна група, яка поширена в Іраку, Ірані, Сирії та Туреччині. Курдська мова є індоєвропейською мовою з кількома діалектами, включаючи курманджі, сорані та пехлевані. Зусилля щодо прав і визнання курдської мови тривають у відповідних країнах [3].

Турецька мова є офіційною мовою Туреччини, нею розмовляє більшість населення. Турецька мова належить до тюркської сім'ї мов і зазнала значного впливу арабської та перської мов. Турецькою мовою також розмовляють громади Кіпру, Азербайджану та інших тюркомовних регіонів.

Іврит є офіційною мовою Ізраїлю, нею розмовляє більшість єврейського населення. Це стародавня семітська мова, яка була відроджена як розмовна мова у XX столітті. Іврит використовується в різних аспектах повсякденного життя, зокрема в освіті, уряді та ЗМІ [12].

Південно-Західна Азія є домом для кількох інших семітських мов, включаючи арамейську, асирійську нео-арамейську, сирійську та амхарську. Ці мови мають історичне та культурне значення в регіоні, і ними в основному розмовляють певні релігійні та етнічні громади.

Рис. 2.15. Мови країн Азії [44]

Вірменською мовою розмовляє в основному вірменське населення Вірменії, а також у громадах, розсіяних по всьому регіону, включаючи Ліван, Іран і Сирію. Вірменська мова є індоєвропейською мовою зі своїм унікальним алфавітом і багатою літературною традицією.

Ассирійською та халдейською нео-арамейською мовами розмовляють асирійські та халдейські громади в Іраку, Сирії та інших частинах регіону. Ці мови є сучасними різновидами давньоарамейської мови і є частиною сім'ї семітських мов.

Черкеські мови, включаючи адигейську та кабардинську, розмовляють черкеськими етнічними громадами в таких країнах, як Туреччина, Йорданія та Ізраїль. Черкеські мови належать до мовної сім'ї північно-західного Кавказу і мають свою унікальну граматичну структуру та фонетику.

Грецькою мовою розмовляють грецькі громади в таких країнах, як Кіпр, Туреччина (зокрема в регіоні Західна Фракія) та Ліван. Грецька мова має давню історію і є частиною еллінської гілки індоєвропейської мовної сім'ї.

Англійська мова має значну присутність у регіоні внаслідок колонізації, глобалізації та її статусу міжнародної мови. Англійська мова є другою мовою в

багатьох країнах Південно-Західної Азії, особливо серед освіченого населення, і використовується в бізнесі, туризмі та міжнародному спілкуванні.

Південно-Західна Азія також є домом для низки інших мов, якими розмовляють меншини. Деякі приклади включають азербайджанську, туркменську, белуджійську, дарі, пушту, черкеську, друзьку та різні мови, якими розмовляють кочові племена бедуїнів. Домарі – це мова, якою розмовляє народ дом, традиційно кочова група, що живе в деяких країнах Південно-Західної Азії, таких як Ліван, Йорданія та Сирія. Домарі є індоарійською мовою і має деякі подібності з ромською мовою, мовою ромів.

Важливо відзначити, що мовне розмаїття в Південно-Західній Азії величезне, і в усьому регіоні є багато інших мов, якими розмовляють менші громади, племінні групи та населення іммігрантів. Згадані вище мови – це лише деякі з провідних, які підкреслюють лінгвістичне багатство та складність Південно-Західної Азії. Багатомовність поширена в багатьох країнах Південно-Західної Азії через історичну взаємодію, міграцію та наявність різноманітних етнічних і мовних груп. Крім того, англійська мова часто використовується в бізнесі, торгівлі та міжнародних відносинах у всьому регіоні.

2.4.3. Релігійний склад населення. Чотири основні релігійні групи (тобто дві найбільші релігії у світі: іслам та християнство, а також іудаїзм та віра друзів) виникли в Західній Азії. *Іслам* є домінуючою релігією в більшості країн Південно-Західної Азії, але й інші релігії, що виникли там, як-от іудаїзм та християнство, також добре представлені в цьому регіоні. Більшість населення сповідує іслам різних напрямів. Іслам поділяється на дві основні гілки, сунітську та шіїтську. Сунітський іслам є найбільшою гілкою, за якою сповідує більшість мусульман у таких країнах, як Саудівська Аравія, Катар, Бахрейн, Кувейт, Оман, Ємен, Об'єднані Арабські Емірати, Йорданія та Туреччина. Шіїтський іслам переважає в Ірані та Іраку та має значні громади в Бахреїні та Лівані (рис. 2.16).

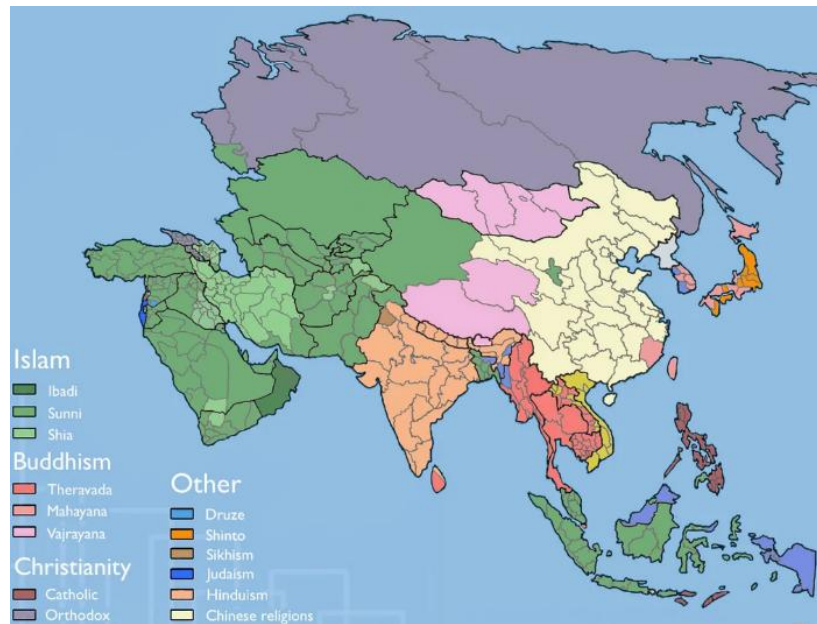

Рис. 2.16. Основні релігії Азії за субрегіонами [44]

Християнство поширене в різних країнах Південно-Західної Азії. Ліван має різноманітне християнське населення, включаючи християн-маронітів, греко-православних і вірменських християн. Сирія та Ірак також мають значні християнські громади. Ізраїль є домом для різноманітних християнських конфесій. Християни в цих країнах дотримуються різних традицій і напрямків.

Греки-кіпріоти, грузини та вірмени є православними. Вірмени належать до вірмено-григоріанської церкви.

1/2 населення Лівану складають представники помісних християнських церков католицького і православного напрямків.

У Вірменії і Грузії східне православ'я є переважною релігією, і в Азербайджані все ще існують різні давні громади східних християн. Існують великі стародавні громади східних християн (такі як асирійці, християни Близького Сходу та християни-араби) в Лівані, Іраку, Ірані, Туреччині, Сирії, Йорданії, Ізраїлі та Палестині нараховуючи понад 3 млн. осіб в Західній Азії. На Аравійському півострові також проживає велика кількість працівників-експатріантів, які включають значні християнські громади, які налічують понад 3 млн. осіб. Християнські громади зіграли важливу роль у Західній Азії [3].

Юдаїзм сповідує переважно єврейське населення Ізраїлю, яке має найбільшу єврейську громаду в регіоні. Ізраїль вважається батьківщиною для євреїв,

а юдаїзм відіграє центральну роль у релігійній і культурному ландшафті країни. Є невеликі стародавні єврейські громади в Західній Азії, наприклад у Туреччині (17,4 тис. осіб), Азербайджані (9,1 тис. осіб), та Ірані (8,8 тис. осіб).

Зороастризм, одна з найдавніших релігій світу, виникла в стародавній Персії (сучасний Іран) і має послідовників переважно в Ірані та Індії. Він підкреслює поклоніння одному верховному божеству та вічну боротьбу між добром і злом.

Віра Бахаї виникла в Ірані і має прихильників у різних країнах Південно-Західної Азії. Він навчає єдності всіх релігій і важливості духовної та соціальної єдності. Всесвітній центр бахаї знаходиться в Хайфі, Ізраїль [3].

Громада друзів знаходиться в основному в Лівані, Сирії та Ізраїлі. Віра друзів вважається відгалуженням ісмаїлітського шиїтського ісламу, але включає в себе елементи інших релігій. Віра друзів є таємною, і її вчення розкриваються лише присвяченим у громаді. Віра друзів або друзизм виникла в Західній Азії. Це монотеїстична релігія, заснована на вченнях таких діячів, як Хамза ібн-'Алі ібн-Ахмад і Аль-Хакім бі-Амр Аллах та грецьких філософів таких як Платон і Аристотель [3]. Кількість друзів у всьому світі становить близько одного мільйона, приблизно від 45% до 50% проживають у Сирії, від 35% до 40% проживають у Лівані та менше 10% живуть в Ізраїлі; останнім часом зростає діаспора друзів [18, 28, 29].

Інші релігії меншин, включаючи єзидів, алевітів, різні секти суфізму та менші групи, такі як мандеї, самаритяни та інші, також представлені у Південно-Західній Азії. Ці спільноти часто мають свої унікальні релігійні практики та вірування.

Важливо відзначити, що релігійний ландшафт Південно-Західної Азії є складним і різноманітним, де співіснують численні релігії, які впливають на культурну, соціальну та політичну динаміку регіону. Релігійний склад у кожній відрізняється, і в деяких регіонах існують значні релігійні меншини.

РОЗДІЛ 3

ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ

3.1. Природний рух населення

Формування чисельності населення відбувається під впливом двох основних факторів – природного приросту і сальдо міграції. У другій половині ХХ століття кожен з цих факторів відігравав провідну роль у процесі формування населення Південно-Західної Азії.

У середині ХХ століття рівень природного приросту був основним фактором зростання чисельності населення у Південно-Західній Азії. У регіоні спостерігався відносно високий рівень народжуваності та зниження смертності, що призвело до значного природного приросту населення (рис. 3.1). Це відбулося насамперед завдяки покращенню охорони здоров'я, санітарії та умов життя, що призвело до значного *зниження рівня смертності та дитячої смертності в регіоні*. Покращений доступ до медичних послуг, щеплення та заходи боротьби з хворобами сприяли збільшенню тривалості життя та зниженню рівня смертності.

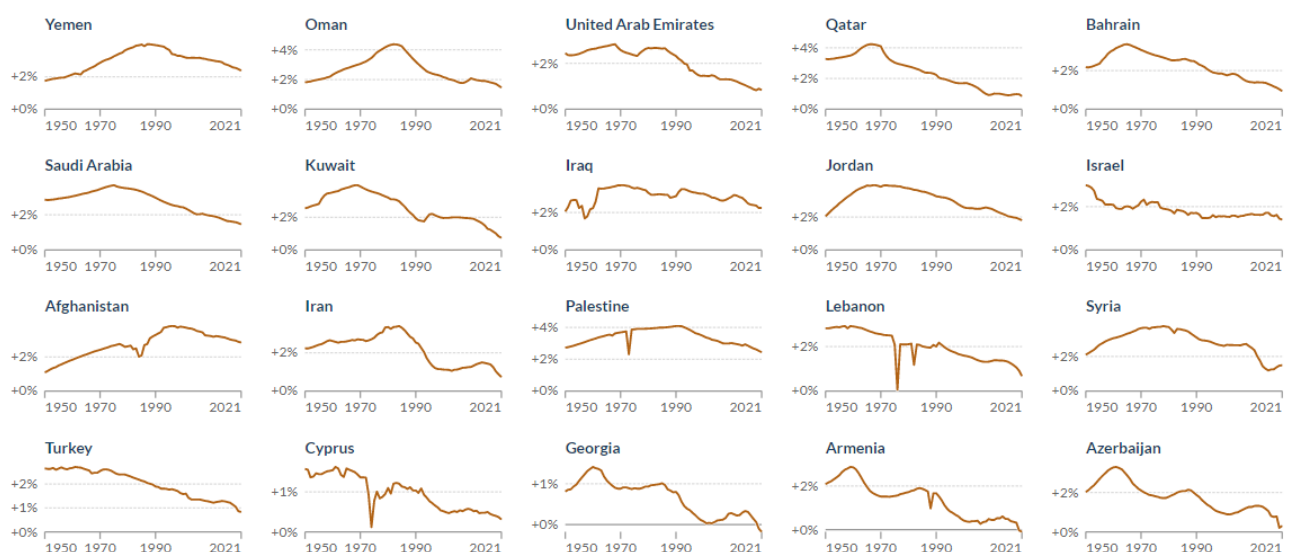

Рис. 3.1. Динаміка природного руху населення в країнах Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

Південно-Західна Азія історично мала високий рівень народжуваності, що призвело до збільшення частки молодого населення. Проте в останні десятиліття рівень народжуваності в багатьох країнах знижувався через різні фактори, включаючи урбанізацію, покращення освіти, розширення доступу до планування сім'ї та зміну суспільних норм. Це сприяло демографічному переходу в регіоні.

Темп зростання – це зміна чисельності населення, що посилюється народжуваністю, смертністю та міграційними потоками [4]. В цілому в субрегіоні відмічаються позитивні значення темпів зростання чисельності населення і переважно коливаються в межах +1 - +5% [15].

Незважаючи на зниження рівня народжуваності, природний приріст залишається суттєвим фактором зростання чисельності населення в Південно-Західній Азії. Поєднання відносно високих рівнів народжуваності та зниження смертності призвело до позитивного природного приросту, що вплинуло на зростання чисельності населення. Проте, вплив глобальної пандемії коронавірусної інфекції (COVID-19) призвів до зменшення природного приросту та скорочення населення.

Рис. 3.2. Темпи зростання чисельності населення, 2021 рік (побудовано за [15])

Так, за останні 100 років в регіоні вперше зафіксоване природне скорочення населення та негативні значення цього показника, починаючи з 2020 року, в таких країнах як (Грузія -0,18%) та Вірменія (-0,1%). Стабільно високі показники природного приросту населення у 2021 році в Афганістані (+2,85%), Палестині (+2,44%), Ємені (+2,37%), Іраку (2,26%). Середньорічний приріст населення: 2,2% [15] (рис. 3.2).

Важливо зазначити, що природний рух населення відрізняється в різних країнах Південно-Західної Азії. Деякі країни зазнали більш значного зниження рівня народжуваності та перейшли до відносно низьких показників народжуваності та смертності. Інші все ще мають вищі показники народжуваності та молоді населення, що може вплинути на їхню демографічну динаміку.

Зниження смертності та відносно висока народжуваність призвели до зростання чисельності населення та посилення проблем у наданні основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та можливості працевлаштування. Уряди в регіоні зосереджуються на вирішенні цих проблем за допомогою різноманітних стратегій та ініціатив.

У певні періоди, зокрема в 1950-х і 1960-х роках, деякі країни Південно-Західної Азії відчували значні міграційні припливи, що сприяло зростанню населення. Ці міграції часто були спричинені економічними можливостями, політичними факторами або конфліктами в сусідніх регіонах. Наприклад, трудова міграція з таких країн, як Ємен і Йорданія, до багатих на нафту країн Перської затоки (таких як Саудівська Аравія, Кувейт і Об'єднані Арабські Емірати) була звичайною.

Починаючи з 1970-х років, роль чистої міграції у зростанні чисельності населення в Південно-Західній Азії зменшилася. Незважаючи на те, що міграція все ще відбувається в межах регіону та за його межами, зростання чисельності населення регіону стає все більш залежним від природного приросту внаслідок зниження рівня міграції та зміни державної політики. Цю зміну можна пояснити такими факторами, як суворіші правила імміграції, зміна динаміки ринку праці та посилення зусиль щодо націоналізації робочої сили в деяких країнах.

Отже, лідерами за показниками народжуваності Південно-Західної Азії є Афганістан (1,44 млн.), Туреччина (1,24 млн.), Іран (1,2 млн.), Ірак (1,19 млн.), Ємен (1,01 млн.). Найменші показники народжуваності на Кіпрі (12820 дітей), в Бахреїні (17501 особа), Катарі (26529 осіб), Вірменії (33700 осіб) [15] (рис. 3.3).

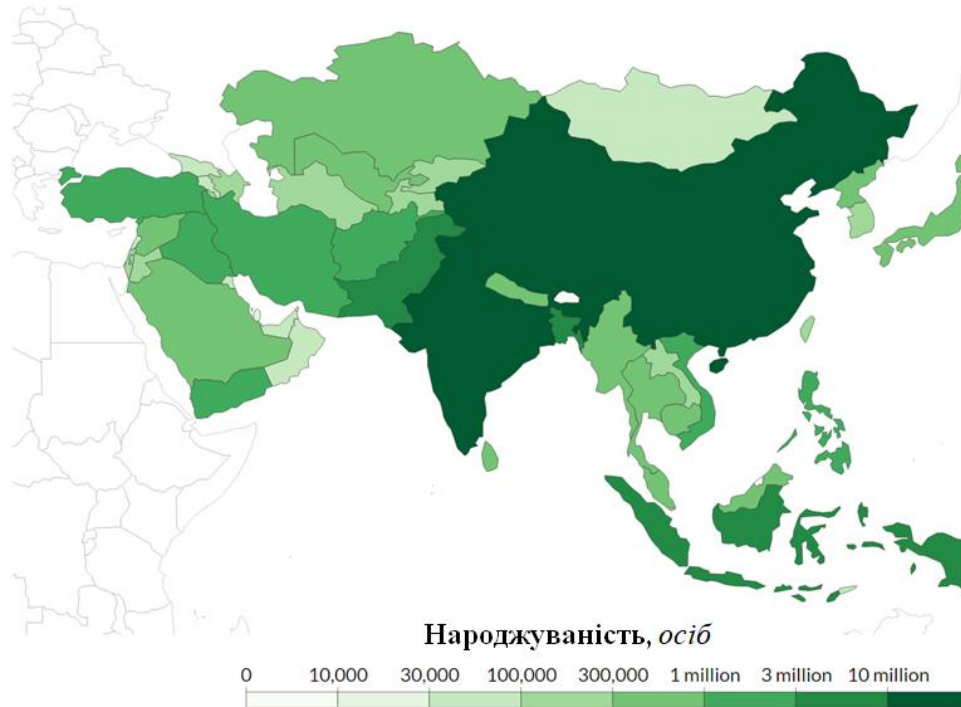

Рис. 3.3. Народжуваність населення країн Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

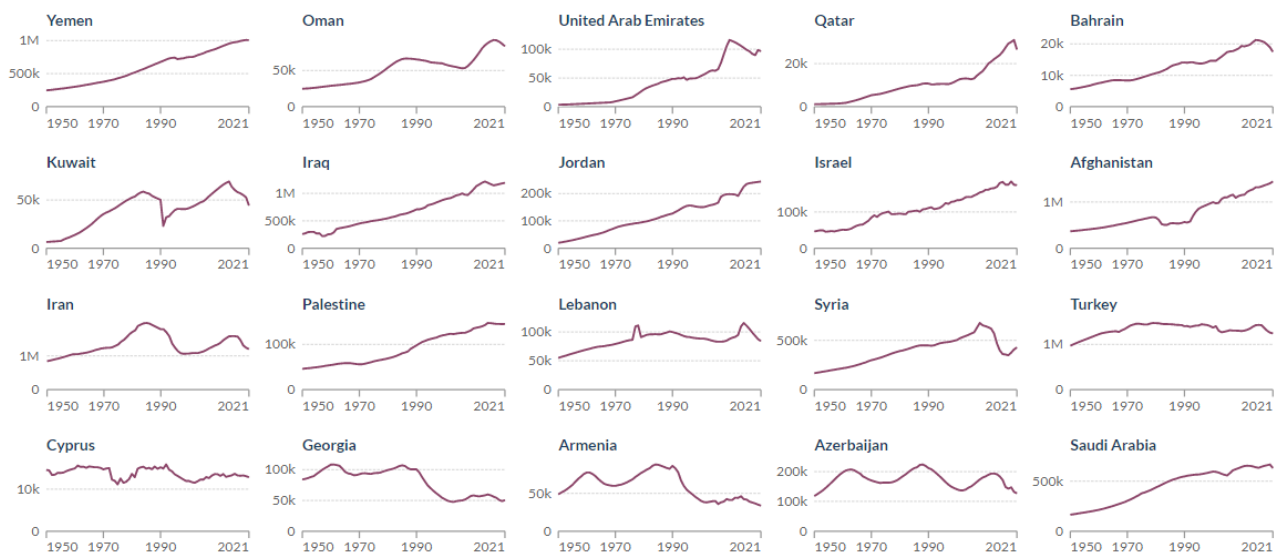

Рис. 3.4. Динаміка народжуваності в країнах Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

Розглядаючи динамку коефіцієнту народжуваності, то слід зазначити, що тенденції зниження коефіцієнту народжуваності характерні для всіх країн пів-

денно-Західної Азії – з 50-х років минулого століття це відбувалося більш повільно, а з 80-х більш пришвидшеними темпами (рис. 3.4). Це зумовлено зростанням чисельності населення країн субрегіону. Щодо коефіцієнту народжуваності, то в середньому по регіону він становить близько 23 ‰ і коливається в межах 9,5 – 35 ‰. Найвищі коефіцієнт народжуваності в субрегіоні в Афганістані (35,85‰), Ємені (30,54‰), Палестині (28,24 ‰) [15] (рис. 3.5).

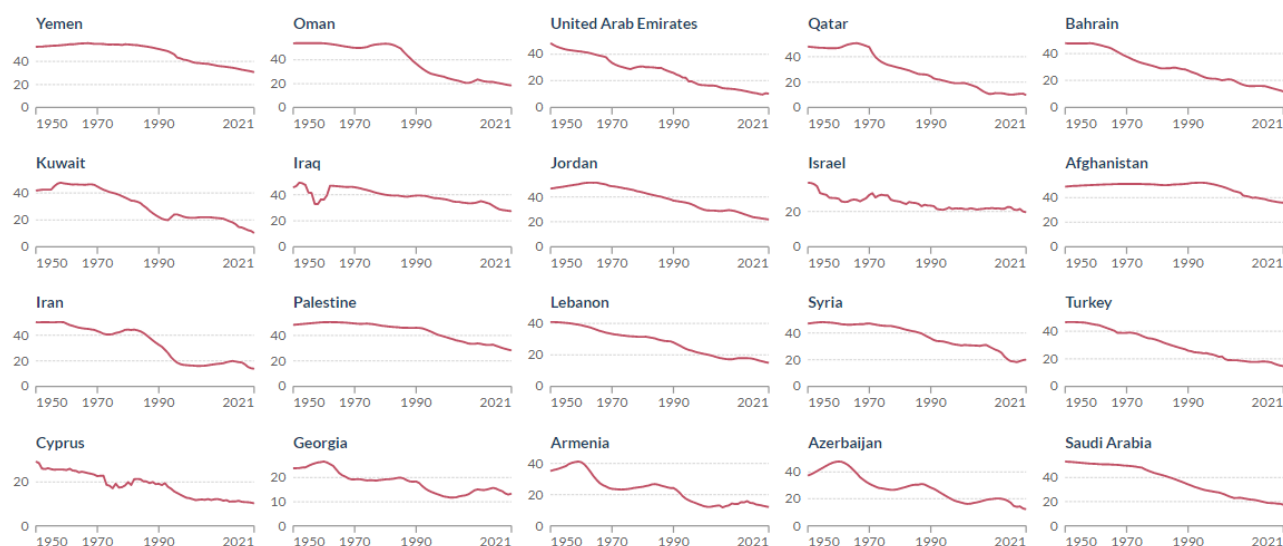

Рис. 3.5. Динаміка коефіцієнту народжуваності населення в країнах Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

Рис. 3.6. Коефіцієнт народжуваності населення в країнах Азії, 2021 рік, (побудовано за [15])

Проте, саме в цих країнах найвищі показники смертності немовлят – Ємені – 4,68‰, Афганістані – 4,47‰, Іраку – 2,03‰, Сирії – 1,78‰. В абсолютних показниках у 2021 році померло немовлят в Афганістані – 64100 немовляти, Ємені – 47243 немовляти, Іраку – 24230 немовляти, Ірані – 12912 немовляти [15] (рис. 3.6). Саме ці показники свідчать про низький рівень розвитку системи охорони здоров'я в цих країнах.

Рівень дитячої смертності в деяких країнах дуже високий. В Афганістані він становить майже 150-200 ‰ на рік (один із найвищих у світі) [15] (рис. 3.7, рис. 3.8).

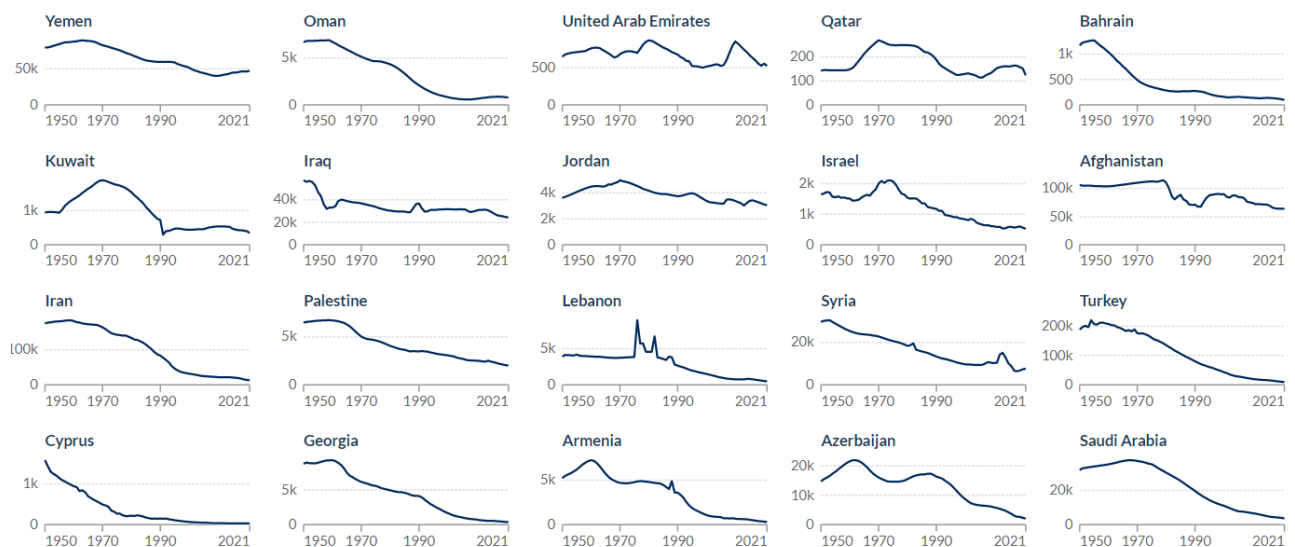

Рис. 3.7. Динаміка кількості новонароджених, які померли до досягнення одного-річного віку в країнах Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки, (побудовано за [15])

Варто зазначити, що на динаміку населення Південно-Західної Азії, як і будь-якого іншого регіону, впливають різні чинники, зокрема соціальні, економічні, політичні та екологічні умови.

Показники смертності суттєво відрізняються в країнах субрегіону. Найбільше померлих у 2021 році було в Ірані (565,7 тис. осіб), Туреччині (542,7 тис. осіб), Афганістані (294,2 тис. осіб), Ємені (226,1 тис. осіб), Іраку (207 тис.). Найнижча смертність була в Катарі (3,5 тис.), Бахрейні (3,6 тис.), Кіпрі (9 тис.), Кувейті (12,4 тис. осіб) [15] (рис. 3.9, рис. 3.10).

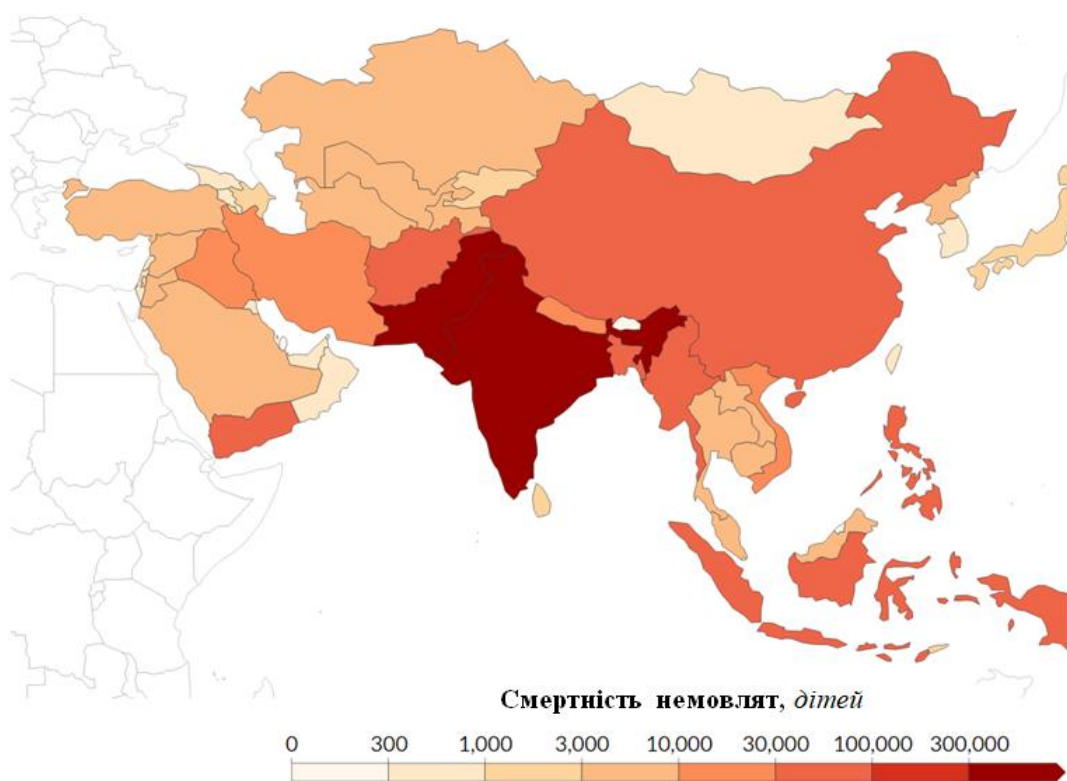

Рис. 3.8. Кількість новонароджених, які померли до досягнення однорічного віку в країнах Азії, 2021 рік, (побудовано за [15])

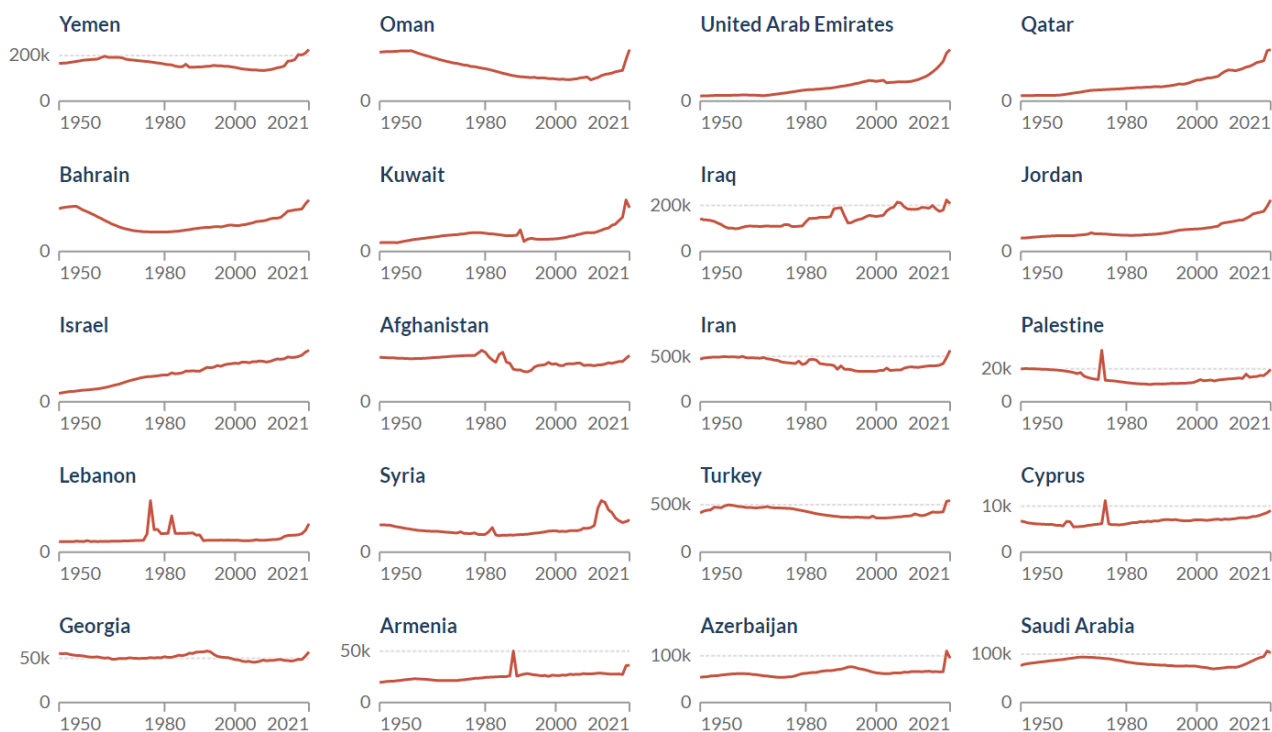

Рис. 3.9. Динаміка смертності населення країн Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки, (побудовано за [15])

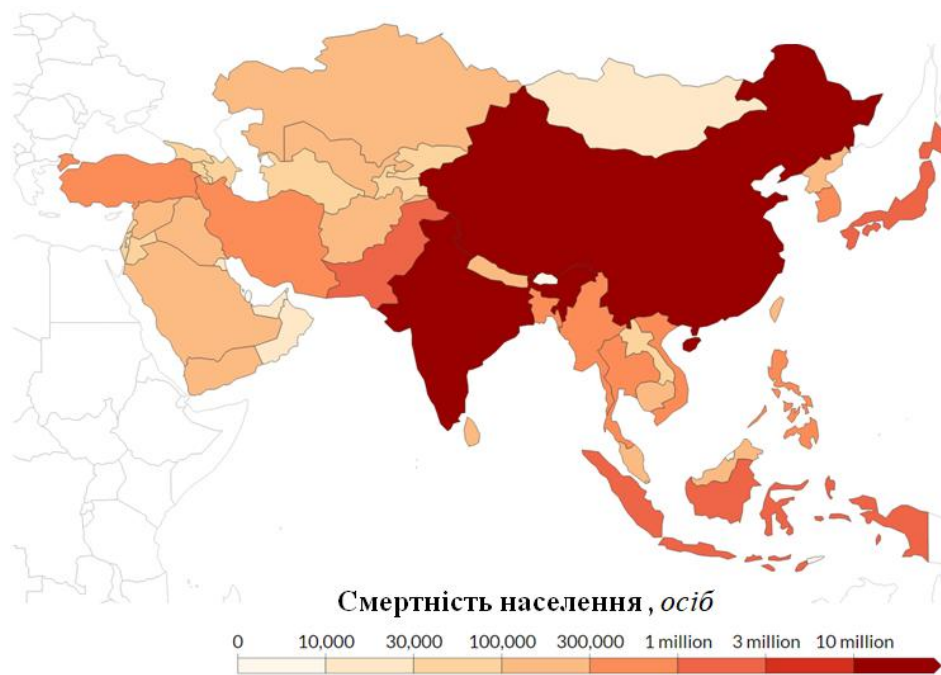

Рис. 3.10. Кількість померлих в країнах Азії, 2021 рік, (побудовано за [15])

Коефіцієнти смертності (кількість померлих на 1000 населення) коливаються в межах 1,5 - 15‰. Середній становить 8,3‰. Найвищий коефіцієнт смертності в країнах пострадянського табору – Грузії (15,17‰), Вірменії (13,01‰), Азербайджан (9,21‰), також в Лівані (8,27‰), Афганістані (7,34‰) [15] (рис. 3.12). В середньому по субрегіону скорочення коефіцієнту смертності відмічається з 70-х років ХХ століття, коли почали формуватися національні системи охорони здоров'я, проте гостро відчуються та корелюються показники смертності з військовими конфліктами, кризами тощо (рис. 3.11).

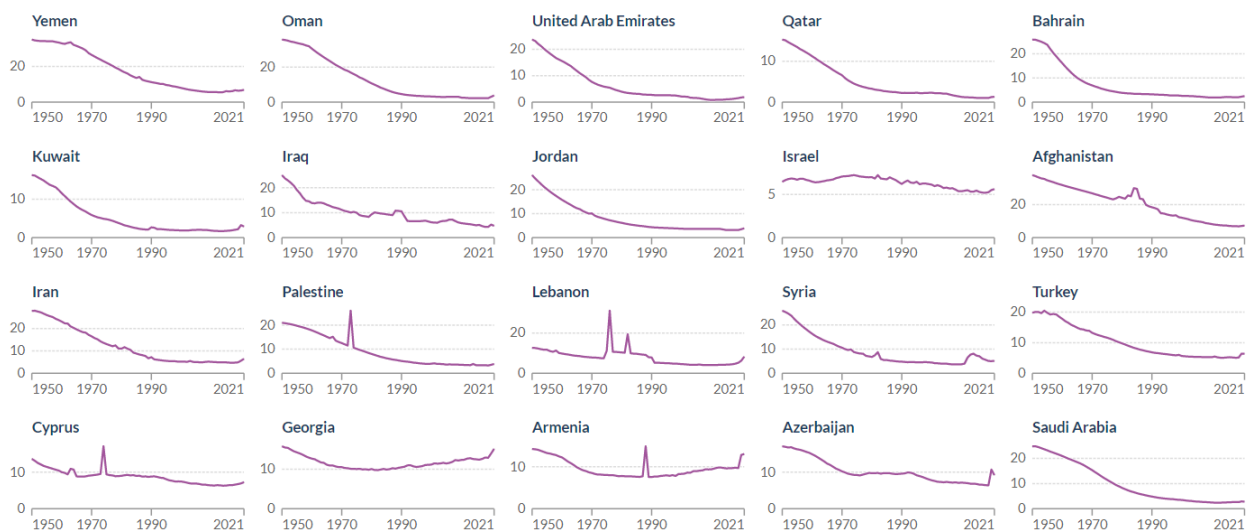

Рис. 3.11. Динаміка коефіцієнту смертності населення країн Південно-Західної Азії за 1950-2021 роки (побудовано за [15])

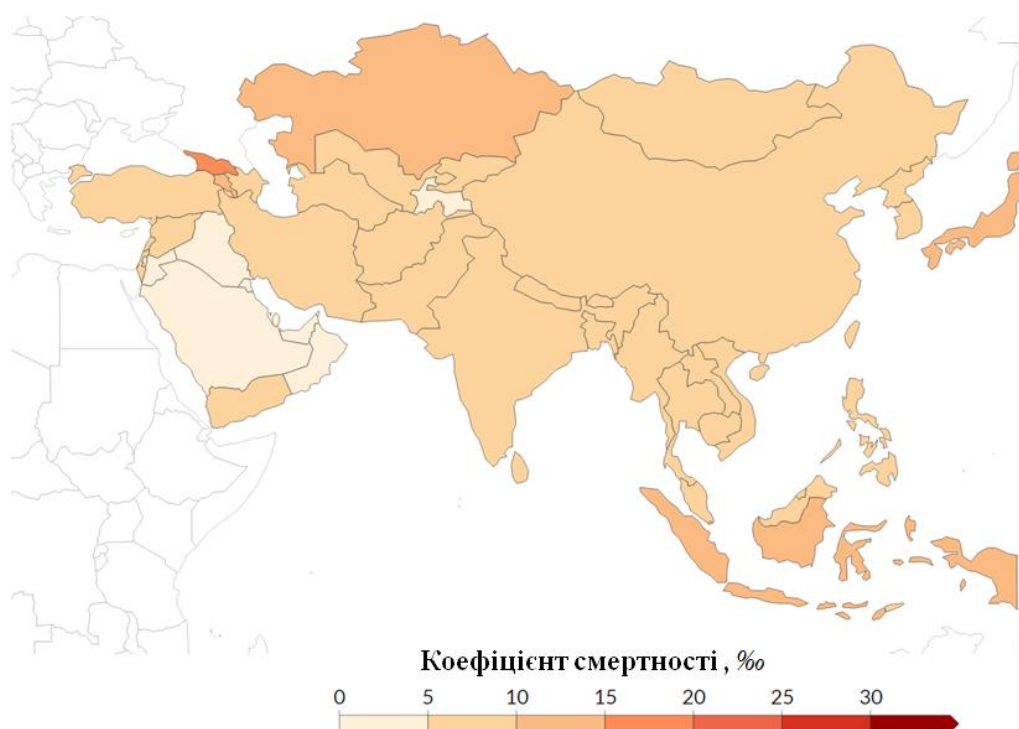

Рис. 3.12. Коефіцієнт смертності населення в країнах Азії, 2021 рік,
(побудовано за [15])

На структуру чистої міграції, яка спостерігалася в Південно-Західній Азії у 2021 році, впливали різні фактори, серед яких конфлікти і нестабільність, економічні можливості, динаміка ринку праці, соціально-політичні фактори, приплив біженців, економічні відмінності тощо.

Найвищі показники чистої міграції у 2021 році серед країн Південно-Західної Азії спостерігаються в Сирії (+212,2 тис. осіб), Ірані (+28,1 тис.), Ізраїлі +16,9 тис.), Йорданії (+14,4 тис.). Відтік населення спостерігається в Афганістані (-183,7 тис. осіб), Саудівській Аравії (-153,9 тис.), Лівані (-115,1 тис.), Ємені (-101,4 тис.). Тільки 6 країн з регіону мають позитивне значення цього показника [15] (рис. 3.13).

Країни, які переживають конфлікти, політичну нестабільність або гуманітарні кризи, часто стикаються зі значним відтоком населення, оскільки люди шукають безпеки та кращих умов життя деінде. Афганістан, Сирія, Ємен і Ліван постраждали від триваючих конфліктів або політичної нестабільності, що призвело до переміщення населення та еміграції. Економічні фактори відігра-

ють вирішальну роль у моделях міграції. Країни з сильнішою економікою, кращими можливостями працевлаштування та вищим рівнем життя можуть привабити мігрантів, що призведе до позитивної чистої міграції. Ізраїль та Йорданія, наприклад, мають відносно стабільну економіку та можуть запропонувати можливості працевлаштування для мігрантів.

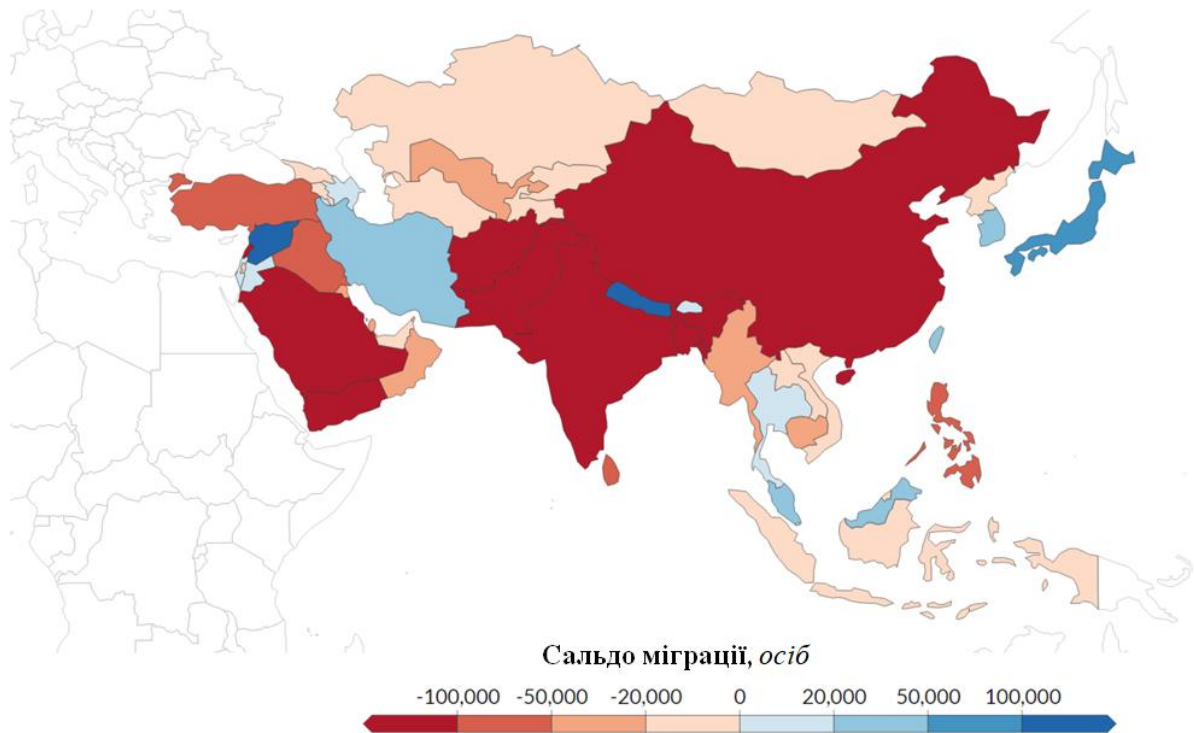

Рис. 3.13. Сальдо міграції в країнах Азії, 2021 рік, (побудовано за [15])

Деякі країни, наприклад Саудівська Аравія, традиційно покладаються на робочу силу мігрантів у своїх галузях, зокрема в таких секторах, як будівництво та нафтова промисловість [17]. Проте економічні коливання або зміни в політиці праці впливають на попит на іноземних працівників, що призводить до коливань чистої міграції. Політичні фактори, включаючи імміграційну політику, візові правила та політичний клімат, впливають на моделі міграції. Зміни в політиці, такі як посилення імміграційного контролю, вплинули на чисту міграцію в певних країнах. Країни, які приймають біженців, такі як Йорданія та Ліван, відчули значний приплив переміщеного населення через свою географічну близькість до зон конфлікту. Ці потоки біженців сприяють вищим показникам чистої міграції. Економічні відмінності в регіоні також стимулюють міграцію. Люди

залишають країни з обмеженими економічними можливостями, такі як Афганістан і Ємен, у пошуках кращих економічних перспектив у сусідніх країнах або за їх межами.

Пандемія COVID-19 мала значний вплив на смертність населення Південно-Західної Азії, як і в усьому світі. Іран був одним із перших епіцентрів пандемії в регіоні. У країні зафіксовано велику кількість випадків і смертей, що призвело до значного впливу на смертність. Станом на 2021 рік Іран повідомив про одне з найбільших випадків COVID-19 і смертей у Південно-Західній Азії. Ірак також сильно постраждав від пандемії. Країна зіткнулася з проблемами в боротьбі з поширенням вірусу через неефективну систему охорони здоров'я та постійні проблеми з безпекою. Велика кількість випадків COVID-19 призвела до зростання смертності населення. Пандемія значно вплинула на Туреччину, з великою кількістю випадків COVID-19 і смертей. Країна запроваджувала різні заходи для стримування поширення вірусу, включаючи карантини та обмеження на подорожі, щоб пом'якшити вплив на смертність. Ліван зіткнувся з численними кризами, включаючи економічну та політичну кризу, поряд із пандемією COVID-19. Система охорони здоров'я в країні переживає суттєву кризу, а пандемія сприяла підвищенню смертності. Ємен роками переживає гуманітарну кризу, і пандемія COVID-19 погіршила ситуацію. Система охорони здоров'я країни перевантажена, що ускладнює ефективну боротьбу з поширенням вірусу. Пандемія призвела до підвищення рівня смертності, особливо серед уразливих груп населення.

Важливо зазначити, що вплив пандемії COVID-19 на рівень смертності відрізняється в різних країнах Південно-Західної Азії. Такі фактори, як інфраструктура охорони здоров'я, можливості тестування, заходи охорони здоров'я та соціально-економічні умови, відіграють значну роль у визначенні тяжкості впливу. Крім того, зусилля щодо вакцинації також мають вирішальне значення для пом'якшення впливу пандемії на смертність у регіоні.

3.2. Міграційний рух населення

У країнах Близького Сходу можна виділити кілька хвиль міграції, починаючи з 1940-х років. Одна з них – Палестинська Накба. Створення держави Ізраїль у 1948 році призвело до значного переміщення палестинців, відомого як Накба («катастрофа» арабською). Сотні тисяч палестинців були змушені залишити свої домівки та стали біженцями, шукаючи притулку в сусідніх країнах, таких як Йорданія, Ліван і Сирія. Наступна – Єврейська міграція до Ізраїлю. Після Другої світової війни та Голокосту відбулася значна хвиля єврейської міграції до новоствореної держави Ізраїль. Єврейські громади з різних країн, включаючи Європу, Північну Африку та Близький Схід, мігрували до Ізраїлю, шукаючи безпечного притулку та заснувати єврейську батьківщину.

Однією з наймасовіших є трудова міграція: У середині ХХ століття спостерігалася значна хвиля трудової міграції на Близькому Сході. Такі країни, як Саудівська Аравія, Кувейт та інші багаті на нафту країни Перської затоки, зазнали напливу робочих мігрантів з таких країн, як Єгипет, Ємен, Сирія, Йорданія, Пакистан та Індія. Ці працівники переважно були зайняті в нафтовій промисловості, будівництві та інших галузях.

Громадянська війна в Лівані (1975-1990) призвела до масового переміщення людей у Лівані та змусила багатьох громадян Лівану шукати притулку в інших країнах. У цей період населення Лівану відчувало значні демографічні зміни, коли багато ліванців мігрували до інших країн регіону, Європи та Північної Америки.

В останні роки триваючі конфлікти в Іраку та Сирії призвели до масштабного переміщення та кризи біженців. Мільйони людей покинули свої домівки, шукаючи безпеки та притулку в сусідніх країнах, таких як Йорданія, Ліван і Туреччина, а також у Європі. Багато людей в тому числі і дітей загинула під час спроб дістатися до країн Європи та Америки.

Ці хвилі міграції мали глибокі соціальні, економічні та політичні наслідки як для країн походження, так і для приймаючих країн, формуючи демографіч-

ний склад і культурну динаміку регіону, підвищуючи соціальну напругу в суспільстві.

У Південно-Західній Азії є кілька країн, які вважаються як донорами мігрантів, так і країнами-реципієнтами.

Країни-донори мігрантів:

- *Афганістан* – через десятиліття конфлікту, політичної нестабільності та економічних проблем Афганістан був важливою країною-джерелом мігрантів. Багато афганців шукали притулку в сусідніх країнах і за їх межами.
- *Ірак* – через тривалі періоди конфлікту та політичної нестабільності Ірак зазнав значної еміграції. Багато іракців мігрували до таких країн, як Йорданія, Ліван і Сирія, а також далі до Європи та Північної Америки.
- *Сирія* – триваючий сирійський конфлікт призвів до однієї з найбільших криз біженців у світі. Мільйони сирійців покинули свої домівки, шукаючи притулку в сусідніх країнах, таких як Туреччина, Ліван, Йорданія та Ірак.
- *Ємен* пережив поєднання внутрішнього конфлікту, політичної нестабільності та гуманітарної кризи. Це призвело до того, що єменські мігранти шукали безпеки та кращих можливостей у сусідніх країнах, зокрема в Саудівській Аравії та країнах Перської затоки.

Країни-реципієнти мігрантів:

- *Саудівська Аравія* є основним напрямком для трудових мігрантів з різних країн регіону та за його межами. Вона приваблює велику кількість іноземних працівників, особливо з таких країн, як Індія, Пакистан, Бангладеш і Філіппіни, для роботи в таких секторах, як будівництво, домашня робота та охорона здоров'я.
- *ОАЕ*, зокрема такі міста, як Дубай і Абу-Дабі, стали центром міжнародної міграції. Країна приваблює мігрантів з різних країн, включаючи Індію, Пакистан, Бангладеш, Філіппіни та інші арабські країни, для можливостей працевлаштування в таких секторах, як будівництво, готельний бізнес, фінанси та послуги.

- *Катар* зазнав значного напливу трудових мігрантів, особливо під час підготовки до проведення чемпіонату світу з футболу у 2022 році. Багато працівників приїжджали з таких країн, як Індія, Непал, Бангладеш, Шрі-Ланка та Філіппіни, щоб працювати на будівництві, розвитку інфраструктури, та інших секторах.
- *Ізраїль* був місцем призначення для єврейських мігрантів з різних країн, у тому числі з Європи, Північної Африки, Близького Сходу та колишнього Радянського Союзу. Єврейські іммігранти відіграли значну роль у формуванні демографічного та культурного ландшафту Ізраїлю.

Важливо підкреслити, що моделі міграції є складними, і на них може впливати комбінація факторів підштовхування та притягування. Економічні, геополітичні, соціальні та екологічні фактори відіграють певну роль у формуванні тенденцій міграції. Крім того, варто враховувати, що моделі міграції можуть змінюватися з року в рік через зміну обставин і політики (рис. 3.14.).

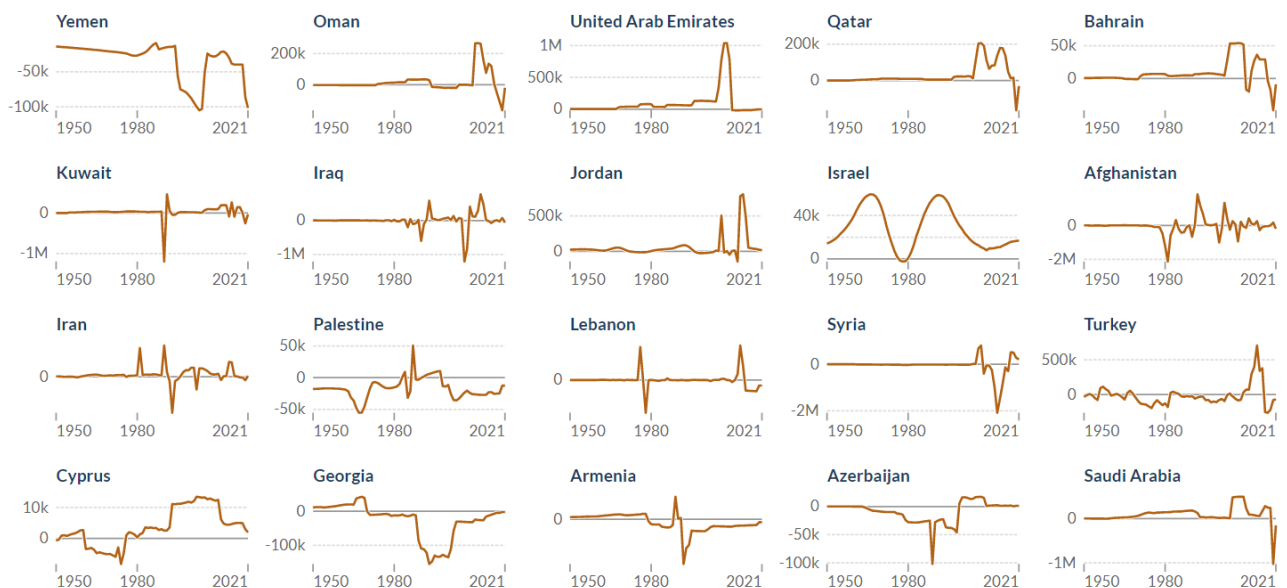

Рис. 3.14. Динаміка сальдо міграції в країнах Південно-Західної Азії
за 1950 – 2021 роки (побудовано за [15])

Існують суттєві просторові відмінності у розподілі коефіцієнту сальдо міграції в країнах субрегіону (рис. 3.15.). Найвищий показник коефіцієнту сальдо міграції у 2021 році був в Сирії – 10‰, далі йде Ізраїль – 1,9‰, Кіпр – 1,6‰, Йорданія – 1,29‰. Найнижчі показники в Бахреїні (-6,24‰), Кувейті (-

8,64‰), Катарі (-11,40‰), Лівані (-20,38‰). Кожна країні регіону пережила в різний час хвилі імграції та еміграції [15] (рис. 3.16)

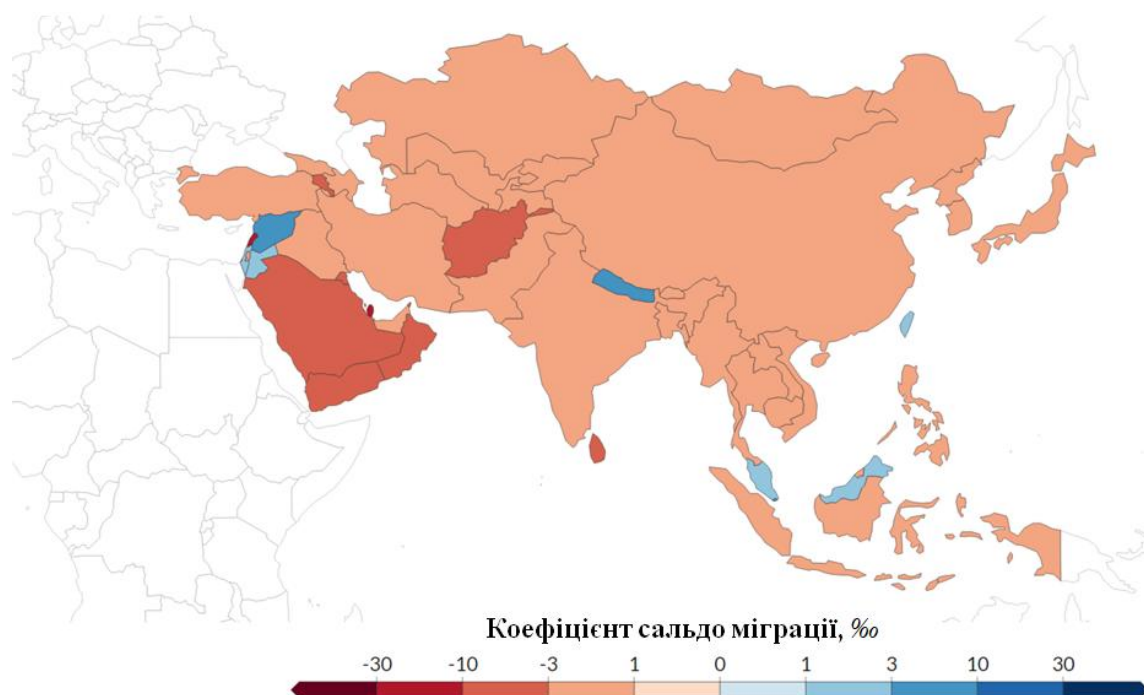

Рис. 3.15. Коефіцієнт сальдо міграції в країнах Азії, 2021 рік,
(побудовано за [15])

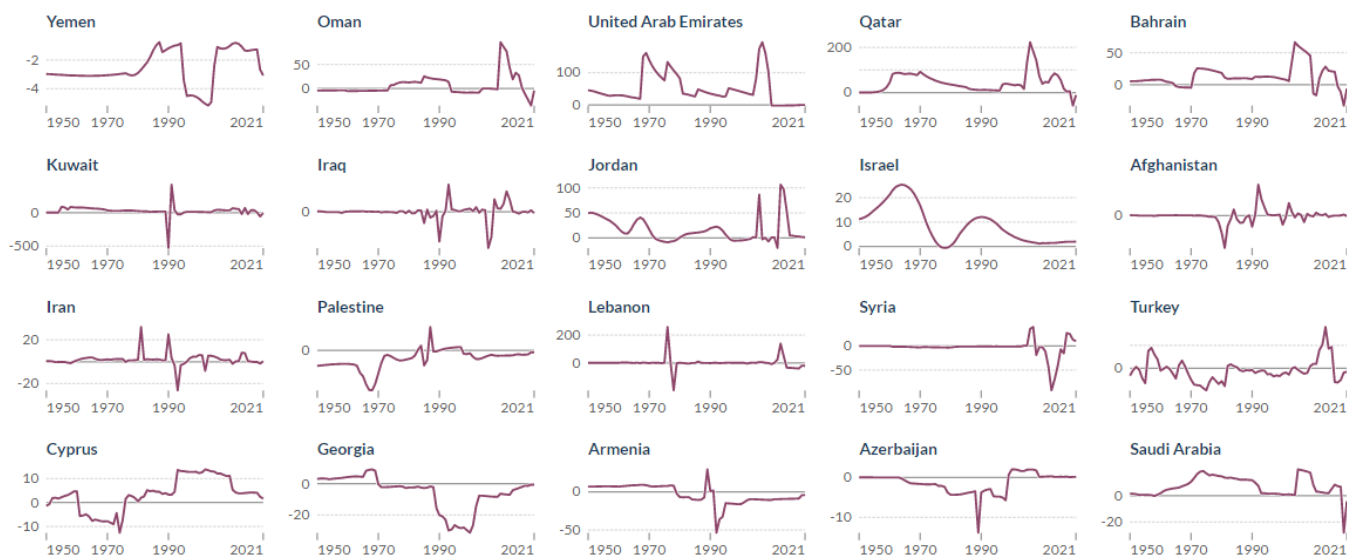

Рис. 3.16. Динаміка коефіцієнту сальдо міграції в країнах Південно-Західної
Азії за 1950 – 2021 роки (побудовано за [15])

Основні демографічні показники регіону представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Основні демографічні показники населення Південно-Західної Азії

(побудовано за [44])

Індикатори	Значення
Вік населення 60+ (тис.)	216,375
Населення у віці 60+ (% від загального населення)	10,2
Відсоток жінок від населення віком 60+	52,2
Відсоток жінок від населення віком 80+	58,5
Очікувана тривалість життя при народженні (роки)	71,9
Середній вік (роки)	26,4
Загальний коефіцієнт народжуваності (2023)	2,2

3.3. Статеві-вікова структура населення

За останні три десятиріччя відбулися суттєві зміни у статеві-віковій структурі населення Південно-Західної Азії. Зараз регіон характеризується молодим населенням із значною часткою людей віком до 30 років. Ця демографічна тенденція має значні наслідки для соціального та економічного розвитку регіону, оскільки створює тиск на системи освіти, зайнятості та охорони здоров'я (рис. 3.17.).

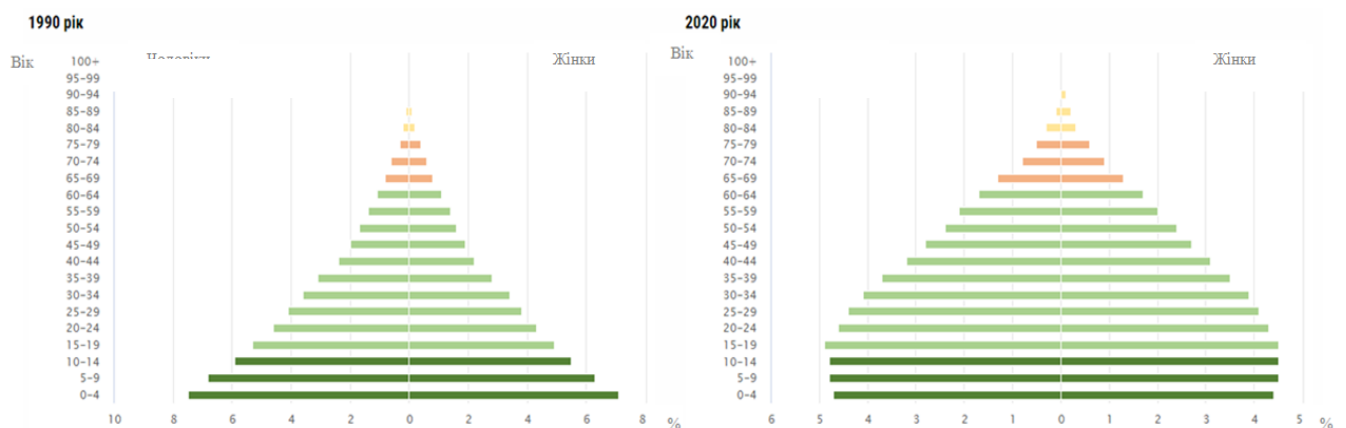

Рис. 3.17. Статеві-вікова піраміда населення Південно-Західної Азії

(побудовано за [44])

Таблиця 3.2

Розподіл населення Південно-Західної Азії за віковими групами
(побудовано за [44])

Вік	1950 рік		1990 рік		2020 рік		2023 рік	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
0-14	191325	38.5	489 698	39.1	566705	27.6	559,370	26.5
15-64	288140	58.0	712 016	56.9	1357297	66.1	1,412,119	66.8
60+	28 550	5.7	77 595	6.2	199336	9.7	216,374	10.2
65+	17 501	3.5	49682	4.0	130304	6.3	142,672	6.7
80+	2171	0,4	6272	0,5	20188	1.0	21 028	1.0
Всього	496 966		1251396		2054305		2114161	

У структурі населення у групі діти та молодь становлять 26,5%, особи старшої вікової групи (65 та вище) – 7,8% [44].

В структурі населення до 60 років переважають чоловіки – 53% загально-го населення, проте після 60 років частка жінок збільшується (рис. 3.18).

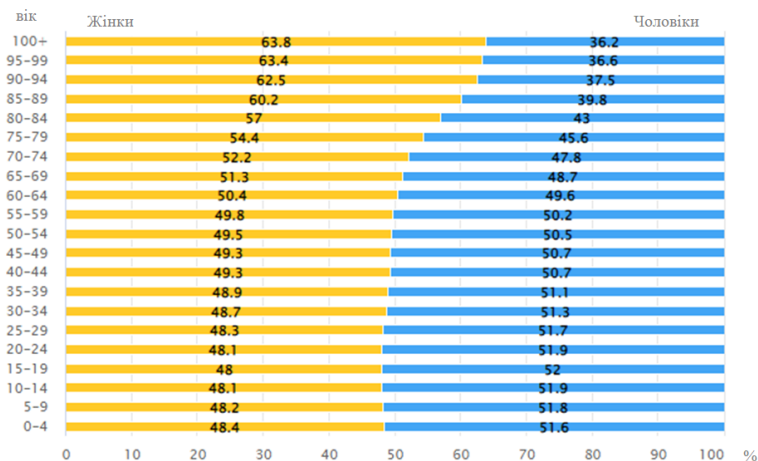

Рис. 3.18. Розподіл населення за віком та статтю (побудовано за [44])

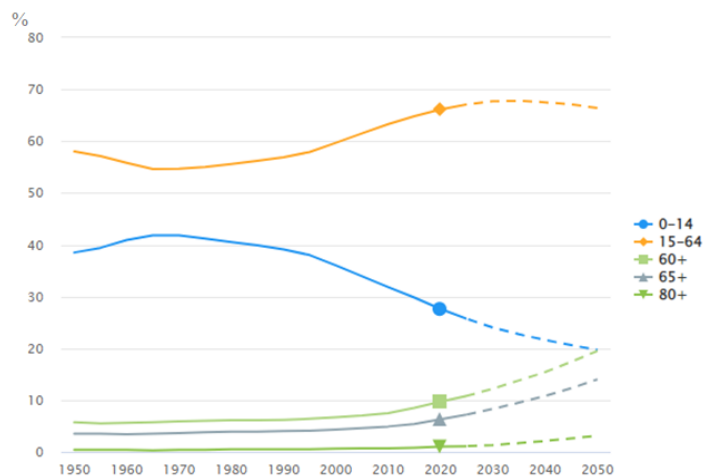

Рис. 3.19. Частка загальної чисельності населення за широкими віковими групами за 1950-2050 роки (побудовано за [44])

Середній вік населення Південно-Західної Азії становить 26,4 роки, що вище на 6-7 років показників 50-х – 90-х років XX століття. За прогнозами очікується збільшення середнього віку до 29,7 років у 2023 році та 36,2 роки – у 2050 році [44] (рис. 3.20).

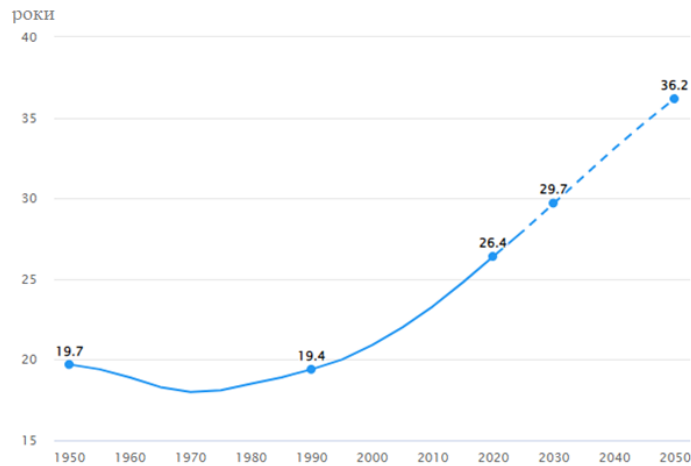

Рис. 3.20. Середній вік всього населення, 1950-2050 рр. (побудовано за [44])

Медіанний вік населення – це демографічний показник, який представляє вік, у якому половина населення є старшою, а половина – молодшою [14]. Він часто використовується як показник загальної вікової структури населення та дає уявлення про розподіл різних вікових груп у країні чи регіоні.

Медіальний вік населення Південно-Західної Азії суттєво відрізняється в залежності від країни через різницю в рівнях народжуваності, смертності та інших демографічних факторів. Проте в регіоні є спільні риси та тенденції. Загалом, середній вік у Південно-Західній Азії відносно молодий порівняно з іншими регіонами. Це можна пояснити відносно високою народжуваністю та нижчою тривалістю життя в деяких країнах. Країни з вищим рівнем народжуваності та молодшим населенням, такі як Афганістан (16,7 років), Ємен (18,7 років) та Ірак (19,8 років), мають нижчий середній вік порівняно з країнами з нижчими показниками народжуваності та старінням населення, такими як Ізраїль (29 років), Кіпр (37,6 років) та Іран (31,9 рік) [44].

Країни, які постраждали від конфлікту, такі як Сирія (20,9 років) та Афганістан (16,7 років), мають нижчий середній вік через вищий рівень смертності та порушення систем охорони здоров'я.

Країни зі значною кількістю експатріантів, такі як ОАЕ (32,8 років), Катар (33 роки) і Кувейт (38,3 роки), мають вищий середній вік через більшу частку мігрантів працездатного віку [44] (рис. 3.21).

Соціально-економічний розвиток і доступ до медичних послуг також відіграють важливу роль у формуванні середнього віку. Країни з кращими системами охорони здоров'я та вищим рівнем життя, такі як Ізраїль і країни Ради співробітництва Перської затоки, як правило, мають вищий середній вік.

Важливо зазначити, що середній вік є динамічним показником, який може змінюватися з часом у результаті різних демографічних, соціальних та економічних факторів. На нього впливають народжуваність, смертність, міграційні структури та державна політика щодо охорони здоров'я, освіти та планування сім'ї.

Рис. 3.21. Медіальний вік населення країн Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

Історично склалося так, що країни з вищим рівнем народжуваності, як правило, мають більшу частку молодого населення. Крім того, країни з нижчим рівнем розвитку та вищими темпами зростання населення також можуть мати вищий відсоток молоді. Таким чином, серед країн субрегіону найбільш молоде населення відмічається в Афганістані, частка якого становить 65%, Ємені

(60%), Палестині (59%), Іраку (58%), Сирії (57%). Найбільший відсоток населення найстаршо вікової групи (65+) в Катарі (85%), ОАЕ (83%), Кувейті (70%), Бахреїні (68%) [44] (рис. 3.22).

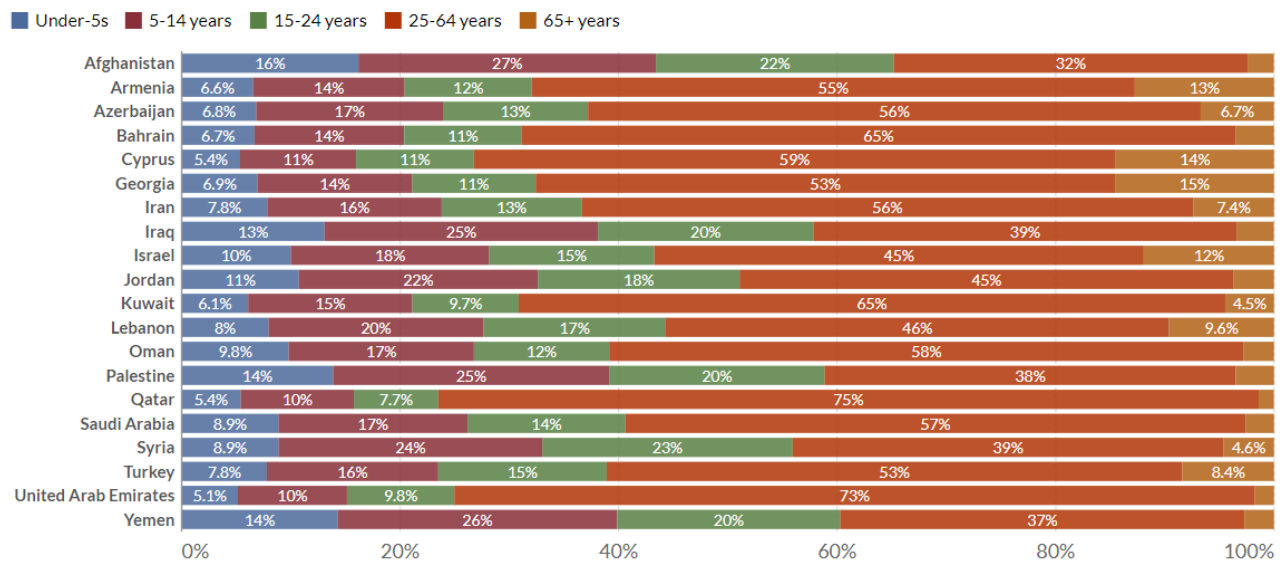

Рис. 3.22. Розподіл населення країн Південно-Західної Азії за віковими групами (побудовано за [15])

Значне переважання старшої вікової групи (65+) у статеві-віковій структурі населення деяких країн Південно-Західної Азії може мати кілька наслідків для регіону. З більшою часткою людей похилого віку може спостерігатися збільшення коефіцієнта залежності, коли менша кількість населення працездатного віку потребує утримання більшої кількості населення, що старіє. Це може створити навантаження на системи соціального забезпечення, послуги охорони здоров'я та пенсії, потенційно вплинувши на загальну економічну стабільність країн. Старіюче населення потребує більшої кількості медичних та соціальних послуг, включаючи спеціалізовану медичну допомогу, заклади довгострокового догляду та підтримку у зв'язку зі станом здоров'я, пов'язаним із віком. Країни повинні виділити ресурси, щоб задовольнити зростаючий попит на ці послуги, що може мати наслідки для інфраструктури охорони здоров'я та бюджетних міркувань. Старіння населення може призвести до зменшення наявної робочої сили, наслідками якої може стати нестача робочої сили та зниження продуктивності.

вності. Дефіцит кваліфікованих працівників може вплинути на різні сектори економіки, включаючи охорону здоров'я, технології та інші галузі.

Старіння населення може створювати економічні проблеми, такі як збільшення витрат на охорону здоров'я, скорочення робочої сили та зниження продуктивності. Урядам може знадобитися впроваджувати політику для вирішення цих проблем, наприклад, заохочувати людей похилого віку залишатися на робочому місці, сприяти імміграції або впроваджувати реформи пенсійної та пенсійної систем.

Перехід до старшого населення може призвести до змін у соціальній динаміці та культурних нормах. Сімейні структури можуть змінюватися, оскільки літні люди потребують догляду та підтримки, що потенційно може вплинути на традиційні функції догляду та стосунки між поколіннями.

Важливо зазначити, що наслідки можуть відрізнятися в різних країнах Південно-Західної Азії залежно від їхніх конкретних демографічних профілів, економічних умов, соціальної політики та культурних факторів. Крім того, можуть бути вжиті проактивні заходи для вирішення проблем, пов'язаних зі старінням населення, наприклад, сприяння здоровому старінню, покращення систем соціальної підтримки та впровадження політики, яка заохочує активну участь літніх людей у житті суспільства.

3.4. Тривалість життя

За останні 70 років тривалість життя населення країн Південно-Західної Азії суттєво змінилась – збільшилася з 47 років у 1950 році до 72,15 років у 2021 році. Середня тривалість життя населення Південно-Західної Азії становить 72,15 років, чоловіків – 69,55 років, жінок – 74,8 роки. Найвищі показники в Ізраїлі (82,3 роки), Кіпрі (81,2), Катарі (79,3), Бахреїні (78,8), Кувейті та ОАЕ (78,7 років). Найнижча тривалість життя в Афганістані (62 роки), Ємені (63,8), Азербайджані (69,4 років) [15] (рис. 3.23.).

Рис. 3.23. Очікувана тривалість життя населення країн Азії, 2021 рік
(побудовано за [15])

Це пояснюється рядом факторів та нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн Південно-Західної Азії. Країни з добре розвинутою системою охорони здоров'я, включаючи комплексні медичні заклади, доступ до якісних медичних послуг і передових медичних технологій, як правило, мають вищу тривалість життя. Ці країни можуть забезпечити кращу профілактичну допомогу, ранню діагностику та ефективне лікування різних захворювань і станів здоров'я. Серед країн з добре розвинутою медичною інфраструктурою та системами охорони здоров'я в регіоні можна назвати Ізраїль, який має високорозвинену систему охорони здоров'я з сучасними медичними засобами, добре підготовленими медичними працівниками та передовими технологіями. Країна приділяє значну увагу медичним дослідженням та інноваціям, а її лікарні та медичні центри відомі своїм досвідом у різних галузях. ОАЕ зробили значні інвестиції в інфраструктуру охорони здоров'я та мають медичні заклади світового рівня. Країна створила кілька центрів передового досвіду, зокрема Dubai Healthcare City та Abu Dhabi Medical City, залучаючи відомих медичних професіоналів та передові технології охорони здоров'я. Катар доклав значних

зусиль для розвитку своєї системи охорони здоров'я та інвестував у найсучасніші медичні заклади. У країні є передові лікарні та дослідницькі центри, а також проводяться відомі міжнародні конференції та заходи з охорони здоров'я. Бахрейн має добре налагоджену систему охорони здоров'я з сучасними лікарнями та клініками, які пропонують високоякісні медичні послуги. Країна досягла успіхів у медичній освіті та тісно співпрацює з відомими медичними закладами в усьому світі. Кувейт має добре розвинену інфраструктуру охорони здоров'я з сучасними лікарнями та медичними центрами. Країна інвестувала в медичні технології та робить сильний акцент на наданні комплексних послуг охорони здоров'я своєму населенню. Крім того, інші країни регіону, такі як Саудівська Аравія, Оман і Туреччина, також мають значний прогрес у своїх системах охорони здоров'я та медичних закладах.

Крім того соціально-економічні умови відіграють вирішальну роль у визначенні очікуваної тривалості життя. Країни з вищим рівнем життя, кращою освітньою системою та вищим економічним розвитком часто мають кращий доступ до охорони здоров'я та можуть інвестувати більше в ініціативи громадського здоров'я, що призводить до вищої тривалості життя.

Серед негативних факторів, що впливають на тривалість життя можна назвати поширеність інфекційних і неінфекційних захворювань. Країни, які мають ефективні заходи профілактики та контролю захворювань, програми вакцинації та широкий доступ до послуг охорони здоров'я, можуть зменшити тягар хвороб і збільшити тривалість життя. Вибір способу життя, наприклад дієта, рівень фізичної активності, вживання тютюну та алкоголю, а також загальна поведінка щодо здоров'я, може суттєво вплинути на тривалість життя. Країни зі здоровішим способом життя та кращим усвідомленням ризиків для здоров'я, як правило, мають вищу тривалість життя.

Конфлікт і політична нестабільність є деструктивним фактором, який негативно впливає на тривалість життя. Країни, які постраждали від конфліктів, політичної нестабільності та гуманітарних криз, часто стикаються зі значними труднощами в забезпеченні належних медичних послуг, що призводить до зни-

ження тривалості життя. За таких обставин доступ до закладів охорони здоров'я, контроль за хворобами та загальна інфраструктура охорони здоров'я можуть бути порушені.

Важливо зазначити, що очікувана тривалість життя є складним результатом, на який впливають численні фактори, і конкретна взаємодія цих факторів може відрізнятися в різних країнах Південно-Західної Азії.

Старіння населення: хоча населення Південно-Західної Азії молоде, є ознаки старіння населення в деяких країнах. У міру того, як тривалість життя збільшується, а рівень народжуваності знижується, очікується, що частка людей похилого віку серед населення зросте в найближчі десятиліття, створюючи нові виклики щодо охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та систем підтримки людей похилого віку.

Важливо враховувати, що динаміка населення може значно відрізнятися в різних країнах Південно-Західної Азії. Такі фактори, як культурні звичаї, економічний розвиток, урядова політика та конфлікти в регіоні, можуть впливати на природний рух населення в кожній країні. Для більш конкретного та детального аналізу на рівні країни необхідно було б дослідити окремі країни окремо.

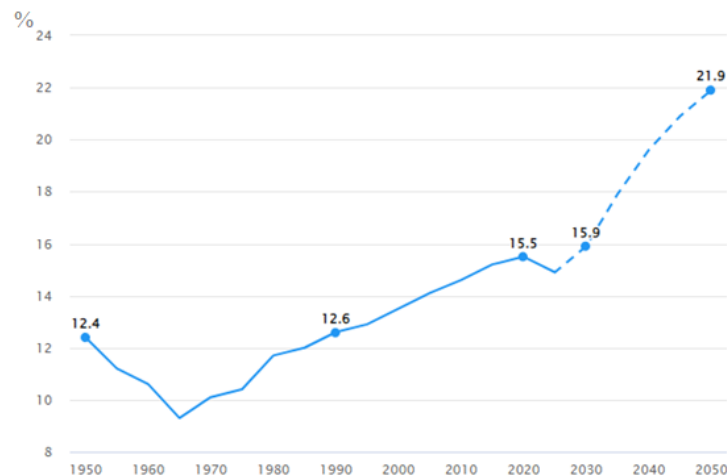

Рис. 3.24. Частка населення у віці 80 років і старше як відсоток населення у віці 65 років і старше в Південно-Західній Азії, 1950-2050 рр. (побудовано за [15])

Швидкість старіння населення – це міра, яка кількісно визначає швидкість, з якою зростає чисельність осіб віком 65 років і старше в певній країні чи

регіоні. Він вказує на кількість років, необхідних для того, щоб відсоток населення у віці 65 років і старше подвоївся.

У даному контексті швидкість старіння означає кількість років, протягом яких прогнозується чи очікується збільшення частки населення у віці 65 років і старше з 7 до 14%. Показник служить індикатором темпів, з якими старіє населення, і дає уявлення про демографічні зміни та потенційні проблеми, пов'язані зі старінням населення.

Таким чином якщо ми розглянемо гіпотетичний сценарій, згідно з яким частка населення у віці 65 років і старше, за прогнозами, зросте з 7 відсотків до 14 відсотків у Південно-Західній Азії між 2022 і 2049 роками, можемо оцінити темпи старіння на основі часу подвоєння.

Час подвоєння для старіння населення Південно-Західної Азії оцінюється в 25 років. Це означає, що потрібно приблизно 25 років, щоб частка населення у віці 65 років і старше подвоїлася з 7 відсотків до 14% (рис. 3.25).

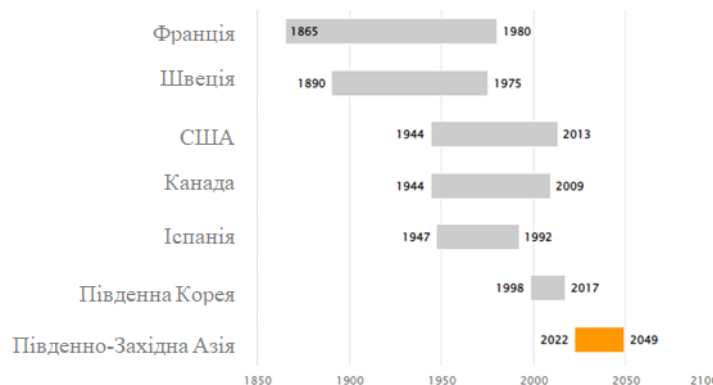

Рис. 3.25. Швидкість старіння населення деяких країн та регіонів світу
(побудовано за [15])

Швидкість старіння може мати наслідки для різних аспектів суспільства, включаючи охорону здоров'я, соціальне забезпечення, ринки праці та загальний економічний добробут. Зазначений показник підкреслює необхідність планування та адаптації до мінливої демографічної структури, наприклад, розробки політики та програм, які задовольняють потреби людей похилого віку, забезпечуючи адекватні медичні послуги та створюючи можливості для активного старіння та соціальної участі.

Варто зазначити, що темпи старіння можуть відрізнятися в різних країнах регіону залежно від таких факторів, як народжуваність, смертність, міграційні структури та урядова політика.

За прогнозами очікувана тривалість життя населення Південно-Західної Азії збільшиться до 75 років у 2034 році, 78 років – у 2050 році [44] (рис. 3.26).

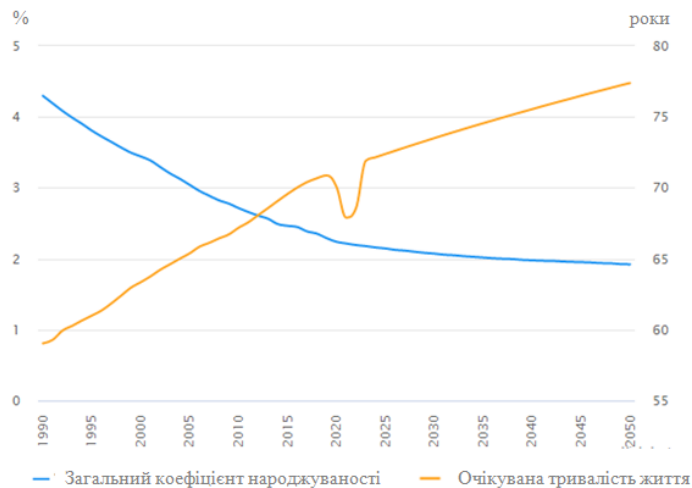

Рис. 3.26. Очікувана тривалість життя при народженні і загальний коефіцієнт народжуваності в Південно-Західній Азії, 1990-2050 рр. (побудовано за [15])

3.5. Демографічне навантаження

Демографічне навантаження на населення відноситься до коефіцієнта залежності, який представляє співвідношення економічно залежного населення (зазвичай дітей і літніх людей) до населення працездатного віку [4]. У країнах Південно-Західної Азії можна виділити кілька загальних рис демографічного навантаження. Розглянемо їх більш детально.

Багато країн Південно-Західної Азії мають значну кількість молоді, що призводить до високого рівня залежності молоді. Це означає, що велика частка дітей і молоді залежить від підтримки населення працездатного віку, включаючи освіту, охорону здоров'я та інші ресурси.

Хоча Південно-Західна Азія загалом характеризується відносно молодим населенням, у деяких країнах регіону спостерігається збільшення частки людей

похилого віку. Ця тенденція пояснюється покращенням охорони здоров'я, зниженням рівня народжуваності та збільшенням тривалості життя. Старіння населення може створити проблеми з охороною здоров'я, пенсійним забезпеченням і системами соціальної підтримки.

Демографічне навантаження може мати економічні наслідки для країн Південно-Західної Азії. Високий коефіцієнт залежності, чи то від великої кількості молоді, чи від старіння населення, може навантажувати ресурси та державні послуги. Це може вимагати значних інвестицій в освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення та інфраструктуру для задоволення потреб залежного населення. Демографічне навантаження також впливає на ринок праці. Велика кількість молоді потребує відповідних можливостей працевлаштування та інвестицій в освіту та розвиток навичок для забезпечення продуктивної зайнятості. Старіння населення може призвести до скорочення робочої сили та проблем із підтриманням економічного зростання та продуктивності.

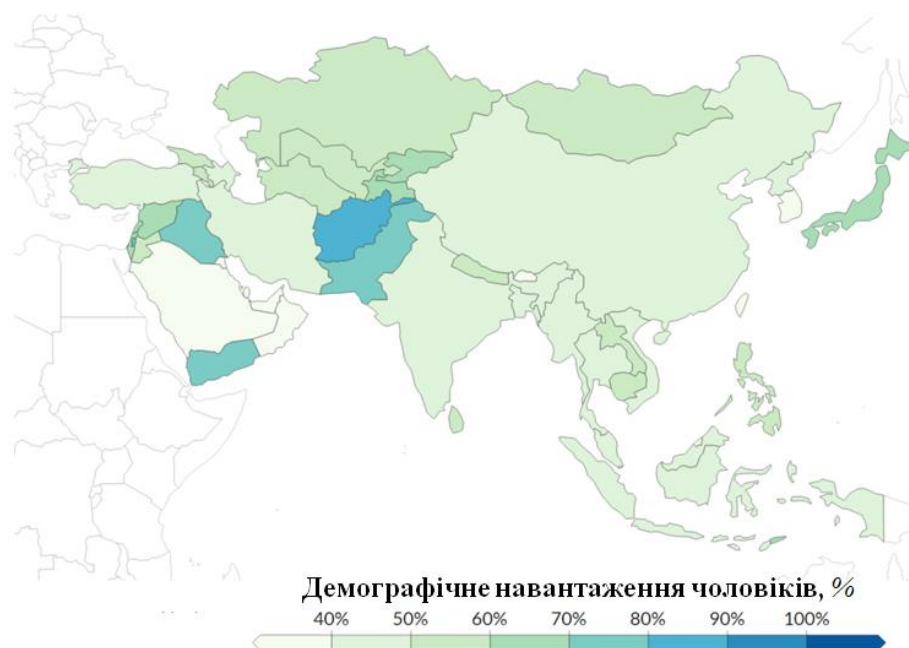

Рис. 3.27. Демографічне навантаження чоловіків країн Азії, 2021 рік
(побудовано за [15])

Урядам Південно-Західної Азії необхідно подолати значне демографічне навантаження на працездатне населення за допомогою ефективної політики та соціальних програм. Це включає ініціативи щодо покращення системи охорони

здоров'я, освіти та соціального забезпечення, а також заходи щодо сприяння зайнятості та економічного розвитку.

Найвищі показники демографічного навантаження чоловіків в Афганістані (85,35%), Палестині (75,53%), Ємені (74,44%), Іраку (71,81%), Ізраїлі (65,74%), Лівані (61,24%). Найнижче демографічне навантаження у Катарі (%), ОАЕ (14,44%), Бахрейн (24,62%) [15] (рис. 3.27).

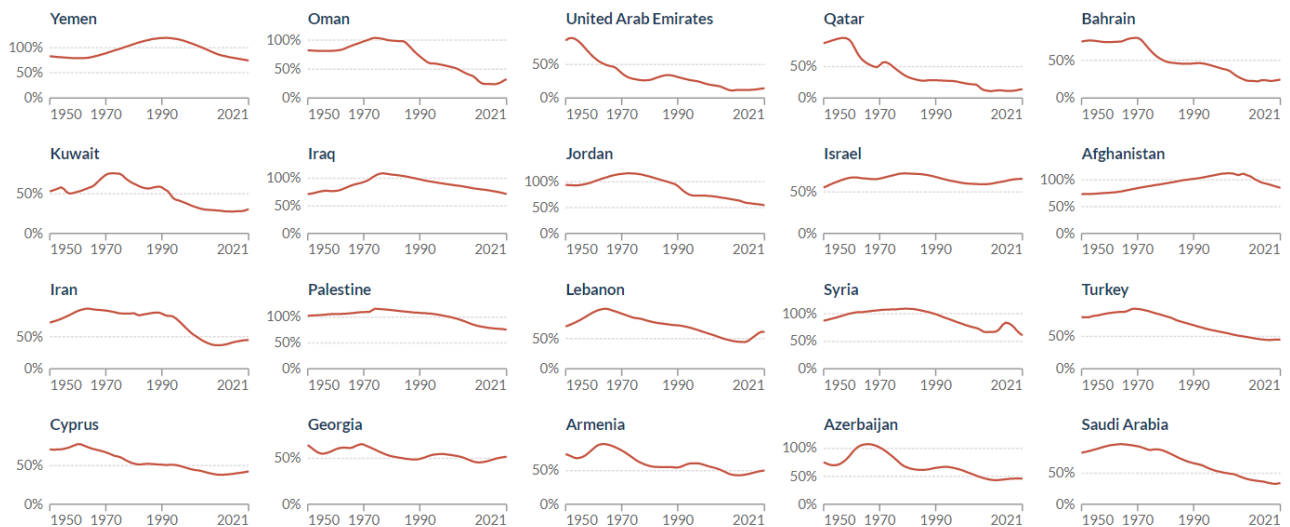

Рис. 3.28. Динаміка демографічного навантаження чоловіків
(побудовано за [15])

Загальний коефіцієнт утриманців чоловіків - співвідношення молодого чоловічого населення (віком до 15 років) та населення похилого віку (віком 65 років і старше) до працездатного чоловічого населення (від 15 до 64 років).

3.6. Зайнятість населення

Структура зайнятості в Південно-Західній Азії відрізняється в різних країнах, але є деякі загальні сектори, де зайнята значна частка населення. Ці сектори включають:

- *Сільське господарство*. Сільське господарство відіграє життєво важливу роль в економіці багатьох країн Південно-Західної Азії, особливо в сільській міс-

цевості. Значна частина населення займається сільськогосподарською діяльністю, наприклад землеробством, тваринництвом і рибальством. Цей сектор сприяє виробництву продуктів харчування та заробітку сільського населення.

- *Нафтова та газова промисловість.* У Південно-Західній Азії знаходяться одні з найбільших у світі запасів нафти та газу, а видобуток і виробництво цих ресурсів є значним внеском у регіональну економіку. Такі країни, як Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Кувейт і Об'єднані Арабські Емірати, значною мірою покладаються на нафтогазовий сектор, надаючи можливості для працевлаштування в таких сферах, як розвідка, буріння, нафтопереробка та нафтохімічна промисловість.
- *Будівництво.* Завдяки поточній урбанізації та проєктам розвитку інфраструктури будівельний сектор став свідком значного зростання в Південно-Західній Азії. Багато країн інвестують у будівництво житлових будинків, комерційних комплексів, транспортних мереж та інших інфраструктурних проєктів, створюючи можливості працевлаштування для кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили.
- *Послуги.* Останніми роками сектор послуг значно зріс і охоплює широкий спектр галузей, таких як туризм, готельний бізнес, роздрібна торгівля, фінанси, охорона здоров'я та освіта. Цей сектор надає можливості для працевлаштування з різними навичками та кваліфікацією, від висококваліфікованих спеціалістів до працівників сфери послуг.
- *Виробництво та промисловий сектор.* Деякі країни Південно-Західної Азії розвинули потужну виробничу та промислову базу. Такі галузі, як текстильна, автомобільна, електронна, хімічна та металургійна промисловість, сприяють створенню робочих місць і доходам від експорту.
- *Державний сектор.* Уряди Південно-Західної Азії часто відіграють значну роль у забезпеченні зайнятості через державний сектор, включаючи адміністрацію, освіту, охорону здоров'я та державні послуги.

Деякі країни значною мірою залежать від конкретних секторів, таких як нафта і газ, тоді як інші мають більш диверсифіковану економіку зі значною

присутністю послуг і виробництва. Крім того, рівень економічного розвитку, урядова політика та вплив глобальних тенденцій можуть впливати на моделі зайнятості в регіоні.

У промисловому секторі економіки зайнято 25% (Бахрейн – 79%, Афганістан – 3%), у сільському господарстві – 23% (Афганістан – 80%, Бахрейн, Кувейт – 1%), у сфері послуг – 52% (Кувейт – 90%, Афганістан – 10%) [15].

Промисловий сектор Південно-Західної Азії відіграє вирішальну роль в економіці регіону, надаючи можливості для працевлаштування та сприяючи економічному зростанню та розвитку. Сектор охоплює різні галузі, включаючи виробництво, будівництво, гірничодобувну промисловість та виробництво енергії. Обробна промисловість у Південно-Західній Азії охоплює широкий спектр секторів, включаючи текстильну, автомобільну, електронну, хімічну, фармацевтичну, харчову промисловість тощо. Такі країни, як Туреччина, Іран, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати, розвинули значні виробничі потужності. У цих галузях працює різноманітна робоча сила, починаючи від кваліфікованих інженерів і техніків і закінчуючи робітниками складальної лінії.

Будівельна галузь у Південно-Західній Азії зазнала значного зростання завдяки урбанізації та проектам розвитку інфраструктури. Країни інвестують у будівництво житлових будинків, комерційних комплексів, транспортних мереж, енергетичної інфраструктури та інших інфраструктурних проектів. Цей сектор надає можливості працевлаштування для архітекторів, інженерів, будівельників та суміжних професій.

Південно-Західна Азія багата мінеральними ресурсами, включаючи нафту, природний газ, вугілля, метали та мінерали. Такі країни, як Саудівська Аравія, Іран, Ірак і Катар, мають значні запаси нафти і газу. Видобуток і виробництво цих ресурсів створює можливості для працевлаштування в розвідці, бурінні, нафтопереробці та в суміжних галузях. Видобуток інших корисних копалин, таких як мідь, залізна руда та золото, також сприяє зайнятості в промисловому секторі.

Енергетичний сектор, зокрема нафта і газ, відіграє важливу роль в економіці багатьох країн Південно-Західної Азії. Для видобутку, переробки та розподілу нафти й газу потрібна кваліфікована робоча сила, включаючи інженерів, техніків і допоміжний персонал. Деякі країни регіону, такі як Об'єднані Арабські Емірати, також інвестували у відновлювані джерела енергії, створюючи можливості для працевлаштування у секторі відновлюваної енергетики.

Багато країн Південно-Західної Азії створили промислові зони та зони вільної торгівлі для залучення іноземних інвестицій та сприяння промислового розвитку. Ці зони пропонують стимули, інфраструктуру та матеріально-технічну підтримку бізнесу, що призводить до створення робочих місць та економічного зростання.

Промисловий сектор у Південно-Західній Азії покладається на кваліфіковану та технічну робочу силу для стимулювання інновацій, продуктивності та конкурентоспроможності. Країни інвестували в програми технічної освіти та професійної підготовки, щоб озброїти людей необхідними навичками для роботи в таких галузях, як виробництво, будівництво та енергетика.

Сільське господарство історично було важливим сектором у Південно-Західній Азії, що забезпечувало робочі місця та сприяло продовольчій безпеці та заробітку в сільській місцевості. Хоча в регіоні відбулася значна індустріалізація та урбанізація, сільське господарство все ще відіграє вирішальну роль, особливо в сільській місцевості. Сільське господарство є важливою галуззю в Туреччині, де зайнято значну частину населення. Згідно з останніми доступними даними Турецького статистичного інституту, у 2021 році в сільськогосподарському секторі було зайнято близько 18% загальної робочої сили країни [25] (рис. 3.29).

Сільське господарство є важливою галуззю в Ірані, де зайнято значну кількість людей, особливо в сільській місцевості. За оцінками, робоча сила в сільському господарстві в Ірані становить близько 20% від загального населення, причому значна частина зайнята такими видами діяльності, як вирощування сільськогосподарських культур, розведення худоби та садівництво [26].

Сільське господарство Саудівської Аравії зазнало значних змін через обмежені водні ресурси та зосередженість на інших секторах. Проте в секторі все ще працює значна кількість людей, особливо у виробництві фініків, овочів і молочних продуктів.

Сільське господарство є вирішальною галуззю в Іраку, яка забезпечує роботу значної частини населення. Частка зайнятих у сільському господарстві становить 18,5% [32] (рис. 3.29). Родючі землі та іригаційні системи країни сприяють різноманітній сільськогосподарській діяльності, включаючи вирощування таких культур, як пшениця, ячмінь і рис, а також тваринництво.

Сільське господарство є важливою галуззю в Ємені, де зайнято значну частину населення (27,55%), особливо в сільській місцевості [31]. Робоча сила сільського господарства країни задіяна в таких видах діяльності, як вирощування сільськогосподарських культур (включаючи каву, кат і злаки), розведення худоби та рибальство.

Сільське господарство відіграє значну роль в економіці Йорданії, особливо в сільській місцевості. У цьому секторі зайнято 3% населення, яке займається такими видами діяльності, як вирощування сільськогосподарських культур (включаючи оливи, цитрусові та овочі) і тваринництво [19].

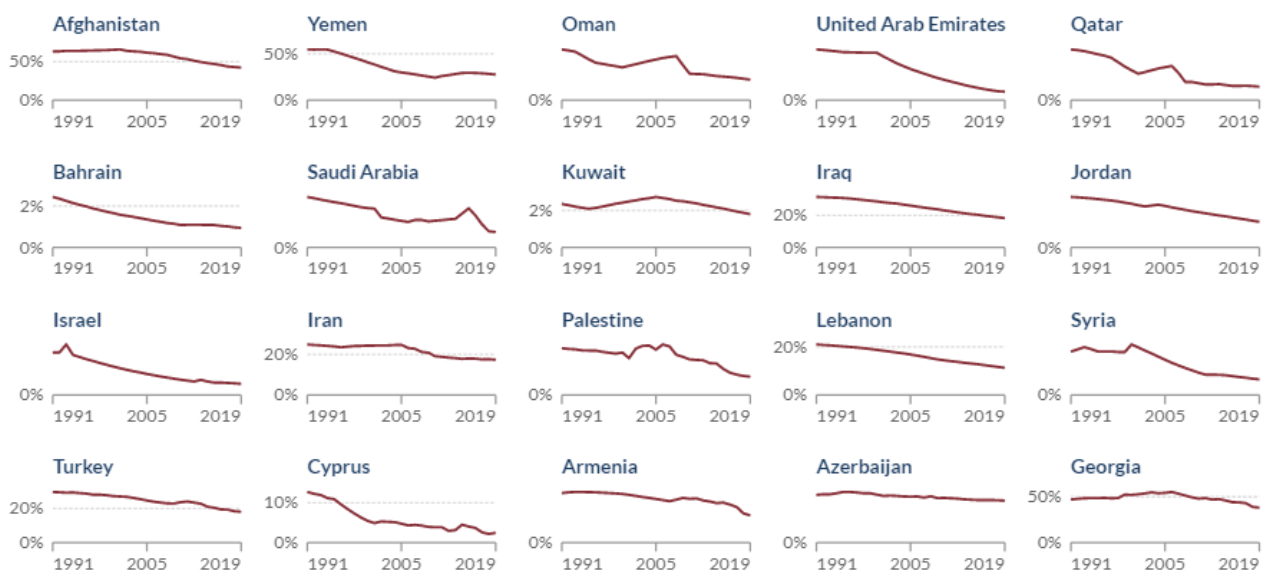

Рис. 3.29. Динаміка частки робочої сили, зайнятої в сільському господарстві (побудовано за [15])

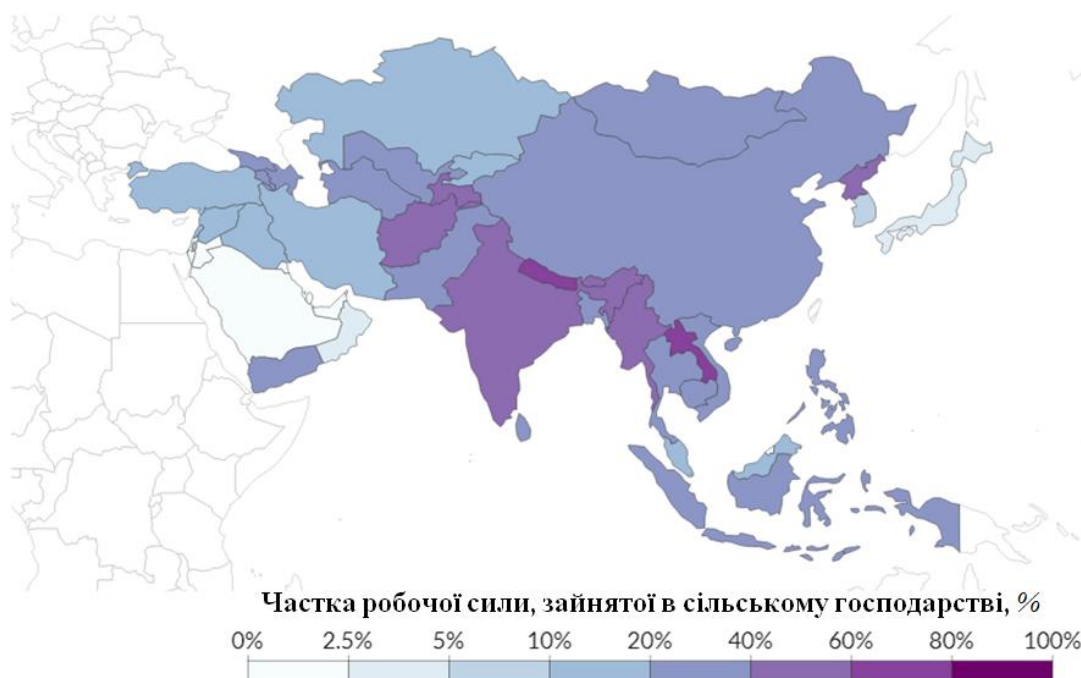

Рис. 3.30. Частка робочої сили, зайнятої в сільському господарстві в країнах Азії, 2021 рік (побудовано за [15])

У Грузії сільське господарство є важливою галуззю економіки, у якій зайнята значна частина населення, особливо в сільській місцевості. Згідно з останніми наявними даними Світового банку, у 2019 році приблизно 43%, а в 2021 році 38,5% загальної зайнятості Грузії було зайнято в сільськогосподарському секторі [15]. Країна має різноманітну сільськогосподарську діяльність, включаючи вирощування таких культур, як виноград, цитрусові, горіхи та зернові, а також тваринництво.

В Азербайджані сільське господарство також відіграє значну роль в економіці та забезпечує можливості для працевлаштування. Згідно з останніми наявними даними Державного комітету статистики Азербайджану, у 2020 році в сільськогосподарському секторі було зайнято близько 33%, в 2021 році – 36% від загальної робочої сили країни [46]. Азербайджан має різноманітний сільськогосподарський сектор, який включає вирощування таких культур, як бавовна, фрукти, овочі та зернові культури, а також розведення худоби та виробництво молочної продукції.

І Грузія, і Азербайджан доклали зусиль для модернізації та розвитку своїх сільськогосподарських секторів, зосереджуючись на підвищенні продуктивності, сприянні сталим практикам і підтримці розвитку сільських районів. Ці сектори сприяють продовольчій безпеці, сільському господарству та експортним можливостям для цих країн.

В Афганістані сільське господарство є життєво важливою галуззю економіки та основним джерелом зайнятості населення. Країна має переважно сільське населення, і сільське господарство є основним засобом існування для багатьох афганців. Він охоплює широкий спектр діяльності, включаючи вирощування сільськогосподарських культур, розведення худоби та садівництво.

За даними Світового банку, у 2021 році приблизно 61% загальної робочої сили Афганістану було зайнято в сільськогосподарському секторі [15].

Сільське господарство в Афганістані стикається з численними проблемами, включаючи обмежений доступ до сучасних технологій, іригаційних систем та інфраструктури, а також наслідки посухи та відсутність безпеки. Однак цей сектор залишається вирішальним для продовольчої безпеки країни та забезпечення життя сільських жителів. Уряд Афганістану та міжнародні організації доклали зусиль для підтримки розвитку сільського господарства, підвищення продуктивності та підвищення стійкості фермерів перед різними викликами.

Значну роль у зайнятості населення Південно-Західної Азії відіграє сфера послуг. Він охоплює широкий спектр галузей, включаючи туризм, готельний бізнес, роздрібну торгівлю, фінанси, телекомунікації, охорону здоров'я, освіту тощо. ОАЕ мають високорозвинений сектор послуг, зокрема в таких секторах, як туризм, фінанси та гостинність. За даними Світового банку, у 2019 році близько 64% зайнятого населення ОАЕ працювали у сфері послуг [27].

Туреччина має різноманітний сектор послуг, що розвивається, що робить значний внесок в економіку країни. За даними Турецького статистичного інституту, у 2020 році приблизно 60% зайнятого населення Туреччини були зайняті у сфері послуг [25].

Ізраїль також має потужний сектор послуг, включаючи високотехнологічні галузі, туризм і фінансові послуги. За даними Центрального бюро статистики Ізраїлю, у 2020 році близько 71% зайнятого населення Ізраїлю працювали у сфері послуг [28].

Саудівська Аравія працює над диверсифікацією своєї економіки та зменшенням залежності від нафти, зосереджуючись на розвитку сфери послуг. За даними Головного управління статистики Саудівської Аравії, у 2020 році приблизно 45% зайнятого населення Саудівської Аравії були зайняті у сфері послуг [17].

Сектор послуг Катару стрімко розвивається, особливо в таких сферах, як фінанси, транспорт і туризм [20]. За даними Світового банку, у 2019 році близько 61% зайнятого населення Катару працювали у сфері послуг [15].

Йорданія має добре розвинений сектор послуг, включаючи такі галузі, як банківська справа та фінанси, охорона здоров'я, інформаційні технології та туризм. За даними Департаменту статистики Йорданії, у 2019 році приблизно 68% зайнятого населення Йорданії були зайняті у сфері послуг [19].

Ліван має різноманітний сектор послуг, який включає банківську справу, туризм, нерухомість і телекомунікації. За даними Світового банку, у 2019 році близько 71% зайнятого населення Лівану працювали у сфері послуг [15].

Кіпр має потужну економіку, орієнтовану на послуги, особливо в таких секторах, як фінанси, судноплавство та туризм. За даними Статистичної служби Кіпру, у 2020 році приблизно 80% зайнятого населення Кіпру були зайняті у сфері послуг [14].

Наведені дані підкреслюють значний внесок сфери послуг у зайнятість у Південно-Західній Азії. Сектор послуг продовжує залишатися значним джерелом зайнятості та сприяє економічному зростанню та розвитку Південно-Західної Азії.

ВИСНОВКИ

1. Населення є центральним предметом дослідження різних наукових напрямів, у тому числі і суспільної географії. Дослідження населення охоплює як кількісні, так і якісні аспекти, тенденції зростання, територіальний розподіл, демографічні структури та процеси. Населення є динамічною та важливою складовою суспільства, яка відіграє значну роль у формуванні соціально-економічного розвитку територій на місцевому, регіональному чи національному рівнях.

Демографічні характеристики охоплюють процеси відтворення населення, включаючи народжуваність, смертність і міграційні структури. Ці характеристики дають змогу зрозуміти динаміку зростання, складу та змін у часі населення. Статеві-вікова структура населення дають цінну інформацію про демографічний склад і соціальну динаміку в суспільстві.

Характеристики переміщення відносяться до просторового розподілу населення, включаючи закономірності концентрації, щільності та інших статистичних показників. Розуміння того, як населення розподіляється на території, допомагає визначити райони з високою концентрацією та щільністю населення, відмінності між містом і селом і просторові варіації демографічних моделей.

Економічні характеристики стосуються трудових ресурсів, зайнятості та безробіття. Вивчення робочої сили та її використання дає змогу зрозуміти потенціал робочої сили, рівень кваліфікації та моделі зайнятості населення. Рівень і тенденції безробіття допомагають оцінити ефективність динаміки ринку праці та соціального добробуту.

Вивчаючи демографічні, розселені та економічні характеристики населення, можемо отримати всебічне розуміння соціально-економічної динаміки та проблем на певній території чи регіоні. Ці знання мають вирішальне значення для розробки політики, планування та сприяння сталому розвитку, оскільки вони дають змогу зрозуміти потенціал населення, розподіл ресурсів та міркування соціального добробуту.

2. Розташування Південно-Західної Азії як зони контакту між Африкою, Азією та Європою сформувало її історію, економіку, культуру та геополітичну динаміку. Її роль як перехрестя торгівлі, транспорту та культурного обміну

продовжує мати значні наслідки для регіону та світу в цілому. Південно-Західна Азія розташована на перетині важливих транспортних, економічних та геополітичних шляхів. Її стратегічне розташування робить її важливим регіоном з точки зору глобальних процесів. Субрегіон слугує мостом між Азією та Європою, позиціонуючи себе на перехресті різних цивілізацій, культур і політичних систем. Це геополітичне значення історично зробило регіон центром торгівлі, культурного обміну та боротьби за владу.

Розташування регіону сприяло торговим і економічним зв'язкам між Європою, Азією та Африкою. Південно-Західна Азія є домом для основних нафтовидобувних країн, включаючи Саудівську Аравію, Іран, Ірак і країни Перської затоки, які відіграють вирішальну роль на світових енергетичних ринках. Крім того, такі країни, як Туреччина та Ізраїль, мають різноманітні економіки та є важливими торговими центрами.

Південно-Західна Азія розташована вздовж основних транспортних і торговельних шляхів, включаючи історичний Шовковий шлях. Порти регіону, такі як порти в Перській затоці, Середземному та Червоному морях, сприяють морській торгівлі між Азією, Європою та Африкою. Крім того, такі країни, як Туреччина, є ключовими транзитними коридорами для наземного транспорту. Розташування Південно-Західної Азії на перехресті різних цивілізацій сприяло її культурному розмаїттю. Регіон є домом для різних етнічних груп, мов і релігій, що призводить до багатой культурної спадщини та взаємодії.

Південно-Західна Азія охоплює різноманітні географічні об'єкти, включаючи пустелі, гори, родючі річкові долини (наприклад, Тигр і Євфрат у Месопотамії) і прибережні території. Ці природні особливості вплинули на моделі розселення, розподіл ресурсів і економічну діяльність у регіоні.

Стратегічне значення Південно-Західної Азії також зробило її сприйнятливою до геополітичних викликів, включаючи конфлікти, боротьбу за владу та втручання зовнішніх гравців. Регіон зазнав напруженості, пов'язаної з територіальними суперечками, релігійними розбіжностями та боротьбою за ресурси.

Більшість населення Південно-Західної Азії належить до південної расової групи великої європеїдної раси. Етнічний склад регіону різноманітний, представлений кількома мовними сім'ями.

3. Демографічна ситуація в Південно-Західній Азії демонструє значну різноманітність між країнами регіону. Такі країни, як Афганістан, Ємен і Сирія, стикаються зі складною демографічною ситуацією через триваючі конфлікти та кризи. Ці фактори сприяють вищій смертності, меншій тривалості життя та несприятливим демографічним показникам.

З іншого боку, у регіоні є розвинуті країни, особливо багаті нафтовими ресурсами, такі як ОАЕ і Кувейт, де демографічна ситуація, як правило, краща. Ці країни зробили значні інвестиції в системи охорони здоров'я, соціальні програми та інфраструктуру, що призвело до покращення умов життя. Ізраїль є ще однією країною в регіоні з добре розвиненою системою охорони здоров'я та соціальними програмами, що сприяє покращенню рівня життя.

Країни з найбільшою чисельністю населення в Південно-Західній Азії: Іран, Туреччина. Країни з меншим населенням у Південно-Західній Азії – Катар, Бахрейн і Кувейт.

Такі країни, як Сирія, Ірак і Афганістан, постраждали від конфліктів, що призвело до підвищення рівня смертності. В ОАЕ, Катарі та Кувейті рівень смертності нижчий. Рівень народжуваності у Ємені, Іраку та Йорданії відносно високий, а в таких країнах, як Об'єднані Арабські Емірати, Катар і Кувейт, рівень народжуваності нижчий. Багато країн Південно-Західної Азії, такі як ОАЕ, Катар і Кувейт, пережили значну імміграцію завдяки можливостям працевлаштування та економічному розвитку. Такі країни, як Сирія та Афганістан, були основними джерелами еміграції через конфлікти та нестабільність, що призвело до великої кількості біженців та переміщеного населення.

Статеві-вікова структура в Південно-Західній Азії відрізняється в різних країнах. Як правило, характеризується значною часткою молодого населення (людей віком до 30 років). Такі країни, як Саудівська Аравія та ОАЕ, мають велику кількість емігрантів, що призводить до більш збалансованої статево-вікової структури. У статевій структурі переважають чоловіки.

Такі країни, як Іран, Туреччина та Ізраїль, мають відносно розвинені сектори економіки, де значну роль відіграють промисловість, будівництво та видобуток корисних копалин.

Ірак, Іран і Туреччина мають розвинене сільське господарство, де землеробство та тваринництво є важливими для їхніх економік.

ОАЕ, Катар і Кувейт мають процвітаючі сектори послуг, включаючи фінанси, туризм і гостинність. Ці країни залучили велику частку робочої сили з-за кордону.

З точки зору моделей розподілу населення, Південно-Західна Азія демонструє чіткі просторові варіації. Міські центри, як правило, мають вищу щільність і концентрацію населення, а такі великі міста, як Дубай, Ер-Ріяд, Тегеран і Стамбул, є значними центрами концентрації населення. Ці міські райони приваблюють мігрантів, пропонують можливості працевлаштування та забезпечують доступ до кращих зручностей і послуг. Сільські райони, особливо ті, що постраждали від посушливих або гірських умов, часто мають низьку щільність населення та стикаються з проблемами, пов'язаними з обмеженими ресурсами та економічними можливостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відкриті он-лайн дані Уряду Кувейту. Available at: <https://e.gov.kw/sites/kgenglish/Pages/OtherTopics/OpenData.aspx>
2. Гудзеляк, І. (2008). Географія населення. Навч. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 232 с.
3. Дахно, І. І. (2004). Країни світу: Енциклоп. Довідник. Київ: Мапа.
4. Джаман, В. О. та ін. (2002). Демогеографія. Навч. посіб. Чернівці: Рута, 159 с.
5. Дорошенко, Л. С. (2005). Демографія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 112 с.
6. Економічна і соціальна географія світу: Навч. Посібник (2002). За ред. Кузика С.П. Львів: Світ.
7. Єремєєва, І. А. (2022). Теоретичне країнознавство: підруч. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 144 с.
8. Єсінова, Н. І. (2006). Економіка праці і соціально трудові відносини: навч. пос. Київ: Кондор, 432 с.
9. Земзюліна, Н. І. та Тітіка, О. О. (2020). Країнознавство: навчально-методичний посіб. Черкаси.
10. Лизогуб, В. А. (2014). Країнознавство: навч. посіб. Харків: Право, 648 с.
11. Лісовський, П. М. та Лісовська, Ю.П. (2018). Країнознавство: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Кондор», 264 с.
12. Мальська, М. П. та ін. (2012). Країнознавство: теорія та практика. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 528 с.
13. Муромцева, Ю. І. (2006). Демографія. Навч. Посіб. Київ: Кондор, 300 с.
14. Немець, Л. М. та Сегіда, К. Ю. (2011). Географія населення: українсько-російсько-англійський словник термінів та понять: навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, 144 с.
15. Офіційний сайт The Word Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=AM-AZ-BH-CY-GE-IQ-IL-JO>
16. Офіційний сайт United Nations, World Population Prospects (2022). Available at: <https://ourworldindata.org/world-population-growth>

17. Офіційний сайт Генерального органу статистики Королівства Саудівської Аравії. Available at: <https://www.stats.gov.sa/en>
18. Офіційний сайт Головного управління статистики Лівану. Available at: <http://www.cas.gov.lb/>
19. Офіційний сайт Департаменту статистики Йорданії. Available at: <https://portal.jordan.gov.jo/>
20. Офіційний сайт Міністерства планування розвитку та статистики Катару. Available at: <https://www.psa.gov.qa/en/statistics1/Pages/default.aspx>
21. Офіційний сайт Національного агентства статистики та інформації Афганістану. Available at: <http://nsia.gov.af/home>
22. Офіційний сайт Національного центру статистики та інформації Оману. Available at: <https://www.ncsi.gov.om/Pages/AllIndicators.aspx>
23. Офіційний сайт ООН. Available at: <https://www.un.org/en/>
24. Офіційний сайт Служби статистики Кіпру. Available at: <https://www.cystat.gov.cy/en/default>
25. Офіційний сайт Статистичного інституту Туреччини. Available at: <https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>
26. Офіційний сайт Статистичного центру Ірану. Available at: <https://www.amar.org.ir/english>
27. Офіційний сайт Федерального центру конкурентоспроможності та статистики ОАЕ. Available at: <https://www.moca.gov.ae/>
28. Офіційний сайт Центрального бюро статистики Ізраїлю. Available at: <https://www.cbs.gov.il/en/Pages/default.aspx>
29. Офіційний сайт Центрального бюро статистики Сирії. Available at: <https://ghdx.healthdata.org/organizations/central-bureau-statistics-syria>
30. Офіційний сайт Центрального статистичного управління Палестини. Available at: <https://www.pcbs.gov.ps/default.aspx>
31. Офіційний сайт Центральної статистичної організації Ємена. Available at: <https://www.cso-yemen.com/>
32. Офіційний сайт Центральної статистичної організації Міністерства планування Іраку. Available at: <https://mop.gov.iq/en/central-statistical-organization>
33. Підгоний, А. З. (2008). Курс демографічної статистики: Навч. Посіб. Одеса: ОДЕУ, 133 с.

34. Пістун, М. Д. та Мельничук, А. Л. (2009). Сучасні проблеми регіонального розвитку. Київ: Київський університет, 200 с.
35. Портал відкритих даних Управління інформації та електронного уряду Бахрейну. Available at: <https://www.data.gov.bh/>
36. Прибиткова, І. М. (1995). Основи демографії: Посіб. для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів Київ: АртЕк, 250 с. 42
37. Ровенчак, І. та Мамчур, О. (2012). Географічне країнознавство: навч. посіб. Вид. 2-е, випр. і доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
38. Сегіда, Е. Ю. (2013). Географія населення з основами демографії: навч. посіб. для самостійної роботи студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Географія», за спеціальністю «Економічна і соціальна географія».- Харків, 80 с.
39. Сегіда, К. Ю. (2013). Методичні основи аналізу розселення населення регіону. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. Збірник наукових праць. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. Вип. 18., с. 150-155.*
40. Сегіда, К. Ю. (2015). Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з дисципліни «Географія населення з основами демографії» (для студентів-географів 3 курсу спеціальності «Економічна та соціальна географія»). Видання третє. Доповнене. Харків, 54 с.
41. Топчієв, О. Г. (2009). Основи суспільної географії: підручник для студ. геогр. спеціальностей для вищих навч. закладів. Одеса. Астропринт, 544 с.
42. Юрківський, В. М. (1999). Країни світу: Довідник. Київ: Либідь, 368 с.
43. Юрківський, В. М. (2000). Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. Київ: Либідь, 416 с.
44. ESCAP 2022. Ageing in Asia and the Pacific: key facts. Available at: <https://www.population-trends-asiapacific.org/data>
45. Офіційний сайт Статистичного комітету Республіки Вірменії. Available at <https://www.armstat.am/en/>
46. Офіційний сайт Державного комітету статистики Республіки Азербайджан. Available at: <https://www.stat.gov.az/?lang=en>
47. Офіційний сайт Національного статистичного управління Грузії. Available at: <https://www.geostat.ge/en>